

Ҳикмет – Академик Эдебиат Дегиси
Ҳил 1, Сайы 2, Аралык 2015

— HIKMET - Ҳикмет - —

JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE

HIKMET

AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YIL 1, SAYI 2, ARALIK 2015

EDITÖRLER

Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK (İnönü Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ (Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK (Adıyaman Üniversitesi)

EDITÖR YARDIMCILARI

Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN (Dicle Üniversitesi)
Arş. Gör. Özkan CİĞA (Dicle Üniversitesi)
Arş. Gör. Abdulhakim TUĞLUK (Dicle Üniversitesi)

YABANCI DİL EDITÖRLERİ

Arş. Gör. Feyza İSLAMOĞLU (Dicle Üniversitesi)
Arş. Gör. Ulaş BİNGÖL (Dicle Üniversitesi)

İletişim

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hikmet/index>
hikmetdergisi@yandex.com.tr

— HIKMET —

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Şahmurat ARIK (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Bahir SELÇUK (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal TİMUR (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ (Uludağ Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Resul ÖZAVŞAR (Yarmouk University, Jordan)
Yrd. Doç. Dr. Selim SOMUNCU (Adıyaman Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ŞAHİN (Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Dr. Mohsin ALI (Jamia Millia İslamia, India)
Dr. Abdülkadir DAĞLAR (Erciyes Üniversitesi)
Dr. Hülya CANPOLAT TAŞÇI (Universität Basel, Switzerland)
Dr. Hafez Muhammed QASIM (Shaheed Benazir Bhutto
University Sheringal, Pakistan)

**HİKMET - Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature] TÜBİTAK
ULAKBİM DergiPark Sistemi bünyesinde faaliyet gösteren uluslararası hakemli
bir dergidir. Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.**

EDİTÖR NOTU

Kıymetli Dil ve Edebiyat Araştırmacıları,

Hususi olarak Türk Dili ve Edebiyatı alanındaki ilmî çalışmalara yer vermeyi gaye edinen **HIKMET - Akademik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature)** 2. sayısıyla karşınızda. Bu sayıdaki makalelerde Şeyh Gâlib'in benlik aynasındaki iddiâları, Râif Necdet'in *Yeni Mektûb Numûneleri* bağlamında klâsik mektup ile yeni mektubun mukayesesi, klâsik edebiyatımızın kırkambarı mahiyetindeki şiir mecmualarından bir tanesi ve klâsik edebiyatımızdaki teşekkür içerikli şiirler irdelenmiştir. Ayrıca son zamanlarda saha araştırmalarına kazandırılan Ebüzziya Tevfik'in *Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'si tanıtılmıştır.

HIKMET uluslararası hakemli bir dergidir. Dergimizde, “Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Türk Dili, Türk-İslam Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri, Dilbilim, Karşılaştırmalı Edebiyat” alanlarında hazırlanmış nitelikli akademik çalışma, derleme, tenkit ve kitap tanıtımlarına yer verilecektir.

Saygılarımızla.

Editörler

Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ

Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

İÇİNDEKİLER

Dergi Künyesi..... I

Editör Notu III

MAKALE

Abdülkadir DAĞLAR

Benlik Aynasında Şeyh Gâlib'in İddiâları..... 1-21

Oğuzhan ŞAHİNRâ'if Necdet'in "Yeni Mektûb Numûneleri" Bağlamında
Klâsik Mektup İle Yeniyi Mukayese Denemesi.....22-38**Ahmet TANYILDIZ**Tahran'da Bulunan Türkçe Bir Şiir Mecmûası
ve Neşredilmemiş Bazı Şiirler .....39-87**İbrahim Halil TUĞLUK**Arz-ı İhtirâm: Teşekkür-nâme
Klâsik Türk Şiirinde Teşekkür İçerikli Şiirler 88-100

KİTAP TANITIM

Mustafa Uğurlu ARSLAN

Ebüzziya Tevfik, Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye 101-104

Abdülkadir DAĞLAR*

BENLİK AYNASINDA ŞEYH GÂLİB'İN İDDİÂLARI*

Öz: Dîvân şâirleri şâirlikleriyle ilgili övünmelerini (tefahhur/temeddüh) genelde gazellerin mahlas beyitlerinde, kasîdelerin fahriyye bölümlerinde, mesnevîlerin hâtîme kısımlarında yapar, kimi zaman da övünmek için müstakil şiirler yazarlar. Şeyh Gâlib de poetik eserlerinde övünmelerini bu çerçevede gerçekleştirir. Sûfî şâir kimliğiyle bilinen Gâlib'in, yaratılışından kaynaklanan iddiâlı duruşu onun edebî hayâtında olduğu gibi özel hayâtında da, hattâ dervîşlik hayâtında bile, kendisini göstermektedir. Gâlib'in, Dîvân'ındaki şiirlerinin yanında Hüsn ü Aşk mesnevîsinde de dikkati çeken poetik iddiâlı duruşunun sadece dîvân şiiri fahriyye geleneğinden kaynaklanmadığı, onun şahsî ahlâkî özelliklerinin bunda önemli rolü olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Gâlib'in eserlerinden örnek metinler ile edebiyat târihinin verdiği bilgiler ışığında, onun söz meydânındaki poetik benliği ile özel hayâtındaki beşerî ilişkilerine de etki eden iddiâlı duruşu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dîvân Şiiri, Fahriyye, Şeyh Gâlib, Benlik İddiâsı.

CLAIMS OF SEYH GALIB IN THE MIRROR OF INDIVIDUALISM

Abstract: Divan poets boast about their poesy in pseudonym couple of gazelles, in fahriye section of kasidas, in epilog section of mesnevis usually and sometimes they write a separate poem to boast. Seyh Galib also boasts in his poetic works in this way. Assertive and temperamental attitude of Seyh Galib who is noted for Sufi poet personality is recognisable bothin his literal life and special life and also dervishism life. It is remarkable that the source of his poetic assertive attitude standing out in Hüsn ü Aşk as much as his poems in divan is not only tradition of fahriye in divan poetry but also his personal and ethical feature. In this study, it will be approached his assertive attitude that affects his human relationship in personal lifeand poetic individualism in literal climate in consideration of literature history and sample texts in the works of Galib.

Key Words: Divan Poem, Fahriye, Seyh Galib, Claim of Individualism.

* Öğr. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi; Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; abdaglar@gmail.com

* Bu yazı, 16-18 Ekim 2009 tarihlerinde Mardin'de düzenlenen "V. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Harun Tolasa Hatırasına)"nda sunulmuş tebliğin geliştirilerek genişletilmiş şeklidir.

Dîvân şiiri geleneği içinde şâirlerin zaman zaman kendilerini çeşitli yönleriyle övdükleri görülmektedir. Şâirlerin genellikle şâirlik yönlerini ön plâna çıkararak övünmeleri *tefahhur/fahriyye* olarak adlandırılmıştır. Dîvân şiiri geleneğinde şâirliğin ve şiirin hangi özelliklerinin övgü sebebi olduğu aşağı yukarı belirlidir; ancak, bazı şâirler bu fahriyye geleneği dâiresinin dışında birtakım şahsî özelliklerini övünme sebebi olarak kullanmışlardır. Dîvân şâirlerinin fahriyyeleri geleneğin iz ve özelliklerini taşıdığı gibi kendi yaratılışlarından da kaynaklanmıştır.

Başlıktaki *benlik aynası*, bir insan olarak şâirin mizâcı, dîvân şiiri geleneği içinde ise şâirin şiirsel benliğini gösteren fahriyyedir ve bilhassa Nef'î gibi iddiâcı ve iddiâlî yaratılışa sahip şâirlerin kaleminden her fırsatta rahatça çıkabilmiştir.

Şeyh Gâlib üzerine yapılan çalışmalarda, Gâlib'in iddiâcı ve iddiâlî mizâcını yansıtan duruşu ve eserlerine akseden fahriyye yollu çeşitli iddiâları dağınık bir şekilde yer almaktadır. Bu çalışma çerçevesinde, Gâlib'in hem şahsî iddiâlî duruşu hem de dîvân şiiri fahriyye geleneği içinde değerlendirilebilecek poetik iddiâları bir arada ele alınacaktır.

Gâlib gibi bir dervîş şâirin, eserlerinde gelenek dâiresinde yer verdiği fahriyyelerinin izlerini takip etmek, onun iddiâcı ve iddiâlî karakterinin, hayatına ve şâirliğine bazı yansımalarını göz önünde bulundurmakla daha da kolaylaşacak ve anlam kazanacaktır.

A. Şeyh Gâlib'in İddiâlî Görüntüsü

1. Doğumuna Düşürülen Tarihler

Gâlib'in hicrî 1171 (mîlâdî 1757-1758) yılında doğumuna düşürülen târihlerle ilgili olarak Tezkire-yi Şu'arâ-yı Mevleviyye'de yer alan

“...*Dâru's-salţanatu'l-aliyyede biñ yüz yetmiş bir târihinde eser-i ışık ve cezbetullâh lafzları târih-i mîlâdları olup...*”¹(Genç, 2000: 373)

ifâdeleri Semâ'-hâne-yi Edeb'de daha da açılarak yorumlanmıştır:

“*Müşârun-ileyhiñ vilâdet-i pür-meymenetlerine eser-i ışık ve cezbetullâh cümleleri târihdir. Nitekim ışık redifli bir gâzel-i belîğâneleriniñ maқтаında şu*

Kim kâdir ilâc eylemege hükmi-kaderdür

Târihi imiş Gâlib-i zâruiñ eser-i ışık

diye mazhariyyet-i aşliyyesine işâret buyurmuşdur. Fi'l-haķıķa bu cümleleriñ ma'nâlarıyla hazret-i Şeyhiñ mazhariyyeti düşünülür ise yek-dîgere olan münâsebet-i maḥşûşa tezâhür eder. Hurûfiyyün bu mişllü teşâdüflerden büyük büyük ma'nâlar çıkarırlar ise de bize o kadarı lâzım degildir. Ma'amâ-fih bu cümleler hazret-i Şeyhiñ uluvv-ı şânına delâletden hâlî olamaz hazret-i Gâlib Mevlevî bin Mevlevî bin Mevlevîdir.”(‘Alî Enver, 1309: 170)

¹ Arap harfli metinlerin Latin harfleriyle yapılan transkripsiyonlu ya da transkripsiyonsuz neşirlerinden alıntı yapılırken imlâ birliği sağlamak amacıyla nâşirlerin farklı uygulamaları tek tip imlâya dönüştürüldü.

Gâlib'in biyografisi ile ilgili bu hâl tercümelerinde ve diğer edebiyat târihi kaynaklarında *eser-i 'ışk* (1171) ve *cezbetullâh* (1171) târihlerinin kim tarafından düşürüldüğü hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Semâ'-hâne-yi Edeb'de de verildiği üzere, *eser-i 'ışk* ifâdesinin Gâlib'in bir gazelinin² (Kalkışım, 1994: 343) makta' beytinde yer alması bu târihlerin bizzat Gâlib tarafından düşürüldüğü ihtimâli de dâhil olmak üzere akıllarda dikkate değer bir soru işareti bırakmaktadır.

2. Es'ad'dan Gâlib'e Mahlas Değişimi

Ali Yıldırım, *Gâlib* mahlasını "*Kişilerin Psikolojik Özelliklerini Aksettiren Mahlaslar*" bölümünde "*Üstünlük Gurur ve Kibir İfade Eden Mahlaslar*" (2006: 45) ve "*Psikolojik Sebeplere Bağlı Mahlas Seçme*" bölümünde de yine "*Üstünlük Gurur ve Kibir İfade Eden Mahlaslar*" (2006: 95) başlığı altında ele alır.

Şâire *Es'ad* mahlasını, şâirlik kâbiliyetini

Pîrân-ı suhan encümeninde bu cevan-baht
Hasretgede-yi pîrde timsâl-i cevandur

...

Ol nâdire-gû tâze edâ fikr-i metîni
Reşk-âver-i Şîrâz u Herât u Hemedandur

Furkân-ı zamîri heme âyât-ı belâgat
Ser-cümle fûnun mushaf-ı tab'ında 'ayandur

beyitleriyle övdüğü 39 beyitlik mahlas-nâmesinde

Neş'et didi pîrân zebânından idüp gûş
Mahlas ana Es'ad ne sa'âdet bu ne şandur

beytiyle Hoca Neş'et vermiştir. (Yıldırım, 2006: 122-125) Ancak *Es'ad*, kendisine Hoca Neş'et tarafından verilen bu mahlası, birçok şâir ve müteşâir tarafından kullanılmasından dolayı bir karışıklık ve yanlışlık olmaması için bırakmış, sanat alanındaki iddiâsını da güçlendirmek amacıyla "*Gâlib*" mahlasını kullanmaya başlamıştır. (Yüksel, 1980: 9) Çocuk denecek yaştaki bir şâirin gurur ve övünme ifâde eden böyle bir mahlası kullanmaya başlaması heccâv Surûrî'yi rahatsız eder. (Ayvazoğlu, 1999: 27) Daha önce kullandığı Hüznî mahlasını değiştiren Surûrî, Gâlib'i

Bilmem ey menhûs adun Es'ad mıdur Gâlib midür
Zâtını ta'rîf kıl kimsin kime mensûbsun

Gerçi dirsın şâ'irâna ben tegâlüb eyledüm
Pîş-i erbâb-ı suhanda gâlibâ maglûbsun

² Bu eserden alıntı yapılırken beyitlerin yanına, alındıkları şiire göre, K (Kasîde), G (Gazel), T (Târih), TB (Tercî-i Bend), R (Rubâ'î) harfleri konmuş yanlarına şiirin eserdeki sıra numarası ile beyitlerin şiirdeki sıra numaraları yazılmıştır.

kit'ası ile hicvetmiştir.³ (Muallim Nâcî, 2000: 113-114)

Bu mahlas değişimi, şâirin iddiâlı kişiliğinin bir yansıması kabul edilebileceği gibi, şiir vadisinde yenilik ve farklılık arayışlarında olan Es'ad'ın, değişime önce kendi mahlasından başlamak istemesinin bir göstergesi olarak da görülebilir.

3. Yirmi Dört Yaşında Dîvân Tertîb Etmesi

“Yigirmi dört yaşında iken ibtidâ tertîb-i Dîvân-ı ma'ârif-ı unvân buyurup ba'z-ı 'urefâ-yı vaqt **kâne kelâmi Gâlib** ta'bîriyle tevrih eylediler...” (Genç, 2000: 375-376)

Dîvân şiiri geleneğinde bir şâirin dîvân oluşturabilmesi için oldukça genç sayılabilecek yirmi dört yaşında Gâlib'in dîvân tertîb etmesi, dönemin edebî muhitleri içinde iddiâlı bir davranış olarak kabul görür.

Gâlib'in yirmi dört yaşında dîvân tertîb etmiş olmasının bazı mahzurları olmuştur. Zira sanat açısından seviyeli şiirleri ile gençlik döneminin daha basit şiirleri aynı kefedeyi değerlendirilmiş ve bu durum Gâlib Dîvânı'nın geneli hakkında bazı olumsuz yorumlamalara sebebiyet vermiştir. Nitekim Gâlib bu hususu itiraf yollu şu nâtamâm gazelle dile getirmiştir (Yüksel, 1980: 92-93):

*Dil hayli zaman kalmış idi vâlih ü hayrân
Gerdûn ile bir âfet-i devrân arasında*

*Bir güne 'abes dâ'iyeye düşdi ki nâgâh
Eş'ârını tertîb ide yârân arasında*

*Ammâ yine fikr eyledi kim böyle gazeller
Makbûl olamaz nâdire-sencân arasında*

*Kim her birisi sâde vü nâpuhte vü pür-şûr
Söylenmiş idi mevsim-i rey'ân arasında*

*Bu beyt-i neşât-âveri buldum hele Gâlib
Zihnümdeki evrâk-ı perîşân arasında*

*Bir vakt ola Nevres aranur böyle gazeller
Kayd it ko bulunsun bu da dîvân arasında* (Kalkışım, 1994: 431)

³ Bunun üzerine kaynaklarda adı ya da mahlasına yer verilmeyen bir şâir de Surûrî'ye
“Magrûrlugun olmasa da gündün güne efzûn
Şâyeste idi mahlasın olsaydı Gurûrî

*Gâlib görünen Es'ada menhûs diyorsun
Hüznîyi unuttun mu ne yapdın a Surûrî”*

kit'asıyla cevap vermiştir. Bkz. Muallim Nâcî, 2000: 113-114.

4. Hüsn ü Aşk'ın Te'lîfi

“...yigirmi altı yaşlarında iken *esrâr-ı maķâmât-ı sülûk-ı Mevlevî ve âşâr-ı envâr-ı lâmi'a-yı âyât-ı Meşnevîyi ĥâvî Hüsn ü 'Aşk nâmında bir te'lîf-i celîl serzede-yi tab'ı bîmişleri olmuşdur ki memâlik-i Rûmda lisân-ı Türkiyye üzre aña mümâşil bir nazm inşâ olındığı kimsenün mesmû'ı olmamışdur.*” (Genç, 2000: 375-376)

Gâlib'in, Hüsn ü Aşk'ın te'lîfine başlaması ve yirmi altı yaşında tamamlaması bir iddiânın sonucunda gerçekleşmiştir. Bu iddiâ eserin sebab-i te'lîf kısmında anlatılmaktadır.⁴ Bu bölümde temel olarak iki iddiâ yer almaktadır:

a. Nâbî'nin Hayr-âbâd Mesnevîsinin Medhinde Mübâlağa Edildiği Düşüncesi

Gâlib'in “*mahlasının mazmûnuna uygun olarak mağrûr ve iddiâcı bir genç olduğu, Hüsn ü Aşk'ın mukaddimesinde anlattığı toplantıdaki tartışmadan anlaşılmalıdır.*” (Ayvazoğlu, 1999: 28) Yirmi dört yaşında dîvânını tertip etmiş bir şâir olarak kendisinin de bulunduğu, edebî ve kültürel düzeyi yüksek bir şiir meclisinde artık vakit sabahın erken saatleridir. Mecliste zaman zaman Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı okunarak aşırı derecede övülmüş, bu mesnevîden üstün değil ona denk bir eserin bile yazılamayacağı iddiâ edilmiştir.

Bu iddiânın çok yersiz ve abartılı olduğunu ileri süren Gâlib, Hayr-âbâd'ın (belki konu itibarıyla) çalıntı olduğunu ve Attâr'ın bir hikâyesinden alındığını söyler. Hayr-âbâd'da *Burâk*ın gereksiz yere medh edildiği bölüm de Nef'î'nin Rahşiyye'sinden oldukça geri kalmıştır. Eserin dili de fesâhat açısından oldukça kusurludur. Ayrıca beş padişahın zamanını idrâk edip devrinde çok itibar gören Nâbî, buna rağmen şiire pek bir şey katamamıştır:

*Gâhî okınurdı Hayr-âbâd
Nâbî olunurdı hayr ile yâd (HA/178)*

(...)

*Ol nazmın edip bir ehl-i ma'nâ
Medhinde mübâlagayla itrâ*

*Bezm ehli serâser itdi ikrâr
Bu kavli muvâfakatla tekrâr*

*Bir gâyete irdi kim me'âli
Tanzîrinün olmaz ihtimâli (HA/181-183)*

(...)

⁴ “Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lîf” başlığı altındaki bölüm Hüsn ü Aşk'ın 173-239 beyitleri arasındadır. Bkz. Doğan, 2003: 54-64.

Bu eserden alıntı yapılırken beyitlerin yanına HA (Hüsn ü Aşk) harfleri ile beyit numaraları yazılmıştır.

*Ta' rîzâne idüp hitâbî⁵
Virdüm o gürûha bu cevâbı*

*Kim Nâbiye hiç düşer mi evfak
Şeyhun sözine kelâm katmak*

*Ey kıssadan olmayan haberdâr
Nâkıs mı bıraktı Şeyh 'Attâr (HA/185-187)
(...)
Manzûme-yi Fârsîveş ebyât
Bi'l-cümle tetâbu'-ı izâfât*

*İnşâya virür egerçi ziyet
Türkî söz içinde 'ayn-ı sıklet (HA/189-190)
(...)
Evsâf-ı Burâk-ı Fahr-ı 'âlem
Rahşiyye-yi Nef'î andan akdem*

*Lâzım mı Burâkı medh ü tavsîf
Bu kârı ana kim itdi teklîf (HA/193-194)
(...)
Hem bir de bu kim o pîr-i fânî
Almış niçe dürlü nâm u şânı*

*Beş dâne şehenseh-i melek-zâd
Tab'ına keremle itmiş imdâd (HA/196-197)
(...)
El-hak çalup alma kıssadur ol
Hırsızlara hayli hissedür ol*

*Pîrâne tekellûf etmiş el-hak
Virmiş hele kâr-ı düzde revnak (HA/208-209)*

b. Gâlib'in Hayr-âbâd'dan Daha Mükemmel Bir Eser Te'lîf Edebileceği İddiâsı

Nâbî ve Hayr-âbâd'ı hakkında mecliste söylenenler Gâlib'e çok ağır gelir ve oradakiler tarafından imtihân edildiğini düşünür. Gerçek şâirin yeni bir yol açması gerektiğini, bununla birlikte aşk konusundan başka bir konunun işlenmesinin uygun olmadığını ileri sürer. Nâbî ve Hayr-âbâd'a itirazları ve iddiâlarını isbât için söyledikleri üzerine, meclistekiler Gâlib'e iddiâlarını bir de eserle delillendirmesi gerektiğini, bunu yapabilecek şiir kudretine ve gençliğe sâhip olduğunu söylerler. Şâirlik kabiliyetinde (kumâş-ı Evren) iddiâlı olmasa da Nâbî'den (kâle-yi Haleb) geri kalmayacağını söyler. Meclisin geldiği atmosferin verdiği hevesle kalemi eline alır ve Hüsn ü Aşk'ın te'lîfine başlar:

⁵ Bu mısra'ın vezni aksamaktadır. Bkz. Doğan, 2003: 54 (Ayrıca bkz. Okay, Ayan, 1992: 39).

Ol rıtl bana giran görindi
Bir sûret-i imtihan görindi (HA/184)
(...)

Merd ana dinür ki açâ nev râh
Erbâb-ı vukûfi ide âgâh (HA/212)
(...)
Kalmadı mı neş'e-yi mahabbet
Pâyâna mı irdi ol hikâyet

Hiç 'ışkdan özge şey revâ mı
Sarf itmege gevher-i kelâmı

Dirsen ki hezâr olındı tekrâr
Sahbâ-yı bekâdan olma bîzâr

'Âlem heme derd-i 'ışk u ülfet
Bâkî keder ü elem nuhûset (HA/224-227)
(...)

İtdüm niçe dürlü i 'tirâzât
Hem her birisin de itdüm isbât

Bu nagmeye kim ben itdüm âheng
Evvel beni kıldı zâr u dil-teng

Dutdı beni ol söz ile yârân
Da 'vâya gerek gel imdi bürhân

Nâbî ana kim güç ile irmiş
Allah sana gençliğinde virmiş

Aldum o hevesle kilki deste
Bu nazmı didüm şikeste beste

Noksânuma vardur i 'tirâfum
Bîhûde degül velik lâfum

*Bed-reng ise de kumâş-ı Evren
Kalmaz yine kâle-yi Halebden (HA/232-238)*

c. Hüsn ü Aşk'ın Fahriyye Bölümü

'Alî Enver, Hüsn ü Aşk'ın sonlarında yer alan *Fahriyye-yi Şâ'irâne* (HA/2010-2023) bölümünden seçtiği beyitlerin ardından bu bölüm üzerine şu ifâdeleri kullanır:

*“Tarz-ı selefte tekdüm itdüm
Bir başka lûgat tekellüm itdüm*

*Ben olmadum ol gürüha pey-rev
Olmış beli Gencevîye Husrev*

*Zann eyleme şöyle böyle bir söz
Gel sen dağı söyle böyle bir söz*

*Erbâb-ı suhan temâm ma'lûm
İşte kalem işte kişver-i Rûm*

*Gördün mi bu vâdî-yi kemîni
Dîvan yolu sanma bu zemîni*

*Engüşt-i haṭâ uzatma öyle
Beş beytine bir nazîre söyle*

*Gencînede resm-i nev gözetdüm
Ben açdum o genci ben tükettüm*

*Esrârını Meşnevîden aldum
Çaldum ise mîrî mâlî çaldum*

*Fahriyye-yi şâ'irânesiyle bütün şu'arâ-yı 'aşrına meydân okumuşdur.
Faḫaṭ karşısına çıkacak bir kimse bulunamamışdır. Binâ'en-'aleyh bu
maşra'agâh-ı feşâhat bilâḫaşm ve lâmuḫâşım o pehlevân-ı ma'ânîye
kalmışdır. Artık ḫazret-i Şeyḫe*

*Erbâb-ı himem mest ü ḫarâb oldu hep Es'ad
Mey-ḫâne-yi endîşede himmet saña kaldı*

fahriyyesiyle şu

*Gâlibem ol Ḳahrman-ṭab'am ki ben rûḫ-ı Fehîm
Ḥavf idüp biñ dürlü vaz'-ı dil-nevâz eyler baña*

medḫiyyesini söylemege şalâḫiyyet-i kâmile verilmişdir.”(1309: 172-173)

d. Hüsn ü Aşk'ın Te'lîfine Düşürülen Târih

Gâlib, iddiâlarını isbât etmenin verdiği şevkle altı ay gibi kısa bir sürede Hüsn ü Aşk'ı tamamlar, eserin sonunda *Târih-i Hâtîme* başlığı altında

“Gâlib bu cerîde-yi cefânun
Târîhî olur *hitâmuhu'l-misk* (HA/2042)”

beytiyle de târihini düşer. ‘Alî Enver’in bu konudaki ifâdeleri şöyledir:

“Üdebânîñ ma‘şûk-ı cānı zırafânîñ maḥbûb-ı vicdānı olan Hüsn ü
‘Aşk nām eser-i bihterînlerini yigirmi altı yaşlarında iken ikmāl
etmiştir. Çünkü eser-i mezkûre kendileriniñ buldukları *hitâmuhu'l-*
misk cümle-yi celîlesini şu

Gâlib bu cerîde-yi cefānuñ

Târîhî olur *hitâmuhu'l-misk*

beytiyle taẓmîn eylemiştir ki biñ yüz toḫsan yedidir.”(1309: 171)

Gâlib Hüsn ü Aşk’ın te’lîfinin tamamlanmasına Kur’ân’dan, Mutaffifin Sûresi’nden iktibâs ile *hitâmuhu'l-misk* ifâdesini târih olarak düşmüştür. Sûrenin 22-28. âyetleri arasında cennette bulunan iyi kimselerin hâllerinden bahsedilmekte, 25-28. âyetleri arasında da cennetliklere sunulacak olan mühürlü hâlis şarâbın (rahîkın mahtûm) Tesnîm adı verilen çeşmeden olduğu, sonunda (belki damakta bıraktığı lezzet ve koku) misk kokusu bulunduğu (*hitâmuḥû misk*) bildirilmektedir. Gâlib bu yolla Hüsn ü Aşk’ı cennette Tesnîm çeşmesinden akan hâlis şarâba benzetmekte, eserinin sonunda dimağda oluşturduğu hoşluğa dikkat çekmektedir.

Hicrî 1171’de dünyaya gelen Gâlib’in Hüsn ü Aşk’ın te’lîfini hicrî 1197 yılında 26 yaşında bitirmesine târih olarak düştüğü *hitâmuhu'l-misk* ifâdesinin Mutaffifin Sûresi’nin 26. âyetinden alındığı da gözden uzak tutulmaması gereken güzel bir iddiâ sayılabilir.

5. Gâlib’in Sultân III. Selîm ve Beyhan Sultân ile İlişkileri

Gâlib’in

Bu gûne lutfi kim ben gördüm aslâ görmemişlerdür

Kızıl Arslan u Sultan Baykaradan Gencevî Câmî (K18/14)

beytinde olduğu gibi, iltifâtları için her fırsatta minnetini dile getirip kendisine sunduğu 11 kasîde, 24 târih, 1 tercî-i bend, 1 şarkı, 2 mesnevî ve 6 beyt ile Dîvân’ında en önemli yeri verdiği Sultân III. Selîm ile aralarındaki yakın dostluk bilinmektedir.

Kezâ Gâlib’in

Mâh-ı burc-ı azamet hâmil-i ehl-i ‘irfân

Mihr-i gerdûn-ı himem hazret-i Beyhan Sultân (TB6)

mütekerrir beyti ile medhettiği, Dîvân’ında 4 kasîde, 4 târih ve 1 tercî-i bend sunarak yer verdiği, Sultân III. Selîm’in kızkardeşi Beyhan Sultân ile arasında gizli bir muâşaka olduğu rivâyet edilmektedir.⁶

⁶ Gâlib ile Beyhân Sultân arasında olduğu rivâyet edilen aşk ile ilgili bkz. Yüksel, 1980: 21-22; Ayvazoğlu, 1999: 69; Arı, 2003: 56-64.

Bu çerçevede hânedânla rahatlıkla yakın ilişki içinde bulunmuş olması ona -tâbiri câizse- elitist bir görüntü vermiştir. Dolayısıyla, bu şekilde büyük oynaması ondaki özgüvenli karakter yapısı ve iddiâlı duruşu destekler mâhiyettedir.

6. Gâlib'in Ölüm Sebebi ile İlgili Rivâyetler

Gâlib'in hastalanışı ve ölümü üzerine rivâyetleri bir araya getiren Halûk İpekten'in aktardığı hastalık sebeplerinin önemli bir kısmında onun tevâzuu elden bırakıp gurûra kapılmasının rolü olduğu ileri sürülmektedir:

“- Padişah bir çarşamba günü Gâlib’le Beşiktaş Mevlevîhânesi’ne gelmişti. Tekkenin şeyhi Yûsuf Zühdü Dede’nin Mesnevî okutması gerekiyordu. Sultan Selîm, dersi Gâlib’in vermesini istedi. Gâlib boş bulunup kürsüye çıktığında Yûsuf Dede’nin sitemli bir bakışını fark edince tutulup kaldı. Ağzını açıp bir şey söyleyemedi ve hemen kürsüden indi. Hata ettiğini, Yûsuf Dede’ye karşı küstahça davrandığını ve onun kalbini kırdığını anlayıp çok üzüldü ve bu yüzden hastalandı.

- Bir başka söylentiye göre de Yenikapı Mevlevîhânesi’nde Ali Nutkî Dede ile otururken Mevlevîlik âdâbına aykırı davranarak ‘Şeyhim biraz rahat edelim.’ diyerek sikkelerini çıkardı. Ali Nutkî Dede’nin ‘Evet, uykunuz geldi, istirahat buyurun.’ diyerek çekilmesiyle şeyhini incittiğini anlayıp çok üzüldü ve bu yüzden hastalandı.

- Bir söylentiye göre Gâlib, atla Yenikapı Mevlevîhânesi’ne giderken Ali Nutkî Dede’nin de şeyhi olan Aşçıbaşı Sâlih Ahmed Dede’yi at sırtında selâmladı. Dede, sikkelerini çıkarıp sağ eline alarak ve yere kadar eğilip selâm verince Gâlib, ancak Konya şeyhi olan çelebilerin bu biçimde selâmlandığını ve Sâlih Dede’nin kendisiyle eğlendiğini anladı. Feyz aldığı dergâha yaya girmesi gerekirken at sırtında selâm vermesinin saygısızlık olduğunu düşünerek Sâlih Ahmed Dede’yi incittiğini anladı ve üzüntüsünden bir süre sonra hastalandı.” (İpekten, 2005: 13-14)

İpekten bu söylentileri aktardıktan sonra şöyle bir yorumlamada bulunmaktadır:

“Bu söylentilerin, Gâlib’in çok genç, henüz 42 yaşında ölümüne bir neden bulmak için sonradan uydurulduğu açıktır. Ama ilginç olan bütün bu söylentilerde Gâlib’in gururunun dile getirilmesidir. Öyle görünüyor ki, Şeyh Gâlib yetenekleri sayesinde çabuk ilerlemiş, üne kavuşmuş ve sarayla ilişkileri sonucunda da tarikatın gereği olan tevâzuu elden kaçırmıştır.” (İpekten, 2005: 14)

Görüldüğü üzere, hastalığının ve ölümünün gerçek sebepleri olmasa da, bu söylentiler Gâlib'in yaratılışının getirdiği iddiâlı karakterini kimi zaman ve durumlarda kontrol altına alamadığını göstermektedir.

B. Gâlib'in Şiirlerindeki Fahriyelerde⁷ İddiâlı Duruş

Bir şâirin, kendinde gördüğü nitelikleri övdüğü, çeşitli şekillerde müstakil manzûmelerin yanında, türlü kasîdelerin içinde kendini övdüğü bölümlere de *fahriyye* adı verilmiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 43; Pakalın, 1993: 583-584; Üzgör, 1995: 97) Ayrıca, şâirler zaman zaman gazellerin makta' beyitlerinde de kendi şiirleri ve şâirlikleriyle *temeddüh* ederler, övünürler ki bu bölümler de fahriyye sayılmaktadır. (Dilçin, 1986: 84; Dilçin, 2000: 266)

Nef'î'den önceki şâirlerin, kasîdelerinde arasına yer verdikleri fahriyye, her türlü mübâlagada ileri gitmiş Nef'î'nin elinde kasîdelerin vazgeçilmez bölümü olmuş; kendisinden sonra kasîde yazan şâirler genelde Nef'î'yi örnek alarak fahriyyeyi ihmâl etmemişlerdir. (Çavuşoğlu, 1986: 19)

Dîvân şâirinin zaman zaman diniyle, peygamberiyle, tarikatıyla ve şeyhiyle övündüğü de görülmektedir. (Üzgör, 1995: 98)

Hüsn ü Aşk'ın *Fahriyye-yi Şâ'irâne* başlıklı bölümünden yukarıda bahsedilmişti; eserin diğer kısımlarından, kasîde ve gazelleri başta olmak üzere Dîvân'ındaki tüm şiirlerinden hareketle, Gâlib'in, fahriyelerinde kendisine dâir hangi hususları ön plana çıkardığı, ne tür iddiâlarda bulunduğu, maddeler hâlinde aşağıdaki şiir parçalarıyla şöyle verilebilir ki bu örnekler aynı zamanda onun poetikasına da ışık tutacak niteliktedir:

1. Şâirliği ile İlgili İddiâlar

a. Kendini Tavsîf

şâ'ir (*Şâ'irem* ammâ hoş-âmedden berîdür meşrebüm K27/22; *Şâ'irlerüz* 'alâka-yı dildür kelâmumuz G110/1)

şâ'ir-i kem-yâb (Ol *şâ'ir-i kem-yâb* benem kim Gâlib R19/1)

şâ'ir-i pür-zûr (Senün menâkıb-ı evsâfını yazarsa yazar / Benüm gibi suhan-icâd *şâ'ir-i pür-zûr* K20/31)

Gâlib-i nakkâd (Böyle kâtib de yazsa lâyıkdur / Nazm-ı rengîn-i *Gâlib-i nakkâd* K24/18)

b. Şâir Yaratılışı (tab', zamîr)

Gâlib-i şeydâ (Cünd-i eflâk bilür *Gâlib-i şeydâ*dır bu T35/ 22)

ışk (Harf-i şekvâ nâbecâdır *ışk tab'umken*⁸ / Bunda yok cürmün fakat çeşmün suhan-dandur senün G183/5)

menba'-ı âb-ı hayât-ı suhan-ı nâdire (*Menba'-ı âb-ı hayât-ı suhan-ı nâdiredür* / Gâlibün tab'mı mey-hâne kıyâs eylesün G254/7)

hüsn-i tab' u isti'dâd (Meclis-i ehl-i suhanda yek kalemdür bu gazel / Es'adâ söz var mı *hüsn-i tab' u isti'dâd*uma G287/7)

⁷ Gâlib'in şiirlerindeki fahriyyeleri üzerine müstakil bir çalışma için bkz. Kaçar, 2006.

⁸ "Kalkışım, 1994: 352"de bu mısra' "*Harf-i şekvâ nâbecâdır aşk-ı tab'umken benim*" şeklinde okunmuştur.

tab'-ı nükte-dân (Piş-i isti'dâd-ı tab'-ı nükte-dâmunda senün / Tıfl-ı nutk Es'ad suhan fehm-i edeb hâmûş-ı nâz G124/6)

'ummân-ı gevher (Tab'-ı Gâlib-veş meger 'ummân-ı gevherdür bu kâh K23/16)

şîr (Lafz-ı rengîn degül cümle-yi şîr-i tab'um / Esb-i şebdîz-i kalem gördüğü dem kan kuşanur G73/14)

Kahrmân (Gâlibem ol *Kahrman*-tab'am ki ben rûh-ı Fehîm / Havf idüp bin dürlü vaz'-ı dil-nevâz eyler bana G5/5)

şûrîde bülbül (*Şûrîde bülbüfüz* ki nemed-pûş-ı ma'niyüz / Tâvûs-ı nev-bahârî degüldür nizâmumuz G110/4)

c. Fikir ve Hayâl Dünyâsı (endîşe, hayâl, âyîne)

fîkr (O rütbe virdi sûret şâhid-i mazmûna kim *fîkrüm* / Nihân-ı kûçe-yi beyt oldugı mahsûsdan kalmaz G125/8)

fîkr-i metîn (Yapmamışdur dahı mi'mâr-ı suhan ma'nâda / Bir benüm *fîkr-i metînüm* gibi muhkem bünyâd T72/35)

bîkr-i fîkr (Efsûnı *bîkr-i fîkrümün* âhır idüp eser / Açdum tılısm-ı ma'nîyi genc-i nihan gibi K13/8)

Mânî-yi fîkr (Eylemiş ol sanemi *Mânî-yi fîkrüm* tasvîr / Eser-i hâme-yi pergârına mâşâ'allâh G295/6)

'âlem-i ma'nâ (Endîşe degül '*âlem-i ma'nâdur* bu / Esmâ dime kim 'ayn-ı müsemmâdur bu / Esrâr-ı hakâyık olmuş anda pinhân / Dil nâmına bir nüsha-yi kübrâdur bu R28)

pür-zûr (Sensin beni meşhûr iden endîşemi *pür-zûr* iden K19/37)

ma'nî-yi nâgüfteye dil-dâde (*Ma'ni-yi nâgüfteye dil-dâde*dür endîşemüz G113/1)

ma'nî-yi pîçîdeye pîçîde (*Ma'ni-yi pîçîdeye pîçîde*dür endîşemüz G113/2)

fenn-i endîşede üstâd (*Fenn-i endîşede üstâd* ki dirler o bizüz G122/5)

mey-hâne (Erbâb-ı himem mest ü harâb oldı hep Es'ad / *Mey-hâne-yi* endîşede himmet sana kaldı G336/5)

Sûmnât (Oldukça *Sûmnât-ı* hayâlüm suver-nümâ K13/12)

âyîne-yi pür-ma'nâ (*Âyînemüz âyîne-yi pür-ma'nâdur* R17/1; Al gönlümü *âyîne-yi* ma'nâdur bu R30/1)

d. Edâ ve Nâz

Gâlib-i pâkîze-edâ (Bu hoş-âyende gazel meclis-i yâranda sana / Diye ey *Gâlib-i pâkîze-edâ* hoş geldün G189/ 7)

şîve-yi nâz (Çün *şîve-yi nâza* mâ'ilüz biz HA/790)

tâze-edâ (Bir *tâze-edâya* kâ'ilüz biz HA/790)

hüsn-i edâ (*Hüsn-i edâyı* benden alur kârbân-ı nâz K13/6)

e. Sözlü İfâde ve Dil

[şehd-i makâl] nutk (Bir neş'e var ki *şehd-i makâl*inde *nutkumun* / Ser-mest olur gürûh-ı melek bülbülân gibi K13/2)

mu'ciz-beyân-ı nutk-ı bürhân (Benüm *mu'ciz-beyân-ı nutk-ı bürhân*um dehânumdur G98/1)

kuvvet-i nutk (Gâlibem men *kuvvet-i nutkumla* ey 'Îsî-hamûş / Ma'ni vü elfâz mülkümde ra'ıyyetdür bana G2/9)

Gâlib-i mu'ciz-beyân (Kim başladıysa gamze-yi gûyâsı vâsfına / Oldı hamûş *Gâlib-i mu'ciz-beyân* gibi K13/38)

Gâlib-i mu'ciz-dem (Dûrdur eş'ârı hep sekte-yi nisyandan / *Gâlib-i mu'ciz-deme* defter ü dîvân galat G149/7; Zemîni *Gâlib-i mu'ciz-dem*ündür itse dahı / Dem-i Mesîhi musahhar füsunger-i nîgehün G179/8)

f. Yazılı İfâde ve Kalem

kilk-i sâhir-i mu'ciz-hitâb-ı âlem-i âb (Çıkardı Zemzem-i ma'nâyı çâh-ı Bâbilden / Bu *kilk-i sâhir-i mu'ciz-hitâb-ı âlem-i âb* G16/13)

kilk-i dilkeş (Safir-i bülbül olur *kilk-i dilkeş*ümde sarîr)

kalem (Erbâb-ı suhan temâm ma'lûm / İşte *kalem* işte kişver-i Rûm HA/2014)

Hârût-ı kalem (Es'adâ kâdir iken *mu'cize Hârût-ı kalem* / Râh-ı eş'ârda sihr itme büyük câhumdur G70/5)

Kahrman (Meydân-ı nazma çıkdı *kalem* Kahrman gibi K13/1)

esb-i şebdîz-i kalem (Lafz-ı rengîn degül cümle-yi şîr-i tab'um / *Esb-i şebdîz-i kalem* gördüğü dem kan kuşanur G73/14)

kilk-i çâlâk (Gûş it ki ne dir bu *kilk-i çâlâk* HA/739)

kilk-i sebük-cevlân (Meger *kilk-i sebük-cevlân*un olmış germ-rev Gâlib / Zemîn âteş zemân âteş bütün nakş u nigâr âteş G139/9)

kilk-i sebz-pey (Gâlib zemîn-i köhneyi Hızr-ı hayât-veş / Geçdükçe *kilk-i sebz-pey*üm nev-zemîn ider G62/8)

hâme (Bir feyz var ki şakk-ı zebânında *hâmemün* / Zemzem teraşşuh itmede zer nâvdan gibi K13/3; Bûy-ı ma'nî-yi gurûr öyle gelür *hâmemden* G249/5)

feyz-ı hâme (Zemîni tâzeledi *feyz-ı hâme-yi* Gâlib / Egerçi köhnedür eş'âr-ı âbdâr-ı bahâr G104/9)

fetîl-i hâme (Germi-yi gayret-i gör elde *fetîl-i hâmem* K14/15)

g. Orijinallik - Yenilik (zemîn, tavr, tarz)

tâze tâze zemîn (Ne *tâze tâze zemîn*ler bulurdı Gâlib-i zâr / Sözü'n felekde melekler pesend idinceye dek G175/8)

tavr (Ne sözler oldı ferâmûş-ı ehl-i dil Gâlib / Suhan bu *tavra* girüp intihâb olıncaya dek G173/7)

2. Şiiri ile İlgili İddiâlar

a. Şiir (nazm, gazel, beyt, mısra', suhan)

şî'r-i sâf (Gâlib bu *şî'r-i sâf*ını ahbâba eyle 'arz / İtsün zamîr-i pâklerin kîneden cüdâ G8/7)

nazm-ı rengîn-i Gâlib (Böyle kâtib de yazsa lâyıkdur / *Nazm-ı rengîn-i Gâlib*-i nakkâd K24/18)

kemend-i nazm (*Kemend-i nazm* iderken gazâl-i ma'niyi râm / Yine o şûhuma Gâlib gazel begendüremem G213/5)

bîbedel (Hatâ o nergis-i şehlâdadur sözümde degül / Egerçi her suhanum *bîbedel* begendüremem G213/3)

a'lâ dür (Muhassal tavr-ı pîşîn üzre Gâlib / Nazımda bundan *a'lâ dür* dizilmez G112/6)

mısra' (Gâlib olıcak rif'at-ı sâhib-dile pey-rev / *Mısra* ları dîvân-ı müretteb görünür hep G23/7)

dîvân (Öyle dîvan bulunmaz 'âlemde K24/20)

gazel (Meclis-i ehl-i suhanda yek kalemdür bu *gazel* / Es'adâ söz var mı hüsn-i tab' u isti'dâduma G287/7)

sefine-yi şî'r ü gazel (Seyr eyle kârın 'âlem-i âb içre Gâlibün / Zevrak alur *sefine-yi şî'r ü gazel* virür (G84/7)

b. Lafız - Kelâm (söz)

piyâle elfâz (Şarâb-ı ma'niye Gâlib *piyâle elfâz*un G76/6)

söz (Bu *söze* Kur'an gibi îmân ider ehl-i suhan / Şâ'irün Gâlib tahayyül rütbe-yi i'câzıdır G55/7)

gevher-i kelâm (Hiç 'ışkdan özge şey revâ mı / Sarf itmege *gevher-i kelâm* HA225)

rûh-ı kelâm (Togmamış *rûh-ı kelâm*um gibi bir tâze nefes T72/37)

c. İ'câz - Fesâhat - Belâgat

i'câz (Ser-hadd-i nazmı bulmadı tab'-ı suhanveri / *İ'câza* vardı Gâlibün eş'ârı n'eyleyem G224/9)

rütbe-yi i'câz (Bu *söze* Kur'an gibi îmân ider ehl-i suhan / Şâ'irün Gâlib tahayyül *rütbe-yi i'câz*ıdır G55/7)

da'vî-yi i'câz (Sen heman Gâlib hamûş ol *da'vi-yi i'câz*dan / Bu gazel çok şâ'ir-i meşhûra eyler i'tirâz G145/7)

d. Ma'nâ - Mazmûn

Süleymân-ı ma'nâ (Ben *Süleymân-ı ma'niyem* Gâlib G230/10)

ma'nî-yi rengîn (Sezâdur gül gül itsem *ma'ni-yi rengîm* vasfında K17/8)

mîhr-i ma'nâ (Sehâb-ı harf içinde *mîhr-i ma'nâ* / İder çarh-ı dili fânûs-ı gül-gün T38/2)

Zemzem-i ma'nâ (Çıkardı *Zemzem-i ma'nâyı* çâh-ı Bâbilden / Bu kîlk-i sâhir-i mu'ciz-hıtâb-ı 'âlem-i âb G16/13)

şarâb-ı ma'nî (*Şarâb-ı ma'niye* Gâlib piyâle elfâzın G76/6)

pür-bûy-ı ma'ânî (*Pür-bûy-ı ma'ânî* mi devâtum gibi Gâlib G129/13)

tıfl-ı mazmûn (Kılup deryâ-yı 'irfan mevc-i mevzûn / Togar mânend-i gevher *tıfl-ı mazmûn* T38/1)

kişver-i mazmûn (Aldum tamâm *kişver-i mazmûm* söz budur / Virdüm nizâm-ı hükmini dil-hâh can gibi K13/14)

Gâlib, mazmûnlarını çözmenin zor olduğunu şu ifâdelerle dile getirmiştir:

*Ol şâ'ir-i kem-yâb benüm kim Gâlib
Mazmunlarımı anlamamak 'ayb olmaz
Yektâ güher-i gayb-ı hüviyyetdür hep
Gavvâs-ı hîred behrever-i gayb olmaz (R19)*

Ayrıca bu minvâldeki

*"Z'in çend suhan ki mâye-yi yek nefesest
Şad gûne beşâ'irân-ı 'âlem hevesest
Ma'îlûb-ı diğere nîst merâ ziehl-i nazar
Fehmîden-i şî'r-i men betaşsîn besest*

(Bir tek soluğun ürünü olan bu sözlerde, şâirlerin yüz türlü istekleri vardır. Ben, nazar ehlinden, başka bir şey istemiyorum: Şiirlerimi anlasınlar, onlara "âferin!" demek için yalnız bu yeter.)" (Yüksel, 1980: 72)

mısrâları da burada zikredilmeye değer niteliktedir.

3. Diğer Şâirlerle İlgili İddiâlar

*Kemâl-i vüs'at-ı lutf ile yârân-ı suhan Gâlib
Buyursunlar bu tarh-ı dil-güşâyâ teng gelmezse (G301/7)*

beyti ile şâir dostlarına ve rakiplerine meydân okuyan Gâlib eserlerinde kimi zaman da genel şiir muhitini kastederek kimi zaman da şâirleri anarak iddiâlı duruşunu ortaya koymuştur.

a. Devrinin Şâirleri

Hüsn ü Aşk'ın *Mebâhis-i Diğere*, *Zümre-yi Âhar* ve *Tetimme-yi Kelâm* başlıklı bölümlerinde Gâlib, önceki devirlerden üstâd kabûl ettiği bazı şâirlerin

karşısında kendi devri dîvân şâirlerinin ve müteşâirlerin şâirliklerini ve şiir anlayışlarını şu beyitlerle eleştirmiştir:

*Âkıl kılığında ba'zı mecnûn
Yokdur diye düşdi tâze mazmûn (HA/710)*

(...)

*Birbirlerine idüp tekâpû
Derler ki efendi böyledür bu*

*Var mı hele söylenilmedük söz
Kalmış mı meger dinilmedük söz*

*Şimdi kanı ol suhanver-i Rûm
Nermî Odabaşı pîr-i merhûm*

*Yâ Mihneti-yi belâ-keşîde
Aynî Çelebi o nûr-ı dîde*

*Eş'ârı alup götürdiler hayf
Kalduk hele biz bakıyyetü's-seyf*

*Kıymetlerümüz bilinsün ahbâb
Erbâb-ı tabî'at oldı nâyâb*

*Birbirine satmak için eş'âr
Mazmûn-ı nevi iderler inkâr*

*Mecmû'acuk elde hokka belde
Dükkân u sokakda her mahalde*

*Başın salarak ta'accübâne
Dir ki koca Sâbit-i yegâne*

*Kendilere olmamagla makdûr
İster ide subh-ı nazmı deycûr (HA/717-726)*

(...)

*Dîger müteşâ'irân-ı küttâb
Kim ekseri hâcegân-ı küttâb*

*Kerrâke-yi sûf pür-mübâhât
Mevc-âver-i bahr-ı istilâhât*

*'İndinde mu'azzam-ı metâlib
Ezberlene Münşe'ât-ı Râgıb*

Sonra bir iki güzelce oğlan

Tanbûr u şerâb ba'zı dîvân

*İş görmede tab'a gelse nefret
Bunlarla imiş medâr-ı kuvvet*

*Muglim dime bu demek degül mi
Şâ'irligi bînemek degül mi*

*Olmaz hele suhtevât şâ'ir
İtmem o gurûhı bahse dâ'ir*

*Telhîs şevâhidiyle mollâ
Da'vâ ide nazmı zûr da'vâ*

*Şehrîlerümüzde ba'zı yârân
Semt-i hünere olur şitâbân*

*Tahsîli Işık Torânidendür
Nakli işidür Revânidendür*

*Mânend-i meges biraz erâcîf
İster ide şehd-i nazmı tezyîf*

*Ya'nî ki kelâm-ı tâze-mazmûn
Nâyâb ola hemçü tab'-ı mevzûn (HA/727-738)
(...)*

*Bulmuş suhan-ı bülend-nâmı
Fırdevsî vü Husrev ü Nizâmî*

*Âyîn-i Nevâyîde Fuzûlî
Bulmuş suhana reh-i vusûlî*

*İstanbulumuzda Nev'i-zâde
İtmiş tek ü pûyî-yi piyâde⁹*

*Olsun mı Nizâmîye hem-âheng
Kur'âna uyar mı nagme-yi çeng*

*Olmaz beli lutf-ı tab'ı inkâr
Anun gibi dahı niçeler var*

Her birisine hezâr tahsîn

⁹ Bu mısra, “Okay, Ayan, 1992: 139” ile “Doğan, 2003: 176”da “*Etmîş tek ü pû velf piyâde*” şeklinde okunmuştur; ancak, buraya “Okay, Ayan” neşrinin arkasında yer alan Arap harfli matbû nüshanın 39. sayfasında yazılı olan bu şekli ile alınmıştır.

Hâsîdlerine hezâr nefrîn (HA/794-799)**b. Türkçe Şâirleri**

Gâlib kendinden önceki dîvân şâirleri döneminden ve şiiirlerinden “zemîn-i köhne”, “kudemâ tavrı” ifâdelerini; buna karşılık bu şiiir geleneğinde farklı olduğu ve yeni yol açmak iddiâsında olduğu için kendi şiiiri ve şâirliği hakkında “nev-zemîn”, “ma‘nî-yi nâgüfte”, “tâze zemîn”, nitelemelerinde bulunur (Yüksel, 1980: 97-98):

*Gâlib zemîn-i köhneyi Hızr-ı hayâtveş
Geçdükçe kilik-i sebz-peyüm nev-zemîn ider* (G62/8)

*Dâ'imâ fikr-i dehân-ı dil-rübâdur pîşemüz
Ma'ni-yi nâgüfteye dil-dâdedür endîşemüz* (G113/1)

*Ne tâze tâze zeminler bulurdı Gâlib-i zâr
Sözün felekde melekler pesend idinceye dek* (G175/8)

*İtmiş yine Gâlib kudemâ tavrını derpîş
Eş'ârınun âsâr-ı hakikat var içinde* (G296/7)

Gâlib'in Nef'î ve Nedîm'e atıfta bulunduğu beyitlerinde onlara karşı özgüvenli ve iddiâcı duruşu dikkati çekmektedir:

Nef'î (Ta'n eyleyen gelsün berü olsun benümle rûberû / *Nef'î*ye itmeme ser-fürü ger himmetün olursa zam K19/36)

Nedîm (Sâlik-i tavr-ı *Nedîm* oldun bu düşmezdi sana / Hem-zebân olmaz mısın Gâlib suhan-gûlarla sen G246/5)

c. Farsça Şâirleri

“Kendinden önce gelen şâirlerin hiçbirine benzememek düşüncesiyle sanat hayatına atılan Gâlib, Şevket'i kendisine örnek almış ve III. Selim'e yazdığı bir kasîdesinde üslûbunun Şevketâne olduğunu söyleyerek övünmüştür:

*Muhâl 'add eylemişlerken gazelde şâ'irân-ı Rûm
Ben icâd eyledüm ol Şevketâne tarz-ı eş'ârı”* (Dilçin, 1986: 191)

Zaman zaman Farsça şâirlerinden üstünlüğünü dile getiren Gâlib kimi zaman da onların, meclislerinde buldukları sultanlardan kendisi gibi himâye görmediklerinden bahsederek hem kendini hem de memdûhunu över:

Kelîm-i Kâşânî (Gelür hayâlümi cerre *Kelîm-i Kâşânî* / Elinde ruk'a-yı deryûze midhat-ı Keşmîr K/54; Nâresâ mısra'-ı bercestemüze çûb-ı *Kelîm* / Kâdir-i sihr-i nev-icâd ki dirler o bizüz G122/3)

Nizâmî - Firdevsî (İtmemişdür bu kumâş ile edâ-yı maksûd / Ne *Nizâmî*-yi suhan-senc ü ne *Firdevsî*-zâd T72/36)

Nizâmî - Câmî (Bu güne lutfi kim ben gördüm aslâ görmemişlerdür / Kızıl Arslan u Sultan Baykaradan Gencevî Câmî K18/14)

Monlâ Câmî (Hüseyn-i Baykara bahş itmemişdi *Monla Câmîye* / Bana ol kâmi kim bu husrev-i sâhib-kıran virdi K17/11)

4. Dervişliği ile İlgili İddiâlı Duruş

Gâlib, içinde doğup büyüdüğü, hayatını geçirdiği Mevlevîlik kültür ve muhiti ile iftihâr etmiş, zengin feyz ve ilhâmı ile haklı şöhretinin kaynak ve sebebi olarak gördüğü, başta Mevlânâ olmak üzere Mevlevîlik yolunun ulu şahsiyetlerinin adlarını her fırsatta anmış, onlara minnet ve şükran duygularını pek çok beyitle kalıcı kılmıştır:

a. Mevlevîlik

Gavgâ-yı vahdeti uzatan Mevlevîlerüz

Bâzâr-ı kesreti kapatan Mevlevîlerüz

Devrânı birbirine katan Mevlevîlerüz

...

Gerçi dakîka-dan degülüz her ‘ulûmda

Gâlible imtihan oluruz baht-ı şûmda

Yokdur nazrümüz hele bu merzbûmda (Tahmîs7/ 1, 5)

Yazılmışdı kitâb-ı devr-i âdem nesr ile Gâlib

Gürûh-ı Mevlevî ol nesri mevzûn eylemişlerdür (G45/13)

b. Mevlânâ ve Diğer Mevlevî Uluları

Olmaz mı iltifât-ı şerîfiyle kâm-yâb

Gâlib kadîmi bende-yi Monlâ Celâldür (G67/7)

Şimdi Gâlib feyz-ı Mevlânâyıla

Hamdu lillah şâd u Hurremdür gönül (G200/6)

Gâlibe feyz-ı suhan hazret-i Monlâdandır

Tekye-yi fahr-ı mahabbetde demin çok çekdüm (G223/7)

Ne kem-kadr olsa da Monlâ-yı Rûmun bendesi Gâlib

Yine âsûde-serdür mülk-i Rûmun pâd-şâhından (G237/8)

Ne zühd ile ne ‘ilm ile müstesnâyuz

Hayrân-ı ezel ‘âşık-ı bîpervâyuz

Feyz-ı nefes-i pîr ile gûyâ oluruz

Her neyse neyüz bende-yi Mevlânâyuz (R22)

Serbeser eş‘âr-ı Gâlib dil-pezir olsa ne var

Her suhanver mazhar-ı ihsân-ı Mevlânâ mıdur (G99/8)

*Efendimsin cihanda i'tibârum varsa sendendür
Miyân-ı 'âşıkanda iştihârum varsa sendendür*

*Sanadur ilticâsı Gâlibün yâ hazret-i **Monlâ**
Başumda bir külâh-ı iftihârum varsa sendendür (G65/1, 9)*

*Gâlib gazelde himmet-i Monlâ-yı Rûm ile
Etfâl-ı mısra'um dahı devr-i **Veled**dedür (G85/6)*

*Nûr-ı Celâl-i **Şems** ile âfâka Gâlibüz
Şemşîr-i âftâbdur el-hak **Hüsâm**umuz (G110/9)*

*Hazret-i Şârih **Rusûh**nün bugün
Dersine şâgird-i mülhemdür gönül (G200/6, 7)*

*Feyz-ı nigâhı cânib-i **Sâkıb**dan almışam
Bedrü't-tarîka hazret-i **Ergûna** uymışam (G206/7)*

Gâlib'in iddiâlı tavır ve duruşuyla ilgili olarak yukarıda çeşitli başlıklarla maddeler hâlinde verilen şiir örneklerinin yanında aşağıdaki beyitler de ayrıca zikredilmeye değer niteliktedir:

*Kimdür suhan da'vâ iden geh şükr ü geh şekvâ iden
Gelsün berü gavgâ iden işte devât işte kalem (K19/35)*

*Virmedi bir kimseye Gâlib geçit
Kanda çevirdiyse söz ırmagını (G312/8)*

*Es'adâ ma'ni-yi nev tıfl-ı nev-âmûz bize
Fenn-i endîşede üstâd ki dirlir o bizüz (G122/5)*

*Mekteb-i şerm ü edebde olmuşam sâhib-sebak
Ögredürdüm dersümi her fende ben üstâduma (G287/5)*

*Pesend-i şi'rüni matlûb iden Gâlib Sitanbulda
Zemîn-i kişver-i Bagdâd u yâ Mardînden gelsün (G261/7)*

Sonuç

Mizâcının aynası sayılan hâl, harekât ve fiilleri ile sanatkâr kişiliğinin aynası sayılan şiirleri ışığında Gâlib'in özgüveni yüksek seviyede, iddiâlı ve iddiâcı bir şâir olduğu anlaşılmaktadır. Bunda çocukluğundan itibaren içinde yetişmiş olduğu seçkin Mevlevî kültür muhîtinin, olgun şâirlik ve şeyhlik döneminde çok yakın durduğu saray ve saltanat çevresinin tesiri olduğu muhakkak ise de asıl sebebin onun yaratılışıyla ilgisi olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- ‘Alî Enver. (1309), Semâ‘-hâne-yi Edeb, Âlem Matba‘ası, İstanbul.
- Arı, Ahmet. (2003), Galib Dede'nin Aşk Ateşi - Şeyh Galib Divanı'nda Aşk, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Ayvazoğlu, Beşir. (1999), Kuğunun Son Şarkısı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed. (1986), “Kasîde”, Türk Dili -Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)-, S. 415-416-417, s. 18-77.
- Dilçin, Cem. (1986), “Gazel”, Türk Dili -Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)-, S. 415-416-417, s. 78-247.
- Dilçin, Cem. (2000), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara.
- Doğan, Muhammet Nur. (2003), Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk (Metin, Nesre Çeviri, Notlar ve Açıklamalar), Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Genç, İlhan. (2000), Esrar Dede, Tezkire-i Şu‘arâ-yı Mevleviyye, AKM Yayınları, Ankara.
- İpekten, Halûk. (2005), Şeyh Gâlib -Hayatı, Sanatı, Eserleri-, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kaçar, Mücahit. (2006), “Şeyh Galib’de Tefahhür”, Mavi Atlas, S. 1, Bakü, s. 85-96.
- Kalkışım, Muhsin. (1994), Şeyh Gâlib Dîvânı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Muallim Nâcî. (2000), Osmanlı Şairleri, (Haz.) Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Okay, Orhan, Ayan, Hüseyin. (1992), Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki. (1993), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 1, MEB Yayınları, İstanbul.
- Tâhirü'l-Mevlevî. (1994), Edebiyat Lügatı, (Haz.) Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Üzgör, Tahir. (1995), “Fahriyye”, DİA, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 97-98.
- Yıldırım, Ali. (2006), Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Sedit. (1980), Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Oğuzhan ŞAHİN*

**RÂ'İF NECDET'İN "YENİ MEKTÛB NUMÛNELERİ" BAĞLAMINDA
KLÂSİK MEKTUP İLE YENİYİ MUKAYESE DENEMESİ**

Öz: Osmanlı'nın son dönemlerindeki yenileşme faaliyetlerinden etkilenen türlerden biri de mektup olmuştur. Bölümleri, üslûbu, rükün ve şartları ile asırlarca kullanılarak küçük ayrıntılar dışında klâsikleşen mektup, "yeni" etiketiyle Osmanlı'nın son demlerinde tekrardan telif edilmiştir. Bu bağlamda kaleme alınan eserlerden birisi Râ'if Necdet'in "Yeni Mektûb Numûneleri"dir. İşte bu yazının konusunu 'klâsik' olarak tavsif ettiğimiz eski mektup örnekleri ile Râ'if Necdet'in kaleme aldığı yeni mektup örneklerinin mukayeseşi teşkil etmektedir. Eski mektup ile yeni etiketli bu ürünlerin kıyasında münşeâtlardaki teorik bilgiler ile "Yeni Mektûb Numûneleri"ndeki benzeri bağlamli malumat kullanılmıştır. Konu önce mektubun rükün ve şartları, bölümleri ve mektup türleri alt başlıklarında ele alınmış, sonrasında ise birkaç taziyet-nâme özelinde bir mukayese denemesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Klâsik mektup, mukayese, Râ'if Necdet, yeni mektup, taziyet-nâme.

**AN ATTEMPT TO COMPARE CLASSIC LETTERS AND NEW LETTERS
IN THE CONTEXT OF RÂ'İF NECDET'S "YENİ MEKTÛB NUMÛNELERİ"
(NEW LETTER SAMPLES)**

Abstract: Letter writing was one of the areas which were affected from the reform activities in the last periods of the Ottoman Empire. Letters had been used for centuries and eventually become a classic in terms of the style, elements and requirements, except for some small details, and it was recompiled with the label "new" in the last gasp of the Ottoman Empire. One of the works written in this context is Râ'if Necdet's "Yeni Mektûb Numûneleri" (New Letter Samples). This study compares some old letter samples characterized as "classic" and the new samples written by Râ'if Necdet. For this comparison of old letters and the works labeled as *new*, the theoretical information in the literature and similar information in "Yeni Mektûb Numûneleri" is used; and the issue is addressed first under the following subtitles: elements and requirements of letter writing, letter sections and types of letters. Then, an attempt of comparison is made through a review of several condolence letters.

Keywords: Classic letter, comparison, Râ'if Necdet, new letter, condolence letter.

* Yrd. Doç. Dr.; İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi; Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; oguzhan.sahin@ikc.edu.tr

Giriş

Batılılaşma faaliyetleri neticesinde Osmanlı toplum yapısında askerî alandan başlamak üzere bürokratik yapı, hukukî işleyiş, sanat, edebiyat, giyim kuşam ve eğitim gibi birçok noktada değişiklikler olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Bir nevi tasfiye dönemi sayılabilecek bu dönemin dikkate değer tarafı *eskiyi* ya yeniden düzenlemek ya da tümünden kaldırmak üzerine kurulmuş gibidir.

Medreseden mektebe geçiş sürecinde medrese klâsikleri terk edilmiş ve yerini mekteplerde okutulmak üzere etiketlerinde “yeni” ismi taşıyan sarf, nahiv, kıraat, belâgat ve kelim alanında yazılmış eserlere bırakmıştır.¹ Medreselerde uzun yıllar okutulan eserler ile bunların şerh ve haşiyeleri son dönemde iyice gözden düşmüş vaziyettedir. Hatta denebilir ki medrese eğitiminin temel noktasını teşkil eden bu telifler muasırlaşmanın önündeki ciddi engellerden biri olarak algılanmıştır.²

Klâsiklerin törpülenerek *ıçtimai* ve *yeni* gibi kavramlarla yeniden telifine dikkat çekenlerden biri Recep Şentürk olmuştur. Şentürk’ün, merkeze “fıkıh”ı alan çalışmalarından ilki *İslâm Dünyasında Modernleşme ve Toplumbilim* adıyla yayınlanmıştır.³ Bu çalışmada *fıkıh* ve *toplumbilime* dair teorik çerçevede bilgiler verildikten sonra, Türkiye ve Mısır özelinde konu tartışılmaktadır. Eserin son bölümünde Ziya Gökalp, İzmirli İsmail Hakkı, Şerafeddin Yaltkaya ve Said Halim Paşa gibi dönem aydınlarının ıçtimai fıkıh ve ıçtimai ilm-i kelâm ile ilgili yazılarından seçmeler yapılmıştır. Şentürk’ün konuya dair ikinci çalışması “*Fıkıh ve Sosyal Bilimler Arasında Son Dönem Osmanlı Aydını*” adını taşımaktadır.⁴

¹ Mekteplerde okutulmak için “yeni” etiketi ile piyasaya sürülen eserlerden bazıları şunlardır: Ahmed Râsim, Yeni Usûl Muhtasar Sarf-ı Türkî, İstanbul 1312; Ahmed Râsim, Yeni Usûl Muallim-i Sarf, İstanbul 1327; Mîdhat Sadullâh, Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri, Dersââdet 1337; Ruşen Eşref, Mîdhat Sadullâh, Necmüddîn Sâdık, Yeni Kıraat Kitâbı, İstanbul 1336. Komisyon, Mufassal Yeni Sarf-ı Osmânî, İstanbul 1325; Şemseddîn Sâmî, Nev-Usûl Sarf-ı Türkî, İstanbul 1308; Ahmed Râsim, Yeni Usûl Sarf-ı Fârisî, İstanbul 1307.

² Medrese talebeleri de yeni usul kitaplar yerine kendilerine okutulan eski şerh, haşiye, talik vb. teliflerden ve hocaların derslerde izledikleri yöntemden rahatsızdır. Yeni usul kitaplar yerine eski şerh ve haşiyelerin okutuluyor olması sebebiyle ilmiye eskisi gibi devlet adamı yetiştirememekte ve memleket cehl içinde kıvrılmaktadır. Talebenin şikâyet mektuplarına medrese hocalarından Ayn Âtîf’in verdiği cevaptan, faturanın şerh ve haşiye gibi klasik teliflere kesildiği anlaşılmakta; hatta eski usulü benimseyenlerin bizzat ihbar edilmesi istenmektedir: “**sâlis**en usûl-i tadrîsin uygunsuzluğuna gelince bundan dört beş sene evvel *hâşiye okutmak usûlü kaldırılmışdır*, fakat bu tedbir mühim bir fâ’ide temîn itmemiştir. Çünkü okutulmakta bulunan kitâblar ekseriyet üzere üçer beşer yüz sene evvel yazılmış kitâblardır. Bunlardan bugün için istifâde beklemek mü’ellif-i mağfurlarından mâddî menfa’at gözetmek kabîlinden husûlî muhâl bir temennî ‘addolunur. Bu kitâblar tedvîn olundukları ‘asrlar için ihtimâl ki en mühim birer eser-i kıymetdârdır. Fakat bugün için fâ’ide husûline hîdmet idemez ve elde bu kitâblar okudukça ne dürlü bir tarz-ı tadrîs takîb olunursa olunsun büyük bir semere hâsıl olamaz. İşte bu sebeplerden tolayı demek isterim ki eger talebe efendilerin şikâyeti ders-i ‘âm efendilerin hâşiye usûlî takîb edenleri var da onlara ‘â’id ise bu husûs “Ders Vekâleti”nce virilen karâra muhâlîf olduğundan talebe efendiler haklıdır ve Ders Vekâleti bunun men’ine çalışmalıdır.” Fâtih Ders-i ‘Âmlarından ‘Ayn Âtîf, “Sebilü’r-Reşâd Ceridesinde Münderic Talebe Mektûbları Tolayısıyla”, Medrese İtikâdları, İstanbul [h.1331], numro: 1, s. 3-4.

³ Recep Şentürk, İslâm Dünyasında Modernleşme ve Toplumbilim Türkiye ve Mısır Örneği, İz Yayıncılık, İstanbul 2006.

⁴ Recep Şentürk, “Fıkıh ve Sosyal Bilimler Arasında Son Dönem Osmanlı Aydını”, İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Yıl 2000, ss. 133-171.

Osmanlı toplumunun fıkıhla olan bağlantısını dile getiren bu makale, sekülerleşme sürecinde “fıkıh”tan “sosyal bilimler”e geçişi ele almakta ve bu bağlamda fıkıhın **ictimâ’î** lafzıyla yeniden üretilişinin altını çizmektedir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden *Yeni Mektûb Numûneleri* devrinin ihtiyaçlarını karşılama iddiasıyla neşredilmiş ve epeyce de rağbet görmüştür. Nâşirin, eser için kullandığı “**asrî münşeât**” tabirine bakılacak olursa Râ’if Necdet’in bu eseri eski usulle tertip edilmiş münşeât mecmualarının yerini alma iddiasıyla telif edilmiştir.⁵ Râ’if Necdet’e göre eski usulle tertip edilmiş mektup örnekleri artık devrin ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır ve bu sebeple yeni devrin ruhunu yansıtan mektuplar kaleme alınmalıdır:

Büsbütün yeñi bir uşûlde ya’ni şu on on beş sene zarfında geçirdigimiz mütekâşif hâdişât u inķilâbâtın ictimâ’î hayâtımızda huşûle getirdigi taħavvülâta az çok ma’kes ve yeñi ihtiyâclara tercümân olabilecek bir tarzda te’lif ü tertîb idilmiş mektûb numûnelerine şoñ zamânlarda büyük bir lüzûm hissidilmekde idi. Fi’l-ħaķîķa eski muħarrirleriñ **münşe’ât, gülşen-i muħarrerât, ħazîne-yi mekâtîb, ta’lîm-i kitâbet, inşâ-yı ‘Osmani** gibi isimler virdikleri eserler bugünün ihtiyâcını te’min ü taṭmîn itmekden çok uzaķdırlar. [...] İşte beni şu nâçîz eşeri te’lîfe sevk iden kuvvet, ictimâ’î hayâtımızdaki bu geniş taħavvül olmuşdır.⁶

Râ’if Necdet’in “Yeni Mektûb Numûneleri” adlı eseri mukaddime haricinde iki kısımdan meydana gelişmiştir. İlk kısımda âdî ve ticarî senedler, ilm u haberler, yeni şekilde yazılmış arz-ı hâller, ticaret mektupları yer almaktadır. İkinci kısımda muhtelif aile mektupları, yeni tarzda tebrik, tesellî, taziye ile tavsiye mektupları ve bunların cevapları, muhtasar ve mufassal mütenevvi’ ve istifâdeli talebe mektupları, son olarak ise nezih aşk mektupları bulunmaktadır. Bu yazı çerçevesinde klâsik mektup ile yeni elden geldiğince mektubun rûkûn ve şartları, mektubun bölümleri ve mektup türleri gibi maddeler çerçevesinde kıyasa tabi tutulacaktır.

1. Mektubun rûkûn ve şartları

⁵ Nâşir M. Hüseyin’in ifadesi şöyledir: “Şimdiye kadar zamânın ihtiyâcıyla mütenevvi ‘**asrî bir münşe’ât kitâbının** tahrîr ü neşr idilmediğini ve böyle bir esere muhterem kârîlerin şiddetle muhtâc olduğum nazar-ı dikkate alarak buhrân-ı hâzıra ve kitâb tab’ındaki müşkilâta rağmen büyük fedâkârlıklarla Yeni Mektûb Numûneleri’ni tab’ itdim. Yeni Mektûb Numûneleri’ni bu güne kadar intişâr iden bu nev’ kitâblarla kıyâs kabul idilemeyecek derecede güzel ve mükemmel olduğum ilâveye lüzûm yoktur.[...] Eminim ki her sınıf kârîler ve betahsîs vatanın ümmîd-i istikbâlî olan erkek ve kız talebeler, gençler bu eserden pek çok istifâde edeceklerdir.” Râ’if Necdet, *Yeni Mektûb Numûneleri*, İkinci Tab, Ahmed Kâmil Matbaası, İstanbul 1927, s. 6. İkinci baskıya ise nâşir M. Hüseyin şöyle bir takriz yazmıştır: “Kütübânemiz gençlik için müfîd, halk için nâfi’ ve lüzûmlü eserler tab’ u neşr itmenin mükâfâtını Yeni Mektûb Numûneleri’ni bir sene sonra ikinci def’a olarak tab’a mecbûr olmak sûretiyle iktitâf itdi. Yeni Mektûb Numûneleri’nin ilk tab’ı münâsebetiyle dermiyân itdigimiz fikrlerin birer hakikat olduğum eserin intişârı ‘akabinde mazhar olduğu fevka’l-âde rağbet parlak bir sûrette göstermiştir. Muhterem kârîye ve kârîlerimizden gördüğümüz teşvik ü rağbet üzerine Râ’if Necdet Beg Efendi’nin bu bütün ma’nâsıyla ‘**asrî münşe’ât kitâbını** daha nefis ve eserin mükemmeliyetiyle mütenevvi bir tarzda ikinci def’a olarak tab’a muvaffak olduğum için pek müftechiriz.” *Yeni Mektûb Numûneleri*, s. 7.

⁶ Râ’if Necdet, a.g.e., s. 9.

Muhtevadan yazıya, üslûptan kâğıdın kullanımına kadar birçok kaideye tâbi olan klâsik mektubu Râ'if Necdet hayatın, hisler ve fikirlerin ifadesi olarak tasvir etmektedir. Râ'if Necdet'e göre değişen hayat şartları, insanların duygu ve düşüncelerindeki esaslı değişiklikler mektuplarda da değişimi zorunlu kılmaktadır.⁷ Râ'if Necdet tarafından basitçe duygu, his ve fikirlerin ifadesine indirgenen mektup, Osmanlı diplomatiğinde önemli bir yere sahip olmuş ve ilk dönemlerinden bu yana, uzun yıllar belli kaideler etrafında şekillenmiştir. Söz gelimi hitâbî ve cevâbî diye tasnif edilen mektuplardan hitâbî olanların rükünleri şöyle sıralanmıştır: *ibtidâ olunur* sözünün kullanılması; senâ; duâ; gönderilenin isminin yazılması; kâtibin adı; selâm ve hayır duâda bulunma; selâm ulaştırılması; özlem belirtme (iştiyâk); görüşme isteğinde bulunma; tarih; hâlini bildirme; iltimâs talebi; hatîmenin başlangıcı; uygun bir dua ile bitirme. Bunlardan *duâ, senâ, selâm, hâlin bildirilmesi ve duâ ile bitirme* rükünlerinin yazılması mecburî olup diğerlerinin bir kısmı ihmal edilebilir. Cevabî mektuplarda ise bunlara ilave olarak fazladan üç rükün daha mevcuttur: mektubun sıfatı, mektubun ulaşması ve mektubun cevabı.⁸ Mektubun on şartı ise şöyle dile getirilmiştir: “Gönderen ve gönderilenin rütbelerine riayet edilmelidir. Eğer gönderilen, gönderenden üst makamda ise isminin yazılmaması tercih edilir. Emsal iseler gönderilenin ismi yazılır. Gönderilen gönderenden daha aşağı bir mevkide ise iştiyak ile görüşme talebi yerine iyi niyet, devletin bekası, ricanın kabulü ve muradın hâsıl olması yazılır. Uzun süredir ayrı değiller ise iştiyak kısmının da yazılmaması tavsiye edilir. Gönderenin rütbesi aşağı ise “*Sâmi-i hüddâm-ı zevî'l-ihtirâm i'lâm olunur ki*” şeklinde bir ifade kullanılması gerekmektedir. Uzun zaman geçmemiş bulunması ve mekânın uzak olmaması halinde tarih rüknü ihmal edilir. Gönderilene gaib sîgası kullanılıp şahsen hitap edilmemelidir. **Talep etmişsin** denilmeyip **tarafından talep etmişler** şekli kullanılmalıdır. Üstten alta yazılan mektuplarda “...edesiz” şeklinde çoğul sîgası kullanılmamalıdır. İ'lâm-ı hâl rüknü, selâm rüknüne bağlı olmalıdır. Selâm iblâğı ile hâlini i'lâm rükünlerinde kullanılan sîgalar aynı olmalıdır.⁹

Râ'if Necdet, mektup yazarken klâsik mektubun rükün ve şartları yerine dikkat edilecek en önemli noktayı mektubu gönderen ile mektubun alıcısı arasındaki bağ olarak belirtmektedir. Mektup yazılan kişi aileden biriye mektubun

⁷ “Mektûblar hayatın hisler ve fikrlerin ifâdesidir. Şerâ'it-i hayâtîyye tebeddül idince duygular ve düşüncelerde esâsî tahavvüller olunca pek tabî'î değil midir ki mektûbların mişvâr-ı tahfîri de değişsin.” Râ'if Necdet, a.g.e., s. 9.

⁸ Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı Bürokrasisinde Mektup”, DİA, C. 29, s. 18; krş. M. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili, Kubbealtı neşriyat, İst. 1998, s. 221-222. Halil İbrahim Haksever hitabî mektupların on ya da on iki rüknü olduğunu bize Miftâhu'l-Belâga'dan şu sözlerle aktarmaktadır:

“Eğer [mektup] hitab[î] olursa bazılarına göre on iki bazı kâtiplere göre de on rüknü vardır. Sena, dua, mektup yazılanın ismi, selam, iştiyak arzı, mülakat talebi, yazış tarihi, ahvalin bildirilmesi, yardım bekleme ve dua ideal mektubun şartlarındandır.” Halil İbrahim Haksever, Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisi'nin Münşeâtı, Doktora tezi, İnönü Üniv. Malatya 1995, s. 10-11. Benzeri bir tasnif için bkz. Hasan Gültekin, Türk Edebiyatında İnşâ: Tarihî Gelişim-Kuram-Sözlük ve Metin, s. 242-244; Ayrıca bkz. Ömer Çakır, Türk Mektup Geleneğinde Âdâb ve Kurallar, Hece Mektup Özel Sayısı, Sayı: 14-15-16, Ağustos 2006, s. 7-21. Halil İbrahim Haksever, Eski Türk Edebiyatında Mektup, Hece Mektup Özel Sayısı, Sayı:114-115-116, Ankara 2006, ss. 37-48.

⁹ Kütükoğlu, a.g.e., s. 222; Kütükoğlu, “Osmanlı Bürokrasisinde Mektup”, s. 18-19.

samimiyet derecesi ona göre olmalı, mektup yazan ile mektup yazılan arasındaki bağlantı resmi ise mektup ona göre tanzim edilmelidir:

Mektûblarda diğkât olunacak eñ mühim nokta mürsil [mektûbı gönderen] ile mürselün ileyh [kendisine mektûb gönderilen] arasındaki münâsebetiñ ictimâ'î veyâ 'â'ilevî vaz'iyetiñ derecesidir. Bu vaz'iyet gâyet iyi teşbît idilmeli mürselün ileyhiñ seviyesi iyü düşünölmeli, oña göre mektûb yazılmalıdır. Mektûbuñ resmiyyet-perverlik ve lâ'ubâlîlik, ciddiyet ve şetâret miñveri bu vaz'iyet ve seviye eñrâfında dönmelidir. Yaş, 'ilm ü 'irfân, resmî mevki' i'tibârıyla kendiñizden büyük ve yüksek bir zâta lâ'ubâliyâne, ihmâlkârâne mektûb yazmak nezâkete, terbiyeye tamâmıyla muğâyir olduğı gibi degersiz bir âdemi mañzâ menfa'at te'mîni için lüzûmından fazla sitâyişlere, elfâz-ı ta'zîmiyyeye garķ itmek de insânlık ile, 'izzet-i nefis ile demokrasi ve âzâdegî prensibleriyle kaç'iyen kâbil-i te'lîf degildir. Mektûblarıñ rûhında dâ'imâ vaķâr ile qarışık bir tevâzu' temevvüc itmelidir.¹⁰

2. Mektubun bölümleri

Klâsik mektubun bölümlerine dair münşeâtlarda farklı kavramlar kullanılmıştır. Gül-i Sadberg'de mektubun *elkâb*, *ibtidâ/sernâme*, *tahallüs*, *taleb*, *intihâ*, *duâ* ve *imzâ* olmak üzere yedi bölüm sayılırken Mebâniyü'l-İnşâ'da ibtidâ, tahallüs, talep ve intihâ adlarıyla mektubun dört ana bölümünden söz edilmiştir.¹¹ Mübahat Kütükoğlu'nun mektubun bölümlerine dair tespitleri şu şekildedir:

Mektuplar da diğere belgeler gibi *davet* rüknü ile başlar. Bu çok defa sadece "hüve" yazılarak bazan da mektubun yazılış sebebine göre değışik formüller kullanılarak yapılır. *Elkâb* denilen hitap formülü de gönderen ve gönderilenin mevkiine göre farklılık gösterir.[...] Elkabdan sonra müslümanlara gönderilen mektuplarda birbirine oldukça benzeyen fakat uzunluğı değışen *dua* ve ona bağılı *selam* rükünleri bulunur; mektubun *hal bildirme* [ilâm-hâne/taleb] rüknüne geçilmeden önce muhatabın elkabı genellikle bir defa daha tekrarlanır. Mektubun hal bildirme kısmına ise ekseriya *hâlâ*, *bu esnâda*, *bu hilâlde*, *bu def'a* kelimelerinden biriyle girilip mektubun yazılma sebebi izah edilir. Mektubun herhangi bir hususun yerine getirilmesini emretmesi, bilgi veya haber verici mahiyette olması, iltimas ricası vb. maksatlarla yazılmasına göre *bitiş* kısmına geçiş şekli değışir [...] Bitiş rükününün bundan sonraki kısmı mektubu gönderen ve gönderilenin mevkiine ve mektubun hüviyetine göre değışiklik arz eder. *Hatime* ve

¹⁰ Râ'if Needet, a.g.e., s. 11.

¹¹ İ. Çetin Derdiyok, XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesîhi'nin Gül-i Sad-berg'i, Çukurova Ü. Sosyal Bil. Enst., Doktora tezi, Adana 1994, s. 54.

sonda yer alan *dua* rükünleri de mektubun yazılış maksadına göre değişir.¹²

Bunun yanında mektubun bölümleri “*unvân-ı mekâtîb, sernâme, akvâl-i dîbâce, i’lâm-hâne, istifsâr-ı hâl, cevâb-ı istifsâr, arz-ı iştiyâk, nümâ-yı visâl, arz-ı vusûl-nâme, iltimâs-ı mektûb, hâtîme-i mektûb, duâ-yı hâtîme, beyânü’l-esâmî*” şeklinde de münşeâtlarda tasnîf edilmiştir.¹³ Mektuplarda tamamen bu rükünler yer alacak diye bir şart yoktur. Ayrıca kavramlar farklı da olsa muhtemelen işaret aynı yeredir. *Unvân-ı mekâtîb* ile *elkâb*, *sernâme* ve *akvâl-i dîbâce* ile mektubun giriş kısmındaki *dua/selam* rükünleri ve *taleb* kısmına geçiş yeri olan *tahallüs*, *i’lâm-hâne* ile *taleb*, *hâtîme-i mektûb* ile *intihâ* [bitiş], *duâ-yı hâtîme* ile sondaki *dua*, *beyânü’l-esâmî* ile de muhtemelen *imzâ* kastedilmektedir.¹⁴ Bir münşi yahut kâtip için mektubun rükünlerini bilmek son derece önemlidir.¹⁵

Râ’if Necdet, klâsik mektubun tüm bu rükün ve şartlarını lüzumsuz, ciddiyetten uzak ve fazlaca mübalağalı görüyor. Özellikle alt makam, üst makam

¹² Kütükoğlu, “Osmanlı Bürokrasisinde Mektup”, s. 19.

¹³ Oğuzhan Şahin, *Mecmû’a-i Münşe’ât*, TDK A/363-1, Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2005, s. 140-161[Buradan yapılan alıntılar “Mecmû’a-i Münşe’ât, TDK A/363-1” şeklinde gösterilecektir.]

¹⁴ M. Tayyib Gökbilgin, “*unvân ve elkâb*” terimlerini padişahla ilgili belgeleri tasnif ederken kullanmaktadır. Buna göre padişah tarafından çıkarılan belgeler *unvân* (intitulatio) ile başlayanlar, *elkâb* (inscriptio) ile başlayanlar ve her ikisinden yoksun olanlar şeklinde tasnif edilmiştir. Bu tasnife göre *unvân* padişahın vasıflarını zikrederek başlayan belgeler için, *elkâb* ise muhatabın vasıflarının sıralandığı belgeler için söz konusudur. bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 55-56.

¹⁵ Mektubun bölümlerine dair genel çizgideki bu sözlerden sonra mektubun bölümlerine ilişkin örnek birkaç metin iktibası faydalı olacaktır:

‘*Unvân-ı mekâtîb* [elkâb]: cenâb-ı ‘izzet-me’âb ve mürüvvet-nisâb fulân beg kâm-bîn kâm-yâb edâmallâhu ‘ömrehû ve rif’atehû ilâyevmi’l-haşr ve’l-hisâb // *ser-nâme*: şerâyif-i tahiyât-ı sâfiyyât-ı mahabbet-intizâm ve letâyif-i teslîmât-ı tayyibât-ı meveddet-irtisâm ki mahz-ı mahabbet-i Sübhânî ve ‘ayn-ı meveddet-i rûhâniden fâyiz ü münba’is olur // *akvâl-i dîbâce* [dua ve selam; bu bölüm taleple sernâme arasında bir girizgâh gibidir]: du’â-yı bînihâyet ü bîhadd ki fikr-i latîfunüz gibi âsmân-bahş ve senâ-yı pür-letâfet ü bî’add ki zât-ı şerîfunüz gibi cüvân-baht ola // *ilâmhâne* [taleb]: ‘atebe-yi ‘âlem-penâha ‘arza-dâşt-ı kemterîn-i bendegân budur ki // *istifsâr-ı hâl ser-nâmesi* [mektubu gönderenin kendi ahvalinden bahseden kısım]: istifsâr-ı ahvâl-i bahr-ı ihsândan katre-yi şefkat zuhûra gelüp bu bende-yi bîmikdâr ve zerre-yi hâksâr ahvâlinden su’âl olunursa // *cevâb-ı istifsâr*: bihamdillâh ve’l-minne merkez-i vücûd dâ’ire-yi sıhatda ve nokta-yı zât sahîfe-yi ‘âfiyetde devâm-ı ‘izzetünüz du’âlarına ve izdiyâd-ı rif’atünüz senâlarına *fi’l-leyli izâ ‘as’as ve’s-subhi izâ teneffes* müdâvim ü mülâzım mülâhaza buyurıla // ‘*arz-ı iştiyâk* [kavuşma isteği]: ammâ ol hazret-i bâ’izzetün şeref-i hidmet-i sa’âdet-me’âbında dür ve cemâl-i ferhunde-âsar müşâhedesinde mehcür olaldan tahannün-i iştiyâk ve ta’attuş-ı iftirâk ve âlâm-ı firâk şol derece vusûl bulmuşdur ki terşih-i hâme-yi ser-tîz ile tahrîr ve vâsıta-yı nâme-yi hayâl-engîze tasvîr olunmak dâ’ire-yi imkândan hâricdür // *nümâ-yı visâl* [vuslat için dua]: Hak celle ve ‘alâ cânibinden mercûdur ki karîn-i icâbet vâkî’ olup ‘ankarîbî’z-zamân bi’inâyeti’l-meliki’l-mennân mülâkât-ı zât-ı bihemtâ ki maksad-ı aksâ ve matlab-ı a’lâdur müyesser ü mukadder itmiş ola âmîn yâ ma’a’l-müşâkîn // ‘*arz-ı vusûl-nâme* [karşı tarafın gönderdiği mektuptan duyulan sevinç]: kemâlât-ı bînihâyenüzi ızhâr idüp mektûb-ı durer-bâr u gühernisâr göndermişsiz elfâz-ı ecrini kirîşme-yi beyân gibi şûr-engîz ve turre-yi ‘anber-hitâb gibi dil-âvîz idi güyâ beden-i kadr-i cân cedîd buldı müstedâm-ı ‘ömr olası // *iltimâs-ı mektûb* [yeniden mektup isteği]: lutf idüp gâh gâh ruk’a-yı cân-efzâ ile işâret ve varaka-yı dil-güşâ ile beşâret idüp bu gûşe-yi mihnetde mukîm ve künce-yi firkatda elim olmuş üftâdeyi âsûde-bâl ve ferhunde-hâl idesiz // *hâtîme-i mektûb*: bâkî cüy-ı garaz ‘arz-ı ızhâr-ı bendegî ve bast-ı bisât-ı efgendegîdür bu mikdâr ile iktifâ olındı // *du’â-yı hâtîme*: hemîşe devlet-i ebediyye ve sa’âdet-i müstedâm bâd bi’n-nûn ve’s-sâd // *beyânü’l-esâmî*: mine’d-dâ’iyyi’l-fakîr Süleymânü’l-hakîr. Bkz. *Mecmû’a-i Münşe’ât*, TDK A/363-1, vr. 68b-77a. Mektubun bölümleri ile örnekler bkz. Derdiyok, a.g.t., s. 54-64; Kütükoğlu, a.g.e., s. 222-227; Haksever, a.g.t., s. 34-47.

ve emsaller arası mektupların en önemli öğelerinden olan “elkâb”ı kendisine göre kısaltıyor. Mektuplardaki tazim ve tekrim ifadelerini riyakârlık ve yalancılık sayıyor. Hatta halkın yıllardır istibdat altında kalmasından da klâsik tarzda oluşturulmuş bu tarz metinleri sorumlu tutuyor:

Her nev‘ mektûblarda sernâmeleri çok lüzümsüz gördüğüm için tamâmen kaldırdım. Lağablarıñ, daha doğru bir ta‘bîrle hıfâblarıñ kışa, şâde ve şamîmî olmasına çalıştım. Şun‘ilige kaçan ve güzel lisânımızda yabancı kalan o ‘an‘anevî, o mu‘tañtan ve müselsel, o ca‘lî ve mübâlağalı ta‘bîrât-ı ihtirâmiyye ve elfâz-ı ta‘zîmiyyeye ‘âdetâ boykot yaptım. Mübâlağa nedir? Yalanıñ küçük kardaşı değil mi? O hâlde mektûblarımıza niçün ahlâken büyük bir cürm olan ‘yalan’ıñ küçük kardaşı hâkim olsun. Eski münşe‘ât kitâblarında mektûblara huşûsiyla tebrîk ve teşekkür mektûblarına bakılırsa hürmetkâr olmağdan uzaklaşan riyâ vü tabaşbuşa çok yaklaşan bir yığın ğayr-i şamîmî kelimeler müdebdeb ve müselsel ta‘bîrler, klişe hâlinde kalmış rûhsuz ve harâretsiz terkîbler birden nazara çarpar. Eski edebiyâtımızıñ lafz-perestlik, tabaşbuş ve mübâlağa vâdisinde gösterdiği kudret ve tañtananıñ elîm te‘şîrlerini iyi añlamak için yalnız bu - bilmem ta‘bîr muvâfık mı- klâsik mektûblara bir göz gezdirmek kifâyet ider. Milletiñ eñ fecî‘ şerâ‘it içinde ‘aşrlarca istibdâd altında yaşaması da mektûblarıñ tabaşbuşkâr, şun‘î ve ğayr-i şamîmî şekl almasında mühim bir ‘âmil olmuştur. Bir mektûbda terbiye ve edeb, nezâket ve hürmet nişâneleri o mektûbuñ şamîmiyyetinde münderic ü mündemic olmalıdır. “*Velîyyü’n-nî‘met-i bîminnetim, eb-i mu‘azzam u mükerremim, peder-i vâlâ-güherim efendim hazretleri*” yerine “*sevgili ve kıymetli babacığım*” demekle bir çocuk pederine karşı ihtirâmsızlık itmiş olmaz. Belki rûhındaki şamîmî hürmet ve muhabbeti ğâyet tabî‘î ve insânî bir tarzda izhâr u ifâde eylemiş bulunur. Tebrîk ve teşekkür mektûblarında da hürmet ve tevâzu‘ı aşlâ tabaşbuş derekesine indirmemeli, tabî‘î ve mu‘tedil bir lisânla teblîğ-i hissiyât itmeldir. Şık şık ehemmiyetli ehemmiyetsiz her şey için tebrîk yazmak da muvâfık değildir.¹⁶

Ayrıca müellife göre mektubun tüm bu rükün ve şartlarını pratikte mektuba taşımak, mektubu zorlamalarla çeşitli kısımlara ayırmak ve bunların her biri için çeşitli usul ve kaideler belirlemek faydasızdır:

Ba‘zı münşe‘ât kitâbları gibi bu nev‘ mektûblarıñ tarz-ı tahrîrine ‘â‘id uşûl ü kavâ‘idden bahş itmedim. Çünkü bu uşûl ü kavâ‘idi kâbiliyyet-i ta‘bîkiyyeden mahrûm buldum. Fi’l-hakîka mektûbları zorla, cebr ü taşannu‘ ile birçok kısımlara ayırmanıñ, her kısma göre bir takım uşûl ü kavâ‘id koymanıñ ma‘kûl bir hareket olduğına, ‘amelî bir fâ‘idesi bulunduğuna ezelden kâni‘ degilim. Eşeri kimseniñ kavrayamayacağı bir yığın muğlak ve kâbiliyyet-i ta‘bîkiyyesi meşkûk nazariyâtıñ

¹⁶ Râ‘if Necdet, a.g.e., s. 10-11.

tañtanalarına, mübâlağa ve muğâlağalarına boğmağdan ise numûnelerle mektûblarıñ naşıl yazılması lâzım geleceğini göstermek her hâlde daha ‘âmelî, daha fâ’idelidir zanniderim.¹⁷

Yazar klâsik mektubun yıllar içinde sistemleşmiş ve eski münşiler tarafından kaleme alınmış rûkûnlerini kavrama işini okuyucuya bırakmakta ve bu kaideleri ezberleyerek iyi mektup yazmanın imkânsızlığı vurgulamaktadır:

Biraz dikkatli bir kârî isterse numûnelerden uşûl u kavâ’id çıkarabilir. Uşûl ü kavâ’idle taqşîmât ve taşnîfâtla yazı yazmak kâbil olsaydı senelerce medreselerde dirsek çürüten şarıklı h’âceleriñ doğru ve güzel yazı yazmak melekesini elde itmiş olmaları lâzım gelirdi. Onuñ için eşerimi tahtîr ü mükâtebe kâ’ideleriyle doldurmadım.¹⁸

Râ’if Necdet, genel itibarıyla mektuplarda dikkat edilecek unsurları sadelik, doğallık, açıklık, nezihlik ve samimiyet olarak sıralamakta ve bunlara mektubun hitap kısmından başlayıp imzaya kadar dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamakta ve eskiden zarfların ya da kâğıdın üstüne yazılan ve mektubun sağ salim alıcısına ulaşmasını temin ettiğine inanılan “bedûh”u da gereksiz bulmaktadır:

‘Umûmiyyet itibârıyla mektûblarda dikkat olunacak cihetler[i] tekrâr ideyim ki sâdelik, tabî’îlik, vuzûh, nezâhet ve şamîmiyyetdür. Vuzûh, sâdelik ve tabî’îlik elqâbdan başlamalı, imzâya kadar devâm itmelidir. Mevzû’a mürsil ile mürselün ileyh arasındaki münâsebetiñ derecesine göredir ki mektûblar kışa ve uzun, ciddî veyâ şûh olur. Mektûblarda kâğıdlar temiz, imlâ doğru, cümleler râbıtalı, târîh ve imzâ okunaçlı olmalıdır. Eskiden mektûblarıñ yukarısına konan işârete, zarflarıñ altına çizilen şekli garîb ma’nâsız çizgiye lüzûm olmadığını söylemek fazladır zanniderim. Hülâşa mektûbları keşîf lafz yığınlarına, mübâlağalara ve şun’î tañtanalara boğmamalı konuşur gibi yazmalıdır. Şuña kâni’ olmalıdır ki yazmak ile konuşmak arasında esâslı bir fark yokdur.¹⁹

3. Mektup türleri

Klâsik mektup türlere ayrılırken genelde muhteva, gönderilecek makam, biçim ve kıymet bakımından tasnif edilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi mektupları muhtevaları bakımından tehniyet-nâme, tebrik-nâme, takriz, taziyet-nâme, arzihal, niyaz-nâme, müzekkere, teşekkür-nâme, davet-nâme, cevab-nâme şeklinde tasnif etmiştir.²⁰ Halil İbrahim Haksever’in tasnifi şu şekildedir:

Kınalı-zâde Alî Çelebi’nin Münşeâtında mektuplar aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

1. Tehnib-nâmeler

¹⁷ Râ’if Necdet, a.g.e., s. 13.

¹⁸ Râ’if Necdet, a.g.e., s. 13.

¹⁹ Râ’if Necdet, a.g.e., s. 12.

²⁰ H. Ersoylu, M. Kutlu, R. Ertem, “Mektup”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, C. 2, İstanbul 1986, s. 232.

2. Şefâ‘at ve şipâriş-nâmeler
3. Tahiyet-nâmeler
4. Taziyet-nâmeler
5. Muhtelif

Veysî'nin münşeâtındaki sınıflama şu şekildedir:

1. Tehniyet-nâmeler
2. Şefaât-nâmeler ve sipâriş-nâmeler
3. Taziyet-nâmeler
4. Tahiyet-nâmeler
5. İtirâz-nâmeler

Mustafa Âlî'nin Menşeu'l-İnşâ'sındaki tasnif şu biçimdedir:

1. Muhabbet Mektupları “tavâmir-i muhabbet”
2. Durum bildiren mektuplar
3. Bir iş sipariş eden mektuplar “ sipâriş-i maslahat”
4. Tebrîk mektupları “ menâşir-i tehniyet”
5. Taziye mektupları “ nâme-hâ-yı ta‘ziyet”

Mahmud Celâleddîn Paşa'nın Münşeât'ındaki ayırım şu biçimdedir:

1. Törenlerde irad edilen resmî nutuklar
2. Resmî muharrerât, teşekkür-nâmeler, arızalar
3. Temsîlî mektuplar

Hayret Mehmed Efendi'nin İnşâ-yı Hayret adlı eserinde şöyle bir durum göze çarpmaktadır:

1. Pâdişâha arzihâller
2. Dârü's-sa‘âde ağalarına ve enderûn ricâline ma‘rûzât
3. Sadâret makâmına ma‘rûzât
4. Şeyhülislâmlığa ma‘rûzât
5. Vezîrlere ve mîr-i mîrâna mufavazat
6. Sudûr-ı kirâma, müderrislere mektuplar
7. Devlet emirlerine mektuplar

Gönderilen makama göre mektuplar

Mektuplar gönderilecekleri makamlar bakımından da sınıflandırılmıştır.

Münşeât-ı Refia'da mektuplar şu biçimde tasnif edilmiştir:

1. Akrândan akrâna yazılanlar
2. A‘lâdan ednâya yazılanlar
3. Ednâdan a‘lâya yazılanlar

Osmân-zâde Tâ'ib'in Münşeâtı da şu şekildedir:

1. Ednâdan a‘lâya yazılanlar
2. A‘lâdan ednâya yazılanlar

3. Akrândan akrâna yazılanlar²¹

İ. Çetin Derdiyok mektupları konuları bakımından şu türlere ayırmaktadır: Şefkat-nâme, talep-nâme, irsâl-nâme, şevk-nâme, tehniyet-nâme, i'âm-nâme, şikâyet-nâme, cevap-nâme, şükr-nâme, taziyet-nâme, ıyâdet-nâme, davet-nâme.²² Mektupları *resmî ve özel; hitâbî ve cevabî* diye ayıran Mübahat Kütükoğlu özel mektupları *tebrik, teşekkür, taziye, tavsiye, itizar* şeklinde sınıflandırmıştır.²³ Münşeâtlardaki bu tasnifleri dikkate alacak olursak mektupları aşağıdaki gibi gruplandırmak mümkündür:

I- Kıymet açısından

1. Edebî mektuplar
2. Tarihî vesika niteliğinde olanlar
3. Uyarlama mektuplar

II- Biçim açısından

1. Mensûr mektuplar
2. Manzûm mektuplar
3. Mensûr-manzûm mektuplar

III- Gönderilecek makama göre

1. Ednâdan yazılanlar
2. A'lâdan yazılanlar
3. Emsâller arası mektuplar

IV- Konu/muhteva bakımından

1. Şefâ'at-nâme
2. Şefkat-nâme
3. Tehniyet-nâme
4. Taziyet-nâme
5. Nâme vs.

Râ'if Necdet, mektupları resmî ve gayr-ı resmî diye ikiye ayırmaktadır. Bürokratik işleyişte kullanılan belgeler için resmî tabirini kullanan müellif bunun dışındaki evrakları gayr-ı resmî olarak niteleyip eserinde bu tür mektup örneklerine yer vermektedir. Ancak yine de yarı resmî olarak adlandırdığı mektup örneklerini de kitabına almış, ancak kendi söyleyişiyle bunları da o resmî yapılarından kurtarıp yapılarında değişiklikler yapmıştır:

Mektûblar iki nev'e ayrılır: Resmî, gayr-i resmî. Biz bu eserde gayr-i resmî mektûb numünelerini göstereceğiz. Devlet dâ'ireleri, mü'esseseleri arasında te'âfî idilen evrâk-ı resmiyye, bi't-ṭab' mevzû'mızıñ, maqşadımızñ hâricinde qalacaqdır. Yalnız emelimiz herkesiñ, her vatandaşñ hayâtda yazmaya ma'rûz qalabilmesi muhtemel olan her nev' muharrerâtı eserimizde bulundurmak olduğu için fikrimce *nîm resmî* mâhiyyetde bulunan ve mürsili degül, mürselün ileyhi maqâmât-ı resmiyye olan mektûbları, ya'nî arz-ı hâl

²¹Haksever, a.g.t., s. 30-34.

²²Derdiyok, a.g.t., s. 91.

²³Kütükoğlu, a.g.e., s. 228.

ve istid'âları kitâba derc itmeye lüzûm gördüm. Yine 'aynı endîşe ile senedlere, poliçelere, 'ilm u haberlere 'â'id muhtelif numûneler de 'ilâve itdim. Tabî'î hemân herkes müddet-i hayâtında az çok bu nev' yazılar yazmaya da ma'rûz kalabilir. Kitâbımı bundan dolaydır ki iki esâslı kısma ayırıyorum: Birinci kısım 'adî ve ticârî senedlerden, 'ilm u haberlerden, ticâret mektûblarından 'arz-ı hâl ve istid'âlardan müteekkibdir. İkinci mühim ve büyük kısım ise aşl mektûblardan müteşekkildir. Tebrîknâme, teşekkürnâme, tavsiyenâme ve ta'ziyetnâme gibi öteden beri 'adetâ nîm resmî bir mâhiyyetde telâkki olunan ve kendisine mahşûş mu'antân terkîbâta, gayr-i tabî'î ve müselsel ta'birât ve işlâhâta mâlik bulunan mektûbları o 'an'anevî ve nîm resmî mâhiyetlerinden tamâmıyla tecrîd itdim. Bunlara da tabî'î ve şamîmî birer mektûb şeklini virdim. [...] Mektûbları 'â'ile mektûbları, ihvân mektûbları, tebrîknâmeler, ma'zeretnâmeler, tesliyetnâmeler, tavsiyenâmeler, yok bilmem ta'ziyetnâmeler gibi lüzûmsuz taqşimlere uğratmadım. Mektûbuñ mevzû'ından mektûbuñ 'â'ile mektûbı mı, arkadaş mektûbı mı, ta'ziyet veyâ tavsiye mektûbı mı olduğunu aňlaması haqqını kârîye virmeyi pek tabî'î bir hareket telâkki itdim. Şoñra tezkireleri de mektûblardan ayırmadım. Bir şeh'r dâhilinde te'âfî idilen kâğıdları da mektûb kıadrosuna idhâl itdim.²⁴

4. Klâsik mektupla yeni taziyet özelinde mukayese denemesi

Son olarak klâsik mektup ile yeni taziyet-nâmeler" özelinde mukayese etmek istiyoruz. Bu bağlamda önce taziyet-nâmenin genel bir çerçevesini çizmek sonrasında ise konuyu bu çerçeve dâhilinde tartışmak faydalı olacaktır. Taziyet-nâmeler, genel anlamda konuşulacak olursa, ölene rahmet dileme, ölenin yakınlarını ise teselli amacıyla kaleme alınır. Bu tür metinlerde ölüm karşısında sabretmenin fazileti vurgulanır. Fânî âlemden ebedî âleme göçün güzelliği dile getirilir.

Hâlet Efendi numara 760'ta kayıtlı bir münşeât mecmuası taziyenin on bir rûkûn ve dört şarttan ibaret olduğunu kaydetmekte ve tehniyet-nâmelerin ilk dört rûknü ile taziyet-nâmenin ilk dört rûknünün müşterekliğinden bahsetmektedir. Bu bağlamda ibtidâ, mürselün ileyh, resm-i mürselün ileyh, cezâ-yı ibtidâ ki mürselün ileyhe duâyı müstemil ola, taziyet için mukaddime, edâ-yı taziyet, ceza' u feza' yani ağlayıp sızlanmayla elem çekmenin faydasızlığını beyan, müteveffâyâ hayır dua, mürselün ileyhe hayır dua. Dört şart için ise şunlar kaydedilmiştir: İbtidâ olunan elfâzda berâ'at-ı istihlâl ola [taziyeye güzel bir üslupla başlama], ızhâr-ı hüzn mürsil ve mürselün ileyhine göre ola, endûh [u] melâl müteveffânın mertebesine göre ola, minvâl-i meşrûh üzre tesliye oluna.²⁵ Ayrıca taziyet-nâmelerde ölüm haberi karşısında duyulan üzüntüyü ifade için dökülen gözyaşı

²⁴ Râ'if Necdet, a.g.e., s. 12-14.

²⁵ Münşeât Mecmuası, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi 760, vr. 24b.

Ceyhûn nehrine benzetilir. Bu mübalağalı kullanım neredeyse bir kalıp haline dönüşmüştür.²⁶

Taziyelere dair genel hatlarla dile getirilmiş bu ifadelerden sonra eski taziyetnâmelerden seçtiğimiz iki metni Râ'if Necdet'ten alınan taziye metni ile mukayeseye çalışabiliriz.

Metin-I [Klâsik taziye]

Tuhaf-ı tahiyât-ı ciger-sûz ve taraf-ı teslîmât-ı vâfiyyât-ı dil-fürûz ithâfından sonra inhâ-yı muhibb-i cân-sûhte-yi vedî'a-yı mahzûnlarıdır ki nâgâh bir cigerler yağı [eriten] haber istimâ' olındı ki çarh-ı sitemgâr-ı gaddârûnuz nâmülâyim hareket idüp 'aceb hadîs-i dil-sûz-ı cihân-sûz ızhâr idüp ol güher-i deryâ-yı vücûd ve ahter-i âsmân-ı cûd gülberg-i gülistân-ı cemâl ve serv-i büstân-ı tâze-nihâl-i devlet ol serv-i bende-yi sa'âdet ki büstân-ı dünyâ-yı gurûrdan cereyân olup deryâ-yı sükûn serâyına intikâl eylemiş ve "*küllü nefsin zâ'ikatu'l-mevt*"²⁷ şarâbın içüp dârü'l-bevâr-ı fenâdan geçüp serây-ı beğâyâ âsûde olmuş ve haqqâ şümme haqqâ bu hadîs-i müdhişü'l-fu'âduñ istimâ'ından âteş-i derûnumuz tutuşup hurûşa ve deryâ-yı dide-yi pür-hünümüz taşup cûşa geldi ammâ kemân-ı kaderden nüfûz iden tîr-i beliyeye şabr-ı cemîlden gayrı siper-i dünyâda fezâdan çekilen şemşir-i miñnete rızâ gibi miğfer bulunmadı ve dağı zümre-yi 'uqalâ katında emr-i muqarrerdür ne çâre el-hüküm lillâhi'l-'aliyyi'l-kebîr "*innâ lillâhi ve innâ ileyhi raci'un*"²⁸ hemân sizlere lâzım oldur ki ol qahhâr pâdşâhuñ emrine münkâd olup merhûmı hayr du'â ile yâd itmekden gayrı çâre bulunmadığı ecilden "*innemâ yuveffa's-şâbirüne ecrâhum bigayri hisâb*"²⁹ muqtezâsınca şabruñuz mükâfâtı ecr-i cemîl ve şavâb-ı cezîl hâşıl ola Hâlîk-ı bîzevâl hazretlerinden istid'â olunur ki anlar yirde yatduqça sizlere ve bâkîlerûñüze 'ömr-i tavîl ve ecr-i cemîl müyesser ola âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn³⁰

4.1. Rükünleri açısından taziye

Taziyenin rükünleri açısından bakılacak olursa verilen bu metin, kanaatimizce taziyenin rükünlerinden "ibtidâ, taziyet için mukaddime, edâ-yı taziyet, ceza' u feza'ın faydasızlığı, ölene ve yakınlarına hayır duada bulunma" gibi rükünleri ihtiva etmektedir. Şu durumda basitçe taziyet-nâmenin şablonu şöyledir:

İbtidâ: Taziyenin başlangıç kısmıdır. Taziye-nâme olması sebebiyle ibtidâda hüzn ve keder kokan kelimelerden mürekkep [ciger-sûz/ciğerler yakan; cân-sûhte/gönül yakıcı] bir üslup kullanılmıştır. Böyle bir üslubun kullanılması

²⁶ "bu haber-i pür-suzuñ istimâ'ından didemüz Ceyhûn ve sinemüz pür-hün 'aql tire dil hañire..." İ. Çetin Derdiyok, XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesîhi'nin Gül-i Sad-berg'i, s. 86; "çeşmümüzi hey'ât-ı cemâle seyyâl-i Ceyhûn ve gönlümüzi şive-yi kemâl ile meftûn eylemiş..." Mecmû'a-i Münşe'ât, TDK A/363-1, vr. 39b.

²⁷ "Her canlı ölümü tadacaktır." Âl-i İmrân 185; Enbiyâ 35; Ankebût 57.

²⁸ "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara 156.

²⁹ "Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir." Zümer 39.

³⁰ Mecmû'a-i Münşe'ât, TDK A/363-1, vr. 85a.

gerektiği zaten taziyenin şartlarında da dile getirilmiştir. Bu üslup tehniye, teşekkür ve tebrik gibi mektuplarda muhatabın gönlünü alacak güzellikteki ibarelere yerini bırakmaktadır. Söz gelimi elde edilen bir mansıba istinaden yazılan şu tehniye-nâmenin ibtidâ kısmında muhatabın bahtının yaver gitmesi ve saadetinin artması için dua edilmektedir:

“Devâm-ı devlet-i Subhânî ve mezîd-i sa‘âdet-i câvidânî ed‘iyesin evkât-ı hümayûnda tecdîd ü temhîd kılınıduktan şöıra...”³¹

Taziyet için mukaddime: İbtidâ kısmından sonra taziyeye konu olan ölümden mektubu yazan kişinin haberdar oluşu [nâgâh bir cigerler yağı haber istimâ‘ olındı ki] vurgulanır. Ölen kişinin üstün vasıfları [ol güher-i deryâ-yı vücûd ve ahter-i âsmân-ı cûd gülberg-i gülistân-ı cemâl ve serv-i büstân-ı tâze-nihâl-i devlet ol serv-i bende-yi sa‘âdet] sıralanır ve onun fânî âlemden bâkî âleme göç ettiği [büstân-ı dünyâ-yı gurûrdan cereyân olup deryâ-yı sükûn serâyına intikâl eylemiş ve *küllü nefsin zâ‘îkatu’l-mevt* şarâbın içüp dârü’l-bevâr-ı fenâdan geçüp serây-ı bekâyâ âsûde olmuş] söylenir.

Edâ-yı taziyet: Cigerlerin yağını eriten bu olaydan duyulan acı ve dökülen gözyaşı tasvir edilir. [bu hadîş-i müdhiş-i fu‘âduñ istimâ‘ından âteş-i derûnumuz tutuşup hürûşa ve deryâ-yı dîde-yi pür-ğünümüz taşup cûşa geldi].

Muhatabı teselli etme: Ölüm karşısında ceza‘ u feza‘dan bir fayda olmadığı, bunun üstesinden gelmenin yolunun ancak sabretme ve Hakk’ın bu emrine rıza göstermek olduğu [ammâ kemân-ı kaderden nüfûz iden tîr-i beliyeye şabr-ı cemîlden gayrı siper-i dünyâda fezâdan çekilen şemşîr-i miñnete rızâ gibi miğfer bulunmadı] vurgulanır. Ölümün Hak’tan gelen bir imtihan olduğu ve sabredeninin büyük mükâfatlara ulaşacağı belirtilir. [dahı zümre-yi ‘uqalâ katında emr-i muqarrerdür ne çâre el-hükümü lillâhi’l-‘aliyyi’l-kebîr *innâ lillâh ve innâ ileyhi raci‘ün* hemân sizlere lâzım oldur ki ol qahhâr pâdşâhuñ emrine münkâd olup merhûmı hayr du‘â ile yâd itmekden gayrı çâre bulunmadığı ecilden *innemâ yuveffa’ş-şâbirüne ecrahum bigayri hisâb* muqtezâsınca şabruñuz mükâfâtı ecr-i cemîl ve şavâb-ı cezîl hâşıl ola]³²

Dua: Taziye ölene ve onun yakınlarına dua ile bitirilir. [Hâlık-ı bîzevâl hazretlerinden istid‘â olunur ki anlar yirde yatdukça sizlere ve bâkîlerünüze ‘ömr-i tavîl ve ecr-i cemîl müyesser ola âmîn yâ Rabbe’l-‘âlemîn]

4.2. Dil ve üslup açısından taziye

Taziyelerde kullanılan dil, süslü nesirin vazgeçilmez öğelerinden olan seci esasına göre kaleme alınır. Özellikle taziyelerin ibtidâ kısmında seci temelli ahenk ve ritim hemen kendini hissettirir. Öyle ki mektup en az anlam kadar ahenk ve ritme göre kaleme alınmıştır:

³¹ Kitâb-ı İnşâ-yı Mergûb, Manisa İl Halk Ktp., 45 Hk 2750/2, vr. 11a. [Kayıtlarda bu münşeâtın yerine yanlışlıkla İbn Kemâl’in “Risâle-yi Beyân-ı Yâ-yı Fârisî” adlı risalesi mevcuttur.]

³² Bu bölümdeki ayet mealleri bir üste verildiğinden tekrara düşme adına yeniden verilmemiştir.

[tuhaf-ı tahıyyât-ı ciger-süz] ve [taraf-ı teslîmât-ı vâfiyyât-ı dil-fürüz]
 [güher-i deryâ-yı vücüd] ve [aḥter-i âsmân-ı cüd]
 [gülberg-i gülistân-ı cemâl] ve [serv-i büstân-ı tâze-nihâl]
 [serv-i büstân-ı tâze-nihâl-i devlet] [ol serv-i bende-yi sa‘âdet]

Bu ağır dil ve secili üslubun yanı sıra diğer birçok mektup örneğinde olduğu gibi taziyelerde de ayet, hadis, kelam-ı kibar ve Arapça-Farsça yahut Türkçe olarak çeşitli şiir örnekleri yer almaktadır:

“el-ḥükmü lillâhi’l-‘aliyyi’l-kebîr **innâ lillâh ve innâ ileyhi râci‘ün**
 hemân sizlere lâzım olur ki ol ḳahhâr pâdşâhuñ emrine münḳâd olup
 merḥûmı ḥayr du‘â ile yâd itmekden ḡayrı çâre bulunmadığı ecilden
innemâ yuvelfa‘ş-şâbirüne ecrahum bigayri ḥisâb muḳtezâsınca...”

Metin-II [Klâsik taziyeye]

Nakkâş-ı naḳş-hâne-i eflâk bu miḥnet-âbâd ḥıttâ-i ḥâk şaḥîfesinde hiç bir zemânda bir serv-i ser-efrâz dikmedi ki anı mâh u sâl ‘izz ü nâz u iclâl ile besleyüp aḥır şadme-i ḥavâdiş-i rûzgâr ve âsîb-i çarḥ-ı ḡaddâr ile yıḳup ḥâk-i ḥâḳîre berâber itmemiş ola ve bu sâḳî-i bî-devrân-ı âmân bu bezmgâh-ı zemânda kime câm-ı ‘işreti Kevşer mişâl şunup cur‘a minvâl ḳanını ḥâke rîzân itmeye veyâ şarrâf-ı dehr bu vücüd gevherini cihân bâzârında imkân şadefinden kime lâyıḳ gördi ki fenâ deryâsına ḡarḳ idüp helâka virmedi **[teselli]**// eyle olsa hâliyâ şöyle istimâ‘ olındı ki ol sa‘îdü’l-ḥayât ve şehîdü’l-memât müsâfir-i maḳâm-ı ‘illiyân ve mücâvir-i ḡüşe-i ḥuld-ı berîn *bi-ḥükm-i ḳazâ-yı Rabbü’l-âlemîn* merḥûm bendeñüz fülân beg “*enârallâhu ḳabrehü*”³³ bu dâr-ı ḡurûrdan “*yâ eyyetuhe’n-nefsü’l-muḥta‘inneḥ ırci‘î ilâ-Rabbiki râḍiyeten merḍıyyeh*”³⁴ nidâsı ile rıḥlet itmiş. Rahmetullâhi ‘aleyh “*innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci‘ün*”³⁵ **[taziyet için mukaddime]** // Ḥâḳ ‘alîmdür ki bu ḥaber-i pür-süzüñ istimâ‘ından dîdemüz Ceyḥûn ve sînemüz pür-ḥûn ‘aḳl tîre dil ḥatîre cân bedende bî-cân ve dil sînede ḥafaḳân olmuştur. **[edâ-yı taziyet]** // Ammâ ‘ilm-i şerîfe ma‘lûmdur ki dünyâ menzil-i rıḥlet ve menhel-i miḥnetdür. **[teselli]** // Ol merḥûm zîr-i türâbda ḡaltân yatduḳça ol Rabbü’l-Vehhâb sizlere şabr-ı cemîl ile ‘ömr-i bî-ḥisâb rûzî ḳıla âmîn yâ Rabbe’l-‘âlemîn **[duâ]**//³⁶

Metin-III [Râ’if Necdet’in taziyeye örneği]

Muḥterem efendim **[elḳâb]**//

Maḥşûl-i ḥayâtıñızıñ ḥaber-i vefâtı bir ḥummâ-yı melâl-i ḥarâretile ḳalbimi, ḳalbimiñ eñ ince damarlarımı yaḳdı ḳavurdu. Bu felâketden mütevellid âlâm u ıztırâbâtıñıza tamâmıyla iştirâk itdigimi söyleyecek olursam zanniderim ki te‘eşşürümün ne derece derin, melâlimiñ ne mertebe şamîmî olduğu tezâhür eyler. **[edâ-yı taziyet]** // Muḥterem pederiniñ mezâyâ-yı mümtâzesine biḥaḳḳın vâriş olan zavallı nijâdîñ.. o ḥâḳîḳaten ‘âlî nijâd ve zekî nihâl-i fazîletiñ henüz eşmâr-ı

³³ Allah onun kabrini nurlandırın.

³⁴ “(Allah şöyle der): Ey huzur içinde olan nefis. Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabb’ine dön.” Feer 27-28.

³⁵ “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz.” Bakara 156.

³⁶ Derdiyok, a.g.t., s. 187-189.

fuyûzâtını serpemedi henüz zevk-ı bahârî tatmadan şolması vâkıtsiz bir şarşar-ı taḥrîb ile zemîn-i helâka serilmesi bir peder için cidden taḥammül-sûz bir ḍarbedür. Böyle müdhiş bir şadmeye ma'rûz kalmış bir baba ḳalbiniñ şızlayan cerîhalarını hiçbir kelime-yi tesliyetiñ tedâvî idemeyeceğine emînim. İşte bu emniyyetdür ki sizi teselli için şarf ideceğim kelimeleri söyleyeceğim fikrleri bana pek boş ve kuvvetsiz, pek bîfâ'ide ve nâciz gösteriyor ve düşünüyorum ki yine sizi müteselli idecek ḫayâtıñ zulmine muḳâvemet idebilmek için size cesâret virecek kuvvet ancak zekâñız ve ḫakîmâne fikrleriñizdir. [teselli]//

Öyle ise benim piş-i te'eşşürümde olanca 'ulviyyet-i ḫüzniyle bir vazîfe-yi muḳaddes dikiliyor: Bir daha bu gibi derd ü eleme dūcâr olmamañız için Cenâb-ı Ḥaḳḳa tazarru'ât-ı ḫâlişânede bulunmaḳ ve ḳalbimiñ a'mâk-ı şamîmiyyetinden ḳopan bu nidâ-yı tazarru' [ile] 'â'ile-yi muḫteremelerine şabr u şebât ve diğeri yavrucuḳlara da uzun ve mes'ûd bir ḫayât iḫsâni temenniyyâtını terdîf ile ta'ziyet vecîbesini yapmaḳ³⁷ [dua]

Râ'if Necdet'in eserinden alınan bu taziye metni “muhterem efendim” şeklinde bir hitapla başlamaktadır. Mektupta taziyelerin rükün ve şartlarına uymak gibi bir kaygı yoktur. Zaten müellifin bu tür rükün ve şartları gereksiz gördüğü yukarıda dile getirilmiştir. Ancak yine de taziyet-nâmelerin *edâ-yı taziyet*, *teselli* ve *dua* gibi rükünlerini mektupta görmek mümkündür. Mektupta hitâb yahut elkâb denilen kısmın ardından doğrudan edâ-yı taziyet rükününe geçilmiş. Müellif burada aldığı ölüm haberinden duyduğu üzüntüyü samimi bir tarzda ifadeye çalışmıştır. Klâsik mektupta taziyeye geçmeden önce bir mukaddime ile böyle bir haber alındığı genelde “istimâ' olındı” klişesi ile söylenir ve ardından taziye dileme kısmına geçilir. Bu rükünde duyulan acı ve dökülen gözyaşı mübalağalı bir şekilde dile getirilir. Çekilen acı, içe düşen ateşe ve ciğer yangınına [âteş-i derûn, ciger-sûz/ciger-sûhte], dökülen gözyaşı ise kanlı gözyaşı deryasına yahut Ceyhûn nehrine [deryâ-yı dîde-yi pür-hûnumuz taşup cûşa geldi/ didemüz Ceyhûn ve sînemüz pür-hûn] benzetilir. Râ'if Necdet'in mektubunda bu tarz klişe ifadeler yoktur. Müellif, ölüm haberi ile kalbinin en ince damarlarının yanıp kavrulduğundan bahsetmektedir. Kalbin en ince damarlarının yanıp kavrulması yeni bir imgedir. Klâsik taziyenin teselli rükününde genel olarak keder ve gözyaşı yerine sabır ve metanet tavsiye edilir. Ölüm bir ayrılık, bir kopuş olarak yorumlanmaz, aksine fânî âlemden ebedî âleme bir göç olarak tasvir edilir. Tüm bu tasvirlerde ayet ve hadisler iktibas edilerek konuya İslâmî bir perspektif kazandırılır. Râ'if Necdet'in taziyenâmesindeki teselli kısmı ise okuyanın acısını hafifletmek bir yana iyice artırır bir tarzdadır. Ölüyü henüz baharında iken solmuş ve ayaklar altında kalarak ezilecek bir yaprağa benzetmesi çok da benimsenecek bir teselli tarzı değildir. Râ'if Necdet'in muhatabı teselli etmek gibi bir niyeti de yoktur. Mektupta ölüm, klâsik taziyelerin aksine fenâdan bekâya bir yolculuk gibi değil, bir “felâket” olarak tavsif edilmiştir. Dinî bir bakıştan kesinlikle kaçınılmış ve eski taziyelerde bolca kullanılan ayet ve hadislere kat'î surette yer verilmemiştir; bunların yerini doldurması için kendi deyimiyle “hakîmâne fikirlere” bel bağlanmıştır:

³⁷ Râ'if Necdet, a.g.e., s. 68.

“Sizi mütesellî idecek hayâtîñ zulmine muqâvemet idebilmek için size cesâret virecek kuvvet ancak zekâñız ve hâkîmâne fikrleriñizdir.”

Taziye için yazılan bir mektupta felsefe yapmaya çalışmak muhatabı ne kadar teskin eder bilemiyoruz, ama Râ'if Necdet bu seküler üslubun, muhatabı teselli ve teskin edeceğine epeyce inanmış gözükmektedir. Bunu kitabının bir sonraki sayfasında yer alan “*Bir Taziye Mektubuna Cevap*” adlı mektuptan anlamak mümkündür:

‘Azîzim efendim,

Hâkîmâne tesliyetkârâne fikrlerle dolu mektûbuñuzu hürmetle aldım. Öyle mü’essir ve şamîmî bir üslûbîñız öyle hâkîkati oldığı gibi gösterir bir nüfûz-ı nazarıñız var ki mütesellî olmamak gayr-ı kâbil. Minnet ve memnûniyyetle itirâf ideyim ki bir bedî‘a-yı tesliyet olan mektûbuñuzu okuyup bitirdiğim zemân beş günden beri mevcûdiyet-i ma‘neviyyemi ezen elem ü iztirâbdan kıtutulur gibi oldum. Fi’l-hâkîka mektûbuñuzuñ rûhundan şanki öyle nevâzişkâr öyle tesliyet-âmîz bir fevvâre-yi hâkîkat fişkırıyordu ki nasıl bir şadme-yi hayâtla müte’essir olursa olsun her fikr ve kalb o felsefî reşâşelerle müvâcehesinde derhâl bir hevâ-yı sükûn ve tarâvet teneffüs itdiğini hissidebilirdi. Tahassüsât-ı minnetdârânemi taşvîr huşûşında derin bir ‘aciz içinde çırpınan şu nâ-çîz kalemle size derin ve lâ-yezâl meveddet ve hürmetlerimi taqdîm iderim efendim.³⁸

Son olarak Râ'if Necdet’in taziye-nâmesinde dilin konuşma dili olduğunu ve ahenk ile ritim adına mektupta seci kullanılmadığını söyleyerek yazının sonuç kısmına geçebiliriz.

Sonuç

1. Osmanlı bürokrasisindeki her türlü yazışmayı bünyesinde barındıran klâsik mektup anlayışı Râ'if Necdet tarafından duygu, düşünce ve fikrin ifadesine indirgenmiştir.

2. Klâsik mektubun bölümleri, rükûn ve şartları yeni mektuplarda gereksiz görüldüğü için dikkate alınmamış, bunların yerine sadelik, doğallık, açıklık, nezihlik ve samimiyet gibi içi doldurulması zor ve muğlak ifadeler tercih edilmiştir.

3. Klâsik mektuptaki ayet, hadis, kelâm-ı kibâr ve genelde Farsça beyitlerle örülü secili yapı yerine günlük dil, felsefî söylem ve özellikle aşk mektuplarında romantizme önem veren basit bir üslup benimsenmiştir.

4. Klâsik mektuptaki dînî perspektif yerini seküler bir bakışa bırakmıştır.

³⁸ Râ'if Necdet, a.g.e., s. 69.

5. Eski mektuplarda formül ya da kalıp ifadelerden bahsetmek mümkünken yeni mektuplarda böyle bir şeyle karşılaşmak çoğu zaman imkânsızdır.

6. Yeni mektup örneklerinde eskinin sistemli yapısı yerine bir başıboşluk hâkimdir.

Kaynakça

- Ayn Âtîf, “Sebilü’r-Reşâd Cerîdesinde Munderic Talebe Mektûbları Tolayısıyla”, Medrese İtikâdları, İstanbul [h.1331], numro: 1.
- Derdiyok İ. Çetin, XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesîhî’nin Gül-i Sad-berg’i, Çukurova Üniv., Doktora tezi, Adana 1994.
- Ersoylu H., Kutlu M., Ertem R., “Mektup”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, C. 2, İstanbul 1986.
- Gökbilgin M. Tayyib, Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.
- Haksever Halil İbrahim, Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisî’nin Münşeâtı, Doktora tezi, İnönü Üniv., Malatya 1995.
- Kestelli Râif Necdî, Yeni Mektûb Numûneleri, İkinci Tab, Ahmed Kâmil Matbaası, İstanbul 1927.
- Kitâb-ı İnşâ-yı Mergûb, Manisa İl Halk Ktp., 45 Hk 2750/2
- Kütükoğlu Mübahat, “Osmanlı Bürokrasisinde Mektup”, DİA, C. 29, ss. 18-21.
- Kütükoğlu Mübahat, Osmanlı Belgelerinin Dili, Kubbealtı neşriyat, İstanbul 1998.
- Münşeât Mecmuası, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi 760.
- Şahin Oğuzhan, Mecmû‘a-i Münşe’ât, TDK A/363-1, Erciyes Üniv, Yüksek Lisans tezi, Kayseri 2005.
- Şentürk Recep, İslam Dünyasında Modernleşme ve Toplum Bilim Türkiye ve Mısır Örneği, İz Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Şentürk Recep, “Fıkıh ve Sosyal Bilimler Arasında Son Dönem Osmanlı Aydını”, İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Yıl 2000.

Ahmet TANYILDIZ*

TAHRAN'DA BULUNAN TÜRKÇE BİR ŞİİR MECMÜASI VE NEŞREDİLMEMİŞ BAZI ŞİİRLER

Öz: Osmanlı edebiyatı araştırmalarının ehemmiyeti geç fark edilmiş sahalarından biri olan mecmûa geleneği, ihtiva ettiği muhtelif ürünlerle edebiyat tarihimizi aydınlatmaya devam etmektedir. Bu makale çerçevesinde incelenen mecmûa da klâsik dönem şairlerinin bilinmeyen manzûmelerini barındırması yönüyle önem arz etmektedir. Çalışmamızda söz konusu mecmûa ile ilgili şekil ve muhteva bilgileri verildikten sonra eserde yer alan bütün şiirlerin ilk beyit/bendleri mahlas sırası gözetilerek düzenlenmiş ve şiirler değerlendirilmiştir. Mecmûada bulunan Bâkî, Emrî, Hayâlî, Hüdâyî, Nefî ve Ulvî'ye ait şiirlerin divân neşirlerinde olmadığı tespit edilmiş ve çalışmanın son bölümünde bu şiirlerin metinlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tahran, Şiir Mecmûası, Neşredilmemiş Şiirler.

A TURKISH POEM MECMUA IN TEHRAN AND SOME UNPUBLISHED POEMS

Abstract: Custom of mecmua that is one of the area of Ottoman literature searches and its importance has been realized late, continues to lighten our literal history through various outputs it involves. Mecmua that has been searched in this study is also important in that involving some unknown poems of classical period poets. In this study after informing about shape and content of mentioned mecmua, first couplets of all poems in mecmua have been regulated pursuant to order of nickname and poems have been evaluated. It has been ascertained that poems of Bâkî, Emrî, Hayâlî, Hudâyî, Nefî and Ulvî in mecmua do not exist in published divans and textes of these poems exist at the end of the study.

Key Words: Tehran, Poem Mecmua, Unpublished Poems.

1. ESER BİLGİLERİ: Mecmûa, Tahran'daki Kitâbhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî'de 13923/1382 numarasıyla kayıtlıdır. Eserin ilk sayfası kopuktur. Metin kısmı 2a'dan itibaren başlamaktadır. Eserin her sayfası eski rakamlarla numaralandırılmıştır. İç kapakta eserin kütüphane bilgileri yer almaktadır. Varaklar aharlı ve filigranlıdır. Sayfa kenarları cedvellerle belirlenmiş, metnin büyük bölümünde şiirler beyit beyit bölümlenmiştir. Titiz bir çalışma ürünü olduğu anlaşılan eserde kimi kısımlar müzehhebdir. Çiçek ve yonca süslemelerinin yer aldığı bu tezhiblerin bazılarında yaldız da bulunmaktadır.

* Doç. Dr.; Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü;
ahmettanyildiz@gmail.com

Şiirlerin bir kısmında şairi veya nazım şekli hakkında açıklayıcı notlar ve başlıklar vardır. Bu not ve başlıklar çoğunlukla metin renginden farklı olarak kırmızı ve mavi mürekkepledir. Sayfa yıpranmasından veya hattın silinmesinden ötürü eserdeki bazı kısımlar okunamamaktadır.

2. MUHTEVA BİLGİLERİ: Eser içerdiği şiirler itibariyle bir gazel mecmuası hüviyetindedir. Kronolojik açıdan mecmûanın ihtiva ettiği şiirler XV.-XVIII. yüzyıl aralığında oldukça geniş bir zaman dilimindeki metinlerdir. Eserde 56 şaire ait 164 gazel, 15 musammat, 2 kasîde, 6 nazm/kıt’a, 11 müfred ve 1 bahr-ı tavîl bulunmaktadır. Mahlası bulunmayan manzumeler de dâhil edildiğinde mecmûada 198 şiirin olduğu görülmektedir. Mecmûada yer alan şiirler ve şairleri hakkındaki özet bilgiler aşağıdaki tablodadır:

Nazım Şekli	Şair	Sayı	Nazım Şekli	Şair	Sayı
Gazel	Abîdî	1	Gazel	Kemâl Paşa-zâde	1
	Ahmed Paşa	1		Kesbî	1
	Âlî	2		Merdümî	1
	Âzerî	1		Mesîhî	1
	Azmî	2		Meşâmî	1
	Bahşî	1		Misâlî	3
	Bâkî	29		Nâdirî	2
	Cem Sultân	2		Nâmî	1
	Edîbî	3		Necâtî	14
	Emrî	6		Nefî	6
	Figânî	1		Nev’î	9
	Firâkî	1		Nev’î-zâde Atâyî	1
	Fuzûlî	7		Pendî	1
	Günâhî	1		Revânî	1
	Hâletî	2		Riyâzî	2
	Hâtemî	1		Rûhî	4
	Hâverî	1		Selîkî	1
	Hayâlî	1		Şem’î	2
	Hayretî	2		Ulvî	4
	Hüdâyî	4		Vaslî	1
	Hüsrev	1		Vahdetî	2
	İydî	1		Veysî	2
	İshâk	1		(Şeyhülislâm) Yahyâ	13
	İsmetî	1		(Taşlıcalı) Yahyâ	1
	İzzetî	1		Zâtî	6
	Kabûlî	3		Lâedrî & Bilinmeyen	5
	Kadîmî	1		52 Şair	164

Nazım Şekli	Şair	Sayı
Musammatlar	Âzerî	3 (1 müseddes, 1 tahmîs, 1 tesdîs)
	Cinânî	3 (1 tahmîs, 2 tesdîs)
	Fuzûlî	1 (murabba)
	Hayâlî	1 (tahmîs)
	Misâlî	1 (muhammes)
	Nev'î	1 (müsemmen)
	Sânî	1 (müseddes)
	Sipâhî	1 (tahmîs)
	Tîgî	1 (tesdîs)
	Ulvî	1 (muhammes)
	Veysî	1 (tahmîs)
Kasîde	Nef'î	2
Bahr-ı Tavîl	Beyânî	1
Kıt'a / Nazm	Rûzî (1), Veysî (1)	6
Müfred	-	11

3. ŞİİRLER: Çalışmamızın bu kısmında mecmûada yer alan şiirlerin tamamı şairlerin mahlas sırası takip edilerek tablo hâline getirilmiştir. Sırasıyla şiirin mecmûadaki varak numarası, şâiri, nazım şekli, birimi, ilk beyti/bendi belirtilmiştir. Notlar kısmında ise varsa başlık ve özel bilgiler gibi şiirlere ilişkin çeşitli açıklamalara yer verilmiştir.

1

Varak Nu. 56b
 Mahlas **Abîdî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Var ise yüz döndürür âşıkla olsa başa baş
 Anun için taşa çalar tîgını ol ser-tırâş

2

Varak Nu. 8a
 Mahlas **Ahmed Paşa**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Çîn-i zülfün miske benzetdüm hatâsın bilmedüm
 Key perîşân söyledüm bu yüz karasın bilmedüm
 Not Tarlan 1992: 211; G 191.

- 3
 Varak Nu. 17b
 Mahlas **Âlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bir dilber-i tûbâ-kad bir serv-i Mesîhâ-leb
 Gam-hâneme azm itmiş sen rast getür yâ Rab
 Not Aksoyak 2006: 17; G 81.
- 4
 Varak Nu. 29b
 Mahlas **Âlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bahr eyledün yaşum nice bir seyr-i kalyeta
 Liman-ı tende bir gicecik bâri kal yata
 Not Aksoyak 2006: 239; G 1192.
- 5
 Varak Nu. 23a
 Mahlas **Âzerî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Sûfi tesbîh u asâyı mey-i gülfâma degiş
 Hırka-i zühd ü riyâyı çıkarup câma degiş
- 6
 Varak Nu. 35b-36a
 Mahlas **Âzerî**
 NŞ / Birim Tesdîs / 5 bend
 Matla’ Kelâma iktidârum yok nice hâlüm sorarsın sen
 Cünûn-ı ışk ile Mecnûn olandan akl umarsın sen
 Sözün arturdı sözüm cânuma odlar yakarsın sen
 Dilersin bana merhem urmak ammâ nîştersisten sen
Gel ey nâsih ko pendi hâl-i dilden bî-habersin sen
Beni dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dersin sen
 Not Şiirin başlığında *Tahmîs-i Âzerî rahimehu* notu vardır.
 Tazmîn edilen beyit XVI. yüzyıl şairi Derviş Şûrî’ye aittir
 (bk. Genç 2000: 270).
- 7
 Varak Nu. 38a
 Mahlas **Âzerî**
 NŞ / Birim Tahmîs / 5 bend
 Matla’ Ârızunla eylemiş bahs-i letâfet yâsemem
 Kendüsin ol sîne-i sîmîne benzetmiş semen
 Bilmeyüp her biri haddin ey gül-i nâzük-beden

- Not *La'lüne kand öykünürmiş kaddüne serv-i çemen
Dadı dah var mıdır billâh ey şekker-dehen*
Şiirin başlığında *Gazel-i Meylî Tahmîs-i Âzerî* notu vardır.
- 8
Varak Nu. 38b-39a
Mahlas **Âzerî**
NŞ / Birim Tesdîs / 5 bend
Matla' *Sevdi gönlüm yine bir dilber-i pâkîze-hısâl
Saçı sünbül yüzi gül ârızı hurşîd-misâl
Oldı pâ-yı dile gîsû-yı girih-gîre ıkâl
Şimdi hâlümden iderlerse eger halk su'âl
Gice gündüz menem ol mu'tekif-i künc-i melâl
Mütelâşî vü perîşân u müşevveş-âhvâl*
Not *Bu şiir Nev'î'ye ait
Gice gündüz benem ol mu'tekif-i künc-i melâl
Mütelâşî vü perîşân u müşevveş-âhvâl*
matla'lı gazelini tesdîsdir (Tulum-Tanyeri 1977: 297).
Şiirin başlığında *Tesdîs-i Âzerî* notu vardır.
- 9
Varak Nu. 59b
Mahlas **Azmî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla' *Beni cânân ile bâğ içre nergis
Göricek seg rakîbe didi is is*
Not *Mecmûada Azmî mahlaslı şâir(ler)e ait iki manzumeden
biri olan bu gazel mevcut Azmî Dîvânı neşrinde yer
almamaktadır. Bk. Ceyhan 2006.*
- 10
Varak Nu. 61a
Mahlas **Azmî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla' *Sultân-ı gam-ı ışk olana kûs gerekmez
Erbâb-ı fenâ deyrine nâkûs gerekmez*
Not *Ceyhan 2006: 108.*
- 11
Varak Nu. 58b
Mahlas **Bahşî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla' *Yâr tîrin gönderince cân-ı gamnâk üstine
Bir nişân degdi figânüm çıkdı eflâk üstine*

- Not Canım 1995: 263.
- 12
 Varak Nu. 1a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bin mübtelâyı mihnet ile her dem öldürür
 Dilber mülâyim olmayıcak âdem öldürür
 Not Küçük 2011: 184; G 133.
- 13
 Varak Nu. 1b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Çarh-ı gaddârda vefâ neyler
 Kâse-i ser-nigûnda mâ neyler
 Not Küçük 2011: 203-204; G 164.
- 14
 Varak Nu. 3a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Haremün ravza-i cinâna deger
 İşigün tâk-ı âsmâna deger
 Not Küçük 2011: 171; G 113.
- 15
 Varak Nu. 3b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Âşık öldürmekdür ol mâhun tamâm endîşesi
 Yoluna cân virmedür âşıklarun kem pîşesi
 Not Küçük 2011: 419-420; G 513.
- 16
 Varak Nu. 9a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Etrâf-ı çemenzârı yine âb tolandı
 Gülzâra girüp her yana salındı bulandı
 Not Küçük 2011: 425-426; G 524.

- 17
 Varak Nu. 10a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Mestâne düşmişem bu gice sâgar üstine
 Sâkî-i bezm didi yüzün güller üstine
 Not Bu şiir 10a'da yer alan Zâtî'ye ait
Düşdüm nişân-ı pây-ı seg-i dilber üstine
Bir gonca gördi didi yüzün güller üstine
 matla'lı gazeline nazîredir. Şiirin başlığında *Nazîre-i Bâkî* notu vardır. Ayrıca bk. Küçük 2011: 366; G 428.
- 18
 Varak Nu. 10b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Korkum oldur göz dege hâk-i reh-i cânânuma
 Yohsa kuhl-âsâ çekerdüm çeşm-i hûn-efşânuma
 Not Bu şiir 10b'de yer alan Zâtî'ye ait
Âteş-i hasret benüm kâr itdüğünü cânuma
Yana yana derd ile arz eylesem cânânuma
 matla'lı gazeline nazîredir. Şiirin başlığında *Nazîre-i Bâkî* notu vardır. Ayrıca bk. Küçük 2011: 369; G 434.
- 19
 Varak Nu. 11a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 6 beyit
 Matla' Pister-i gamda gözüm giceler uyhu görmez
 İderin subha degin nâleleri döne döne
 Not Mecmûada bu gazelin ilk beyti yoktur. Gazelin tam metni için bk. Küçük 2011: 387; G 464.
- 20
 Varak Nu. 11b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Eylesün la'lini dermân dil-i bimâra meded
 Dostlar işte ben öldüm bana bir çâre meded
 Not Bu şiir 11a-11b'de yer alan Necâtî'ye ait
Eşiginden gider oldu dil-i âvâre meded
Dostlar olmaya mı bu gama bir çâre meded
 matla'lı gazeline nazîredir. Şiirin başlığında *Nazîre-i Bâkî* *Efendi* notu vardır. Ayrıca bk. Küçük 2011: 125; G 40.

- 21
 Varak Nu. 12a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Bak câm-ı ıyşa âyîne-i pür-safâ budur
 Gel gör habâb-ı sâgarı necm-i hüdâ budur
 Not Küçük 2011: 135; G 157.
- 22
 Varak Nu. 15a-15b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Kûyun gedâsı oldı dil-i mübtelâyı gör
 Sevdâ-yı mülk-i saltanat eyler gedâyı gör
 Not Bu şiirin başlığında *Gazel-i Bâkî rahimehullâh* notu vardır.
 Ayrıca bk. Küçük 2011: 181; G 129.
- 23
 Varak Nu. 17a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ İrdüm figân u zâr ile ol âstâna ben
 Çık dum kemend-i nâle ile âsmâna ben
 Not Küçük 2011: 321; G 357.
- 24
 Varak Nu. 21a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Hoş geldi bana meykedenün âb u hevâsı
 Vallâhi güzel yerde yapılmış yıkılası
 Not Küçük 2011: 416; G 508.
- 25
 Varak Nu. 21b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Câme-hâb ol âfeti aldıkça tenhâ koynına
 Sanuram ebrün girer mâh-ı şeb-ârâ koynına
 Not Küçük 2011: 367; G 430.

- 26
 Varak Nu. 24b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Feryâduma ol kâmeti şimşâd yetişmez
 Benzer ki anun gûşına feryâd yetişmez
 Not Küçük 2011: 224; G 201.
- 27
 Varak Nu. 26b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ey reh-revân-ı ışk reh-i râstân tutun
 Mürşid gerekse dâmen-i pîr-i mugân tutun
 Not Küçük 2011: 274; G 281.
- 28
 Varak Nu. 27a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Levh-i hâtırda hatun nakşını yazmak amelüm
 Künc-i halvetde senün fikr-i lebündür emelüm
 Not Küçük 2011: 305-306; G 332.
- 29
 Varak Nu. 27b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bî-tekellûf yüz sürer her şeb ruh-ı rengînüne
 Böyle niçün yüz virürsün dostum bâlînüne
 Not Küçük 2011: 363-364; G 425.
- 30
 Varak Nu. 28a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ne devrân muvâfık ne tâlî' müsâ'id
 Kolin boynuma salmaz ol sîm-sâ'id
 Not Küçük 2011: 126; G 42.

- 31
 Varak Nu. 28b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Nola dehr içre nişânum yogise ankâyem
 Ne aceb seyl gibi çağlamasam deryâyem
 Not Küçük 2011: 294-295; G 315.
- 32
 Varak Nu. 29a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Cemâlün âfitâbından alur nûr
 Meh-i tâbâna döndi câm-ı billûr
 Not Küçük 2011: 183; G 132.
- 33
 Varak Nu. 32a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Hatt-ı la’liyle kaşı cânânun
 Bir rubâ’îsidür Gülistânun
 Not Küçük 2011: 254; G 249.
- 34
 Varak Nu. 32b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Tatalum mihr görem tal’at-ı dilber yirine
 Kime dil bağlayam ol zülf-i mu’anber yirine
 Not Küçük 2011: 361-362; G 422.
- 35
 Varak Nu. 33a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Kaddün katında kâmet-i şimşâd pest olur
 Zülfün yanında revnak-ı anber şikest olur
 Not Küçük 2011: 160; G 97.

- 36
 Varak Nu. 33b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dil giriftâr-ı belâ dilber-i hevâyî neylesün
 Dâma düşmez yerlere konmaz hümâyı neylesün
 Not Küçük 2011: 328-329; G 370.
- 37
 Varak Nu. 34b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Tahmîs / 5 bend
 Matla' Bihamdillâh ne çarhun gerdişinden infî'âlüm var
 Ne âlemden haberdârum ne kimse ile misâlüm var
 Ne erbâb-ı gınâya zerre denlü ibtidâlüm var
 Ganîdür ışkla gönlüm ne mâlum ne menâlüm var
 Ne vasl-ı yâre handânam ne hicrândan melâlüm var
 Not Bu şiir Taşlıcalı Yahyâ'nın
Ganîdür ışkla gönlüm ne mâlum ne menâlüm var
Ne vasl-ı yâre handânam ne hicrândan melâlüm var
 matla'lı gazelini tahmistir (Gazel için bk. Çavuşoğlu 1977: 318; G 59). Ancak bu manzume Bâkî Dîvânı neşrinde bulunmamaktadır (Küçük 2011).
- 38
 Varak Nu. 52b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 2 beyit
 Matla' Yârdan cevri ü cefâ lutf u kerem gibi gelür
 Gayrdan mihr ü vefâ derd ü elem gibi gelür
 Not Yâr katı firkatı zâr u zebûn itdi meni
 Döyemem hecrüne ben belki ölem gibi gelür
 Mecmûada müfredât olarak gösterilen bu beyitler
 Dîvân'da 146. gazelin ilk iki beytidir. Bk. Küçük 2011: 192;
 G 146.
- 39
 Varak Nu. 55a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Güzel çihre ile sîne gerek
 Âşıkâ yâr böylesine gerek
 Not Bu gazel Bâkî Dîvânı'nda
Hûbda çihre ile sîne gerek

Bana mahbûb böylesine gerek

matla’ıyla başlamaktadır. (Küçük 2011: 274-275; G 282).

- 40
 Varak Nu. 55b
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Sâkîyâ kalmaz imiş çünkü bu sohbet bâkî
 Mey-i gülgûn içelüm bâde-i cennet bâkî
 Not Küçük 2011: 426; G 525.
- 41
 Varak Nu. 57a
 Mahlas **Bâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Müje haylin düzer ol gamze-i fettân saf saf
 Güyiyâ cenge turur nîze-güzârân saf saf
 Not Küçük 2011: 241-242; G 229.
- 42
 Varak Nu. 61a-63b
 Mahlas **Beyânî**
 NŞ / Birim Bahr-ı Tavîl / 11 beyit
 Matla’ 1. Anundur dükeli âlem ü âdem Harem ü Ka’be vü zemzem
 heme zerrât-ı cihân pertev-i hüsniyle ferahnâk u tarabnâk
 u heme vâlih ü hayrân u heme medh ü senâ-hân u heme
 şâkir-i Sübhân
 2. Eyyuhe’n-nâsu te’âlâ fehuzû âyâti Rabbi Samed
 ve’tebirû ve’tesimû nahnu ileykum rusulun minkabl cümle
 cihânı bezedi hüsn-i acîbünle ki akl irmez ana fehm ferâset
 mütehayyir oluben secde-i şükran idüp âyet-i lâ-ilme lenâ
 hatm idüp ider çün be-sad ihsân.
 Not Beyânî’nin bahr-ı tavîli hakkındaki diğer bilgiler için bk.
 Aksoyak 2007: 95.
- 43
 Varak Nu. 54a
 Mahlas **Cem Sultân**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Câm-ı Cem nûş eyle ey Cem bu Firengistândur
 Her kulun başına yazılan gelür devrândur
 Not Şiirin başlığında *Güfte-i Cem Sultân* notu vardır. Dîvânda
 manzumenin tamamı 46 beyittir (Ersoylu 1989: 32-35).

- 44
 Varak Nu. 61b
 Mahlas **Cem Sultân**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Zülfün ansam zehr olur mâr ağzuma
 Bûse tiryâkin sun ey yâr ağzuma
 Not Şiirin başlığında *Sultân Cem* notu vardır. Ayrıca bk. Ersoylu 1989: 202.
- 45
 Varak Nu. 40b-41a
 Mahlas **Cinânî**
 NŞ / Birim Tahmîs / 5 bend
 Matla' Nevbahâr oldu güzellendi serâser âlem
 Oldı ezhâr ile her kûşe gülistân-ı İrem
 Sîneler toldı safâ kalmadı endûh ile gam
Eyledi müjde-i gül dilleri şâd u hurrem
Goncanun gönli açıldı güle düşdi şebnem
 Not Bu şiir Bâkî'ye ait
Eyledi müjde-i gül dilleri şâd u hurrem
Goncanun gönli açıldı güle düşdi şebnem
 matla'lı gazelini tahmîsdir (Küçük 2011: 304-305; G 331).
 Şiirin başlığında *Gazel-i Bâkî Tahmîs-i Cinânî* notu vardır.
 Ayrıca bk. Okuyucu 1994: 229-231.
- 46
 Varak Nu. 41a-41b
 Mahlas **Cinânî**
 NŞ / Birim Tesdîs / 5 bend
 Matla' Dilâ gel dâmen-i sabr ile sil çeşmündeki yaşı
 Koyup bu mâcerâyı ışkî dehrün olma kallâşı
 Sevüp bir bî-vefâyı eyleme tahsîn ü şâbâşı
 Visâli zevkına değmez belâ-yı mihnet-i nâşî
 Ferâgat kıl şu dilberden ki vardur nice oynaşı
 Geç ol serv-i sehi dengim haremde taşradır başı
 Not Şiirin başlığında *Tahmîs-i Cinânî* notu vardır. Ancak Dîvân'da bu şiir tesdîs başlığıyla verilmiştir (Okuyucu 1994: 305-306).
- 47
 Varak Nu. 42a-42b
 Mahlas **Cinânî**
 NŞ / Birim Tesdîs / 5 bend
 Matla' Âh kim bir gül için gam-zede-i hâr oldum
 Gussadan bülbül-i şûrîde-sıfat zâr oldum
 Bir sehî-kaddi görüp ana hevâdâr oldum

Cûyveş gönlüm akup âşık-ı dîdâr oldum
Yine sevdâ-zede-i zülf-i siyeh-kâr oldum
Yine bir onmayıcak derde giriftâr oldum
Not Şiirin başlığında *Tahmîs-i Cinânî* notu vardır. Ancak Dîvân’da bu şiirin Ebussuûd Efendi’nin bir beytini tesdîs olduğu belirtilmiştir (Okuyucu 1994: 279-280).

48

Varak Nu. 9a
Mahlas **Edîbî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Hedef-i cism-i zerdüm itdi figâr
Ser-i peykân-ı zer-nişân-ı nigâr

49

Varak Nu. 44a
Mahlas **Edîbî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Ocağına su koydı mey-fürûşun bî-vefâ dünyâ
Aceb mi olsa bezm-i dehr-i fânîde dütün peydâ
Not Mecmûada gazelin bulunduğu kısım yıpranmıştır.

50

Varak Nu. 44a
Mahlas **Edîbî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Ehl-i ışık içre girüp gögsi kemân-ı gamı çek
Âşık-ı sâdık isen ey dil-i şeydâ gerçek
Not Mecmûada gazelin bulunduğu kısım yıpranmıştır.

51

Varak Nu. 7b
Mahlas **Emrî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ La’line karşı ezilme ey şeker
Key sakın âşıkları başun ezer
Not Saraç 2002: 95-96; G 127.

52

Varak Nu. 22b
Mahlas **Emrî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Yâd idüp kan ağladukça dîde ol şeker-lebi
Katresin gören sanur bir sürh şeker leblebi
Not Saraç 2002: 275-276; G 522.

- 53
 Varak Nu. 23a
 Mahlas **Emrî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' İstemez dil bülbüli sen yüzi gülşen gülsitân
 Her gül-i ahmer olursa la'lden bir âşiyân
 Not Bu gazel Emrî Dîvânı neşrinde bulunmamaktadır (Bk. Saraç 2002: 198-229).
- 54
 Varak Nu. 24b
 Mahlas **Emrî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dil reh-i gamda câna katlanmaz
 Cân ten-i nâtüvâna katlanmaz
 Not Saraç 2002: 137-138; G 220.
- 55
 Varak Nu. 26a
 Mahlas **Emrî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Sanma ey bülbül-i güyâ gül-i ter
 İtdüğün âhı kulağına koyar
 Not Saraç 2002: 107; G 151.
- 56
 Varak Nu. 51b-52a
 Mahlas **Emrî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bir yanar yok benüm için cigerümden gayrı
 Ağlarum kanı iki çeşm-i terümden gayrı
 Not Şiirin başında *Gazel-i bî-bedel-i Emrî Rahmetullâhi te'âlâ* notu vardır. Ayrıca bk. Saraç 2002: 281-282; G 536.
- 57
 Varak Nu. 7a
 Mahlas **Figânî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Virdüm dehân-ı dilbere dil gâyibâne ben
 Mikdâr zerre görmedin andan nişâne ben

- 58
 Varak Nu. 49a
 Mahlas **Firâkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Hevây-ı zülfine irsem aceb mi bir hatâyile (Hitâyile)
 Hotenden nâfeler Rûma gelürler bu hevâyile
 Not Şiirin başında *Güfte-i Firâkî* notu vardır.
- 59
 Varak Nu. 12b-13a
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 9 beyit
 Matla’ Subh salup mâh-ı ruhundan nikâb
 Çık ki temâşâya çıka âftâb
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i Fuzûlî rahimehullâh* notu vardır.
 Ayrıca bk. Akyüz vd. 2000: 143; G 26.
- 60
 Varak Nu. 14b
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Her gören ayb itti âb-ı dîde-i giryânımı
 Eyledim tahkîk görmüş kimse yok cânânımı
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i Fuzûlî-i Bağdâdî* notu vardır.
 Ayrıca bk. Akyüz vd. 2000: 259; G 263.
- 61
 Varak Nu. 16a
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Penbe-i merhem-i dâğ içre nihândur bedenüm
 Diri oldukça libâsum budur ölsem kefenüm
 Not Şiirin başlığında *Fuzûlî rahimehullâh* notu vardır. Ayrıca
 bk. Akyüz vd. 2000: 230; G 204
- 62
 Varak Nu. 25a-25b
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Leblerün tek la’l-i lafzun tek dür-i şehvâr yoh
 La’l ü gevher çok lebün tek la’l-i gevherbâr yoh
 Not Akyüz vd. 2000: 160; G 61.

- 63
 Varak Nu. 26a
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ey musavvir yâr timsâline sûret virmedün
 Zülf ü ruh çekdün veli tâb u tarâvet virmedün
 Not Akyüz vd. 2000: 209-210; G 164.
- 64
 Varak Nu. 32b
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Hayret ey büt sûretün gördükde lâle eyler beni
 Sûret-i hâlüm gören sûret hayâl eyler beni
 Not Akyüz vd. 2000: 275; G 294.
- 65
 Varak Nu. 39a-40a
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Murabba / 7 bend
 Matla' Perîşân-hâlün oldum sormadun hâl-i perîşânüm
 Gamundan derde düşdüm kılmadun tedbir-i dermânüm
 Ne dirsın rûzgârüm böyle mi geçsün güzel hânüm
 Güzel hânüm efendüm sevdigüm devletlü sultânüm
 Not Akyüz vd. 2000: 299-300.
- 66
 Varak Nu. 51b
 Mahlas **Fuzûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla' Hâsilum yok ser-i kûyunda belâdan gayrı
 Garazum yok reh-i işkunda fenâdan gayrı
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i Fuzûlî-i Bağdâdî* notu vardır.
 Ayrıca bk. Akyüz vd. 2000: 264; G 273.
- 67
 Varak Nu. 18a
 Mahlas **Günâhî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bilürin desti bir mir'âta benzer ayası el-hak
 Gümüş ser-pençesi levh üzre mersûm ism-i zât ancak
 Not Pervâne Bey Mecmûası'nda bu gazelin Emrî'ye ait
Hilâl ü hâme vü tûmâr u şem' ü gonçe-i zanbak
Nice bir ola pençenle düz olmaz elde beş barmak
 matla'lı gazeline nazîre olduğu belirtilmiştir. Bk. Gıynaş
 2014 (C 2): 512 ve 514; G 4099.

68
 Varak Nu. 4b
 Mahlas **Hâletî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Nâmemi ilten kalur meyl eyleyüp cânânıma
 Kasd ider gönderdügüm kâsıd demâdem cânıma
 Not Şiirin başlığında *Hâletî Efendi* notu vardır. Kaya 2003: 291; G 742.

69
 Varak Nu. 44b
 Mahlas **Hâletî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Akl ile fikri gamzesi aldı
 Kâkül-i yâre hâtırım kaldı
 Not Kaya 2003: 317; G 857.

70
 Varak Nu. 22b
 Mahlas **Hâtemî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Âl-i tûtîdür dilâ ol goncenün gûyâ lebi
 Jâleveş dendân ise agzunda şekker leblebi
 Not Mecmûada Emrî’nin 52 numaradaki gazeli ile aynı sayfada ve aynı redifle yer alan bu şiirin nazîre olma ihtimali vardır.

71
 Varak Nu. 29a
 Mahlas **Hâverî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Seni gözler dü çeşm-i hûn-feşânım nice demlerle
 Gel ey nûr-ı basar merdümlük it demler kademlere
 Not Pervâne Bey Mecmûası’nda bu gazelin Kemâl Paşa-zâde’ye ait
Düşelden ışkına yârun günüm geçdi elemlerle
Dirîgâ cân virem gibi ben âhir derd ü gamlarla
 matla’lı gazeline nazîre olduğu belirtilmiştir. Bk. Gıynaş 2014 (C 3): 578; G 7071.

- 72
 Varak Nu. 6b
 Mahlas **Hayâlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Hayret alur aklumı bakmam gözine kaşına
 Sad hezârân âferîn ol sûretin nakkâşına
 Not Bu gazel Hayâlî Dîvânı neşrinde bulunmamaktadır (bk. Tarlan 1992b: 251-280).
- 73
 Varak Nu. 40a-40b
 Mahlas **Hayâlî**
 NŞ / Birim Tahmîs / 5 bend
 Matla' Cânuna âteş urur bir mihr-i dıraşânun mı var
 Sende dâg-ı gamundan nâr-ı sûzânun mı var
 Subhveş şebnem dökersin çeşm-i gîryânun mı var
 Noldun inlersin felek her-câyî cânânun mı var
 Her makâmı seyr ider bir mâh-ı tâbânun mı var
 Not Bu şiir Zâtî'nin
 Noldun inlersin felek her-câyî cânânun mı var
 Seyr ider her menzili bir mâh-ı tâbânun mı var
 matla'lı gazelini tahmîsdir (Tarlan 1967: 406). Şiirin başlığında *Gazel-i Zâtî Tahmîs-i Hayâlî* notu vardır. Ayrıca bk. Tarlan 1992b: 82.
- 74
 Varak Nu. 23b
 Mahlas **Hayretî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dilersen ola cânun mülki âbâd
 Ululanma sakın ey âdemî-zâd
 Not Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: 162; G 43.
- 75
 Varak Nu. 58b
 Mahlas **Hayretî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ne âteş ü bâd ne âb u gil idüm cânâ
 Sen serv-i hevâ-bahşa ben mâyil idüm cânâ
 Not Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: 133; G 1.

- 76
 Varak Nu. 8b
 Mahlas **Hüdâyî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Yâ ilâhî seg-i kûyımı anun yarlığa
 Ki rakîbini kabûl itmediler yârlığa
 Not Bu gazel Hüdâyî Dîvânı neşrinde bulunmamaktadır (bk. Yekbaş 2005).
- 77
 Varak Nu. 19b
 Mahlas **Hüdâyî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Gitdi aklum gibi ol rûh-ı revânım gelmez
 Yine haşır olmayacak sîneme cânım gelmez
 Not Yekbaş 2005: 281; G 60.
- 78
 Varak Nu. 28b
 Mahlas **Hüdâyî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Kimünle salınur ol serv-i ser-firâz aceb
 Kimün kolındadır ol çeşmi şâhbâz aceb
 Not Yekbaş 2005: 246; G 10.
- 79
 Varak Nu. 31a
 Mahlas **Hüdâyî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Ey kaşı yâ hadengüne sînem nişâne dik
 Nâzûk nihâl-i servdür ol bâg-ı câna dik
 Not Yekbaş 2005: 273-274; G 117.
- 80
 Varak Nu. 44b
 Mahlas **Hüsrev**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Kîmyâ buldum görince hâk-i pâ-yı dilberi
 İşüm altun eyledüm sevdüm civân-ı zergeri
 Not Bu şiir İsmail Hakkı Bursevî’nin Tuhfe-i İsmâiliyye adlı mecmuasında da bulunmaktadır (Gümüş 2005: 153).

- 81
 Varak Nu. 20b
 Mahlas **İydî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Seyre gitmek istemiş agyâr ile cânânımız
 Vay eger bu derd ile âhir çıkarsa cânımız
- 81
 Varak Nu. 5b
 Mahlas **İshâk**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Yâr hecrinde neler çekdüğümü yâd eyle
 Billah ey gam kulunam gel beni âzâd eyle
 Not Çavuşoğlu-Tanyeri 1990: 276-277; G 243.
- 82
 Varak Nu. 55a
 Mahlas **İsmetî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bâde-i nâbun safâsın nev-bahâr olsun da gör
 Sâgar-ı gül pür-şarâb-ı hoş-güvâr olsun da gör
 Not Şiirin başlığında *İsmetî merhum* notu vardır. Ayrıca bk.
 Dîvân s. 32; G 20.
- 83
 Varak Nu. 27a
 Mahlas **İzzetî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Kâse-bâzâ mihrünile çarh-ı ser-gerdân senün
 Döne döne raks idersin dâ'imâ devrân senün
- 84
 Varak Nu. 1b
 Mahlas **Kabûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dilâ ol sevdigün dilber ne sinde
 Güzellik tâzelik terlik nesinde
 Not Erdoğan 2008: 719; G 388.
- 85
 Varak Nu. 5a
 Mahlas **Kabûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ey gönül âvâresin pür-yarasın sad pâresin
 Derdi çok dil-hastesin dermânı yok bî-çâresin
 Not Erdoğan 2008: 691; G 330.

- 86
 Varak Nu. 33b
 Mahlas **Kabûlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Gönlüm aldı nâz ile bir gözleri ala yine
 Gözleri alaların cânlar fedâ alayına
 Not Erdoğan 2008: 693; G 333.
- 87
 Varak Nu. 6a
 Mahlas **Kadîmî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Merhamet umma kalb-i dilberde
 Gül ü lâle biter mi mermerde
- 88
 Varak Nu. 2b
 Mahlas **Kemâl Paşa-zâde**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Nice doyunca görem sen gül-i nâzük-bedeni
 Kendü kirpigüm olupdur bana gözüm diken
 Not Demirel 1996: 215-216; G 343.
- 89
 Varak Nu. 20a
 Mahlas **Kesbî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Eşküm şeh-i hayâlüne peyk-i revendedür
 Âhum güzergehünde sabâveş devendedür
- 89
 Varak Nu. 6a
 Mahlas **Merdümî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Yog idi âlemde dermân dilde derdün var iken
 Işkının dârü’ş-şifâsında gönül bîmâr iken
- 90
 Varak Nu. 8a
 Mahlas **Mesîhî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Ko bugün hüsnüne yâr itsün gurûr
 İrte hattı gelicek yüzine ur
 Not Mengi 2014: 139; G 45.

- 91
 Varak Nu. 59a
 Mahlas **Meşâmî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dilâ düş tîg-ı yâre sana âlemden güzer düşdi
 Sipâhîsin yarağ üstünde ol çünkim sefer düşdi
- 92
 Varak Nu. 31a
 Mahlas **Misâlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Câme-i surh-ı kebûdunda nihândur hançerün
 San sakf içre hilâl-i âsmândır hançerün
 Not Hurûfî Misâlî'nin dîvânında bulunmayan bu şiirin 93 numaralı diğer şiir gibi Misâlî Hasan Çelebi'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir (Bk. Bayar 2012 ve Güneş 2011).
- 93
 Varak Nu. 35a
 Mahlas **Misâlî (Hasan)**
 NŞ / Birim Muhammes / 5 bend
 Matla' Şehâ zulm eyleme uşşâka kim gâyet haleldür bu
 Harâb eyler esâs-ı hüsni bir gün muhtemeldür bu
 Ne hikmetdür bilürken bâ'is-i ceng ü cedeldür bu
 Dimezsın pây-bûsum âşık-ı zâra mahaldür bu
 Öperler sâ'id-i sîmînüni iller güzeldür bu
 Not Kimi kaynaklarda bu şiirin muhtelif beyitleri gazel nazım şekliyle verilmektedir (Bk. Kılıç 2010: 782 ve Gültekin 2010: 121).
- 94
 Varak Nu. 59b
 Mahlas **Misâlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Çıkmadı hâşiyeye-i hatt-ı gubâr-ı dilber
 Görmedüm dünyede anun gibi bir müşkil yer
 Not Hurûfî Misâlî'nin dîvânında bulunmayan bu şiirin 93 numaralı diğer şiir gibi Misâlî Hasan Çelebi'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir (Bk. Bayar 2012 ve Güneş 2011).
- 95
 Varak Nu. 61a
 Mahlas **Misâlî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Tabîbüm öldürür ben haste-hâli renc ü gam bir gün
 Eger gam-hâneme rencîde kılmazsan kadem bir gün

Not Hurûfî Misâlî’nin dîvânında bulunmayan bu şiirin 93 numaralı diğer şiir gibi Misâlî Hasan Çelebi’ye ait olması kuvvetle muhtemeldir (Bk. Bayar 2012 ve Güneş 2011).

96

Varak Nu. 4b
Mahlas **Nâdirî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Her kaçan tesbîhle ehl-i riyâ yüz gösterür
Rind-i derd-âşâma ol sâ’at belâ yüz gösterür

97

Varak Nu. 20a
Mahlas **Nâdirî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Lâhe fi-mişkâti deyri’l-ışku misbâha’l-hüdâ
Gâlîba saldı zücâc-ı bâde dürrîveş ziyâ
Not Külekçi 1989: 114.

98

Varak Nu. 5b
Mahlas **Nâmî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Öldürür sende komaz gönül ışigün taşın
Ol seni pâdşehüm yoluna komış başın

99

Varak Nu. 1a
Mahlas **Necâtî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Bana yârün yanağı vü lebi vü kaddi yiter
Üzül ey gül açıl ey gonce yıkıl ey ar’ar
Not Tarlan 1992c: 182; G 72.

100

Varak Nu. 2a
Mahlas **Necâtî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Vâ’iz sözine isteyen elbette ilâcı
Mey nûş idegörsün ki basar acıyı acı
Not Tarlan 1992c: 436; G 640.

- 101
 Varak Nu. 7b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Hurşîd sana benzemese Müşterî ile
 Bakmaz idi gök yüzine kimesne yeri ile
 Not Tarlan 1992c: 355-356; G 462.
- 102
 Varak Nu. 9b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dil kişverine zülf-i siyâhun belâ yiter
 Yıkmağa bu vilâyeti ol ejdehâ yiter
 Not Tarlan 1992c: 198-199; G 108.
- 103
 Varak Nu. 11a-11b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 6 beyit
 Matla' Eşiginden gider oldu dil-i âvâre meded
 Dostlar olmaya mı bu gama bir çâre meded
 Not Bu şiirin başlığında *Gazel-i Necâtî rahimehullâh* notu vardır. Ayrıca bk. Tarlan 1992c: 171; G 47.
- 104
 Varak Nu. 12a-12b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 8 beyit
 Matla' Kâkül-i müşğîn birdür ârız-ı gül-fâm iki
 Nitekim âdetdür olur Kadr bir bayram iki
 Not Tarlan 1992c: 428-429; G 622.
- 105
 Varak Nu. 13b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla' Kendüyi ta'rîf idermiş misk-i ter
 Öksüz oğlan göbegin kendü keser
 Not Bu şiirin başlığında *Gazel-i Necâtî rahimehullâh* notu vardır. Ayrıca bk. Tarlan 1992c: 224; G 164.

- 106
 Varak Nu. 15a
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Hatt-ı reyhân ile ol zibâ-izâr
 Sanasın mushafdur âyet ber-kenâr
 Not Tarlan 1992c: 194-195; G 99.
- 107
 Varak Nu. 15b-16a
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Dünyâyı bir yana koysalar bir yana seni
 Bana seni gerek seni ey bî-vefâ seni
 Not Tarlan 1992c: 416; G 595.
- 108
 Varak Nu. 22a
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bezm-i gamda akl u cânı itdi la’l-i yâr mest
 Câm iki oldı ne var olsa kamu hüşyâr mest
 Not Tarlan 1992c: 163; G 29.
- 109
 Varak Nu. 24a
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Sünbül saçunla hâtırımuz âtır olmadı
 Gül ruhların bizümle iki gün bir olmadı
 Not Tarlan 1992c: 418-419; G 600.
- 110
 Varak Nu. 25b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 7 beyit
 Matla’ Üstüme döndi gam piyâleleri
 Başuma çıkdı dert nâleleri
 Not Şiirin başlığında *Necâtî rahmetullâhi aleyh* notu vardır.
 Ayrıca bk. Tarlan 1992c: 405; G 571.

- 111
 Varak Nu. 31b
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Zekan-ı yârda vefâ neyler
 Ser-nigûn çâh içinde mâ neyler
 Not Tarlan 1992c: 202; G 116.
- 112
 Varak Nu. 56a
 Mahlas **Necâtî**
 NŞ / Birim Müfred / 1 beyit
 Matla' Kismet-i bezm-i ezeldür ey Necâtî bilmiş ol
 Âşinâ bigâne vü bigâne olmaz âşinâ
 Not Bu beyit Necâtî Dîvânı'nda yer alan 17. gazelin makta beytidir (Bk. Tarlan 1992c: 157-158).
- 113
 Varak Nu. 4a
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Sînemi deldi müjen okları tâ cânıma dek
 Söyle ebrûyî kemândârına tutsun çekerek
 Not Akkuş 1993: 312; G 65.
- 114
 Varak Nu. 4a
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Gönlümi her dem bir âteşdür kılan pür-ıztırâb
 Kim ol âteşden bir ahkerdür felekde âftâb
 Not Akkuş 1993: 285; G 8.
- 115
 Varak Nu. 16b
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Yâre te'sîr ide mi nâle vü âhum bilmem
 Bana gün göstere mi baht-ı siyâhum bilmem
 Not Bu gazel Nefî Dîvânı neşrinde bulunmamaktadır (Akkuş 1993). Yaşar Aydemir bu gazelin Milli Kütüphane A. Yazma 485 numaralı mecmuada Nefî adına kayıtlı olduğuna dikkat çeker (2001: 151).

- 116
 Varak Nu. 18b
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Baht uyansa hâba varsa dîde-i bîdârımız
 Düşde bârî gayrıdan tenhâ düşürsek yârımız
 Not Akkuş 1993: 304; G 47.
- 117
 Varak Nu. 24a
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Yakdı beni kül itdi o mâhun güneş yüzi
 Oldı dil-i za’f u şikeste kül öksüzi
 Not Akkuş 1993: 340; G 123.
- 118
 Varak Nu. 45a-46b
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Kasîde / 34 beyit
 Matla’ Her nigâh-ı nükte-âmîzinde rind-i ışk olan
 Hem itâb-ı renciş u hem müjde-i ihsân bulur
 Not Kasîdenin ilk on beyti mecmûada yoktur. Tamamı için bk.
 Akkuş 1993: 69; K 9.
- 119
 Varak Nu. 46b-48b
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Kasîde / 45 beyit
 Matla’ Benem ol nâdire-gû şâ’ir-i ma’nâ-perdâz
 Reşk ider mertebe-i şî’rûme sihr u i’câz
 Not Akkuş 1993: 240-242; K 57.
- 120
 Varak Nu. 58a
 Mahlas **Nefî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Gül gibi câm-ı meyi encümen-efrûz idelüm
 İttifâk ile gelün bir yire nevrûz idelüm
 Not Akkuş 1993: 320; G 81.

- 121
 Varak Nu. 2a
 Mahlas **Nev'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ey ehl-i ışka lâf ile da'vâsı çok güzel
 İkrâr-ı bî-nihâye vü ferdâsı çok güzel
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 290.
- 122
 Varak Nu. 3a
 Mahlas **Nev'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Tende tâbun cânda odun var senün
 Dilde sevdâ-yı şuhûdun var senün
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 267.
- 123
 Varak Nu. 3b
 Mahlas **Nev'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Câmdan gitmez gözi mey-hâre bir ben bir habâb
 Baş açık sahbâyıla âvâre bir ben bir habâb
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 15.
- 124
 Varak Nu. 22a
 Mahlas **Nev'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Ser-i hâkîde hevâ-yı mey u peymâne tehî
 Pür-safâ bezm-i riyâ kâse-i kâşâne tehî
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 475.
- 125
 Varak Nu. 26b
 Mahlas **Nev'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Hâk ol ey dil gözleme a'lâyı rif'at bundadur
 Nefsi bed-hâha hevâdâr olma izzet bundadur
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 82.

- 126
 Varak Nu. 30b
 Mahlas **Nev’î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bakma nâdân olana husrev-i devrân ise de
 Nazar it ehl-i dile hâk ile yeksân ise de
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 396.
- 127
 Varak Nu. 52b
 Mahlas **Nev’î**
 NŞ / Birim **2 beyit**
 Matla’ Agyâr ile ey gonca sen iç bâde-i gülgûn
 Çün böyle imiş neyleyelüm âdet-i gerdûn
 Not Mecmûada müfredât bölümünde Nev’î adıyla yer alan bu
 beyitler ilgili dîvân neşrinde bulunmamaktadır. Bk.
 Tulum-Tanyeri 1977.
- 128
 Varak Nu. 56b
 Mahlas **Nev’î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Kazınursa noktaveş tîg-ı gam-ı ışk ile baş
 Olmaya resm-i muhabbet safha-i dilden tırâş
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 201.
- 129
 Varak Nu. 60a
 Mahlas **Nev’î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Kalb-i âşık gibi virân itdiler meyhâneyi
 Bî-vefâlar ahdden döndürdiler peymâneyi
 Not Tulum-Tanyeri 1977; G 469.
- 130
 Varak Nu. 63b
 Mahlas **Nev’î**
 NŞ / Birim Müsemmen / 1 bend
 Matla’ Bu ışk-ı mecâzun gam-ı hicrânına la’net
 Dünyâda vü ukbâdaki hüsrânına la’net
 Erbâb-ı gamun nâliş u efgânına la’net
 Dilberlerinün va’de-i ihsânına la’net
 Yok yirlere itdikleri peymânına la’net
 Bu tâ’ifenün gerçek ü yalanına la’net
 Başdan bunu îcâd idenün cânına la’net
 Ecdâcına vü aslına erkânına la’net

Not Mecmûada müsemmenin sadece ilk bendi bulunmaktadır. Şiirin tamamı 5 benddir (bk. Tulum-Tanyeri 1977; Musammatlar Nu: IX).

131

Varak Nu. 52a
 Mahlas **Nev'î-zâde Atâyî**
 NŞ / Birim Gazel / 6 beyit
 Matla' Şikest olur ser-i uşşâk la'l-i yâr üzre
 Nice sebû kırılır gâhi çeşmesâr üzre
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i Nev'î-zâde rahimehullâh* notu vardır. Ayrıca bk. Karaköse 1994; G 199.

132

Varak Nu. 20b
 Mahlas **Pendî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Didüm hattun belürdi gönlümi vir ey meh-i enver
 Didi ahşâma karşı âteşi yabana virmezler

133

Varak Nu. 29b
 Mahlas **Revânî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Işkumı anladılar na'ra-i mestânımdan
 Bildiler mestliğim çâk-ı girîbânımdan
 Not Bu gazelin matla beyti Revânî Dîvânı neşrinde
Derdümi anladılar sine-i sûzânımdan
Bildiler mest idüğüm çâk-ı girîbânımdan
 şeklindedir. Çavuşoğlu OTAP; G 295.

134

Varak Nu. 5a
 Mahlas **Riyâzî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' O yârün tîr-i tîz ü gamze-i hûn-rîz ü hûn-hârı
 Geçer cân nakdine yabana atsa tîz-i bâzârı

135

Varak Nu. 33a
 Mahlas **Riyâzî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Okları gelmede yârün dil-i vîrânemüze
 San girer şa'sa'alar külbe-i âhzânımuza

- 136
 Varak Nu. 31b
 Mahlas **Rûhî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bendesin şâh-ı kerem itmeye yâd
 Elimüzden ne gelür güce ne dâd
 Not Ak 2001: 393; G 138.
- 137
 Varak Nu. 51a
 Mahlas **Rûhî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Endûh u gamun hem-reh-i cân u dilimüzdür
 Ser-hadd-i bekâ ara yatı menzylimüzdür
 Not Ak 2001: 527; G 334.
- 138
 Varak Nu. 51a
 Mahlas **Rûhî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Öldi gitdi elem-i işkun ile âşıklar
 Nedür ey şûh-ı cihân sende bu ra’nâlık
 Not Ak 2001: 424-425; G 181.
- 139
 Varak Nu. 60b
 Mahlas **Rûhî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Dehrde her bî-ser ü bî-pâyda gam Dârâda gam
 Bir aceb âlemdeyüz ednâda gam a’lâda gam
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i Rûhî-i Bağdâdî* notu vardır. Bu gazel dîvân neşrinde 7 beyit olup redifi *hem* şeklindedir. İlgili neşirde matla’ beyti *Dehrde her bî-ser ü bî-pâda gam Dârâda hem Bir aceb âlemdeyüz ednâda gam a’lâda hem* şeklindedir (bk. Ak 2001: 813; G 767).
- 140
 Varak Nu. 52b
 Mahlas **Rûzî**
 NŞ / Birim Nazm / 2 beyit
 Matla’ Yâre te’sîr ide mi nâle vü âhum bilmem
 Bana gün göstere mi baht-ı siyâhum bilmem
 Şeb-i târîk firâk içre koyup gitdi beni
 Yine gün göstere mi ol yüzi mâhum bilmem

- 141
 Varak Nu. 42b-43a
 Mahlas **Sânî**
 NŞ / Birim Müseddes / 5 bend
 Matla' Ölürsem zahm-ı tîr-i hûn-feşân-ı şehsûvârumla
 Ten-i mecrûhumı yun âb-ı çeşm-i cûybârumla
 Ser-i kûyında defn eylen ki derd-i ışk-ı yârumla
 Diyem ihyâ-yı emvât olıcak feryâd u zârımla
 Eger haşr olmaz isem ol kıyâmet-kadd-i nigârumla
 Gezem mahşerde gögsüm dögerek seng-i mezârumla
- 142
 Varak Nu. 57b
 Mahlas **Selîkî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Kûh-ı gamda ben iderken rûz u şeb feryâdı
 Mâder-i dehr toğurmamış idi Ferhâdı
 Not Gıynaş 2014 (C 3): 718; G 7466.
- 143
 Varak Nu. 37a
 Mahlas **Sipâhî**
 NŞ / Birim Tahmîs / 5 bend
 Matla' Kim katı lâ-ya'kılam bilmem gam-ı ferdâ nedür
 Anlamaz öz kendü hâlümden haber hâlâ nedür
Eyle ser-mestem kim idrâk itmezem dünyâ nedür
Men kimem sâkî olan kimdür mey-i sahbâ nedür
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i Fuzûlî Tahmîs-i Sipâhî* notu vardır.
 Fuzûlî'nin tahmîs edilen gazeli için bk. Ayan 2011: 379.
- 144
 Varak Nu. 16b
 Mahlas **Şem'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Âr idermiş beni öldürmege sîm-tenüm
 Varayım yalvarayım boynuma takup kefenüm
 Not 43b'de aynı gazel yer almaktadır. Ancak birçok beyit siliktir. Ayrıca bk. Karavelioğlu 2014: 198-199.
- 145
 Varak Nu. 49a
 Mahlas **Şem'î**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bugün âlemde dilberler severler hem sevilürler
 Güzeller mâh-peykerler severler sevilürler

Not Şiirin başlığında *Şem’î fermâyed* notu vardır. Ayrıca bk. Karavelioğlu 2014: 170-171.

146

Varak Nu. 36a-36b
 Mahlas **Tîgî**
 NŞ / Birim Tesdîs / 5 bend
 Matla’ Pâyuna yüz sürmeyen gün gibi göğsün germesün
 Düşmeyen şebnem sakın mihrünle kendin dermesün
 Hak Te’âlâ bendene senden cüdâlık vermesün
 Üstümden serv kaddin sâyesin gidermesün
Âftâb-ı tal’atun cânâ zevâle ermesün
Mâh-ı tâbânsın Hudâ eksüklüğün göstermesün
 Not Şiirin başlığında *Tesdîs-i Tîgî Efendi* notu vardır.

147

Varak Nu. 17b
 Mahlas **Ulvî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Ol şeh-i mülk-i melâhat ben gedâsından kaçar
 Âdet ancak dil-rubâlar mübtelâsından kaçar
 Not Çetin 1993: 256; G 106.

148

Varak Nu. 23b
 Mahlas **Ulvî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Nice bir azm idelüm meyhâneden meyhâneye
 Sâkiyâ gelsün berü meyhâneden meyhâneye
 Not Çetin 1993: 543; G 621.

149

Varak Nu. 28a
 Mahlas **Ulvî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Bir bî-kesem hâlûme mahrem bulunmadı
 Kanlu yaşum gibi bana hem-dem bulunmadı
 Not Bu gazel Ulvî Dîvânı neşrinde bulunmamaktadır (bk. Çetin 1993: 546-577).

150

Varak Nu. 34a
 Mahlas **Ulvî**
 NŞ / Birim Muhammes / 5 bend
 Matla’ Bir zaman ola ki bu gerdiş-i devrân dükene
 Düşmeye katre-i rahmet yere bârân dükene

- Not Bitmeye sebze-i ter nehr-i firâvân dükene
Boşala kîse-i kân kâse-i ummân dükene
Ne gam-ı dil ne nem-i dîde-i giryân dükene
Çetin 1993: 191-192; M 43.
- 150
Varak Nu. 58a
Mahlas **Ulvî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla' Kâmilün gitse vücûdı nice îcâdı kalur
Sen dahı anlayıgör kim er ölür adı kalur
Not Çetin 1993: 248-249; G 96
- 151
Varak Nu. 14a
Mahlas **Vahdetî**
NŞ / Birim Gazel / 6 beyit
Matla' Cânımı kaşuna kurbân ideyin nolsa gerek
Alnıma kilik-i kazâ çekdüğü resm olsa gerek
- 152
Varak Nu. 55b
Mahlas **Vahdetî**
NŞ / Birim Gazel / 6 beyit
Makta' Seb'anı Vahdetiyâ Ka'be kapusına koyup
Görse tahsîn iderdi sana Fahru's-sekaleyn
Not Bu gazelin matla' beyti silik olduğu için buraya makta beyti alınmıştır.
- 153
Varak Nu. 53b
Mahlas **Vaslî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla' Dil oldı nâr-ı gamunla kalender-i âteş
Görince reşk ider elbet semender-i âteş
Not Bu şiirin başında *li-müverrihihi* ibaresi bulunmaktadır. Bu ipucundan hareketle mecmûa mürettibinin Vaslî olduğu söylenebilir.
- 154
Varak Nu. 13a-13b
Mahlas **Veysi**
NŞ / Birim Tahmîs / 5 bend
Matla' Tîğ bî-dâd çeküp ey şeh-i âlî-şânım
Gel güzel başun için boynuma alma kanım

- Not Az kaldı ki çıka hançer-i gamla cânım
Kalmadı bâr-ı gamun çekmege hiç dermânım
Garazun cevri ü cefâyise yiter sultânım
Şiirin başlığında *Tahmîs-i Veysî* notu vardır.
- 155
Varak Nu. 52b
Mahlas **Veysî**
NŞ / Birim **Nazm / 2 beyit**
Matla’ Gözüm ki kana boyandı şarâbı neyleyeyim
Ciger ki odlara yandı kebâbı neyleyeyim
- 156
Varak Nu. 60a
Mahlas **Veysî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Kaddüm ki senün kabza-i ışkunda kemândur
Âhumdur anun tîri zihî rişte-i cândur
- 157
Varak Nu. 60b
Mahlas **Veysî**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Dil virelden âteş-i ruhsâre-i cânâna ben
Dâglar yakdum derûn-ı sîne-i sûzâna ben
- 158
Varak Nu. 2b
Mahlas **Yahyâ**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Bir niyâz ile lebin emdirdi çok nâz itmedi
Lutf u ihsânı bana çok sevdiğüm az itmedi
Not Kavruk s. 423; G 395.
- 159
Varak Nu. 8b
Mahlas **Yahyâ**
NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
Matla’ Bâdeyi bir humdan içsek ki ferâğı olmasa
Bir şarâbun mesti olsak ki yasagı olmasa
Not Kavruk s. 346; G 320.

160
 Varak Nu. 9b
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Dil-i şeydâ nola meyl eylemezse vasl-ı cânâna
 Ne zahmetler çeküpdür alışınca derd-i hicrâna
 Not Kavruk s. 382; G 355.

161
 Varak Nu. 17a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Mey midür sâkî midür mest-i harâbı inleden
 Sen misün yâ ışk mı mutrıb-ı rubâbı inleden
 Not Kavruk s. 295; G 270.

162
 Varak Nu. 18a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Düşmez ol şâha ki her gâh ider istiğnâ
 Gâh olur âşık-ı şeydâya düşer istiğnâ
 Not Kavruk s. 34; G 9.

163
 Varak Nu. 18b
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Tûtî-sıfat ol câme-i sebzi giy e cânâ
 Bir söz yiri var mı bak a âyîneye cânâ
 Not Kavruk s. 38; G 13.

164
 Varak Nu. 19a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Şîve-i reftârını serv-i çemende görmedük
 Bu ser-âmed kâmeti nârvende görmedük
 Not Kavruk s. 226; G 201.

- 165
 Varak Nu. 19a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Âdem sayılmaz oldu kapunda gedâlarun
 Yok mı hisâbı pâdişehüm mübtelâlarun
 Not Kavruk s. 229; G 204.
- 166
 Varak Nu. 19b
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Es-salâ dest-i irâdetle açıldı bâb-ı ışk
 Eylesün cân sohbetin cânân ile erbâb-ı ışk
 Not Kavruk s. 200; G 175.
- 167
 Varak Nu. 25a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ [Sürersin] pâ-yı yâre dâyim ey dil çehre-i zerdün
 Dimez mi ol tabîb-i cân u dil sana nedür derdün
 Not Kavruk s. 225; G 200.
- 168
 Varak Nu. 32a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Gözüm ısırdı görünce o la’-i handânı
 Nişanladum lebinün yarasıyla cânânı
 Not Kavruk, s. 459; G 431.
- 169
 Varak Nu. 57b
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Reşkimüz kalmadı hîç eski zamân âlemine
 Câmını gördük irişmedükise Cemine
 Not Şiirin başlığında *Yahyâ Efendi* notu vardır. Ayrıca bk.
 Kavruk, s. 376; G 349.

- 170
 Varak Nu. 59a
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bir güzel sev kim ana her nev-civân reşk eylesün
 Cân gibi sînende yir itsün cihân reşk eylesün
 Not Şiirin başlığında *Yahyâ Efendi* notu vardır. Ayrıca bk. Kavruk, s. 309; G 284.
- 171
 Varak Nu. 27b
 Mahlas **Yahyâ**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Bileli sevdüğümü taşa tutar yâr beni
 Ana şâdam ki dirîg itmez elinden geleni
 Not Mecmûada 5 beyit olan bu gazel [Taşlıcalı] Yahyâ Dîvânı'nda 7 beyittir. (Çavuşoğlu 1977: 581-582; G 494).
- 172
 Varak Nu. 6b
 Mahlas **Zâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Künc-i hasret olmasun yâ Rab turagı kimsenün
 Şu'le-i âh olmasun her şeb-çerâgı kimsenün
 Not Tarlan 1970: 233; G 729.
- 173
 Varak Nu. 7a
 Mahlas **Zâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Gam çekme sûfi çek câm-ı sâfi
 El-abdü âsî ve'r-Rabbu âfi
 Not Çavuşoğlu-Tanyeri 1987: 365; G 1570.
- 174
 Varak Nu. 10a
 Mahlas **Zâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla' Düşdüm nişân-ı pây-ı seg-i dilber üstine
 Bir gonca gördi didi yüzün güller üstine
 Not Çavuşoğlu-Tanyeri 1987: 1985; G 1310.

- 175
 Varak Nu. 10b
 Mahlas **Zâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Âteş-i hasret benüm kâr itdüğini cânuma
 Yana yana derd ile arz eylesem cânânuma
 Not Çavuşoğlu-Tanyeri 1987: 163; G 1261.
- 176
 Varak Nu. 21a
 Mahlas **Zâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Sâkiyâ tâ ki gönülden gide tûl-i emelüm
 Şâhid-i câmı getür biz de tudagın içelüm
 Not Tarlan 1970: 445; G 941.
- 177
 Varak Nu. 21b
 Mahlas **Zâtî**
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Gülzârda görüp beni güller gülüşdiler
 Kanı o gonca-leb diyü başuma üşdiler
 Not Tarlan 1967: 332; G 332.
- 178
 Varak Nu. 14a-14b
 Mahlas -
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Sûz-ı cânâ su seper yok dîde-i pür-nem gibi
 Bu dil-i nâ-şâdıma eglence olmaz gam gibi
 Not Şiirin başlığında *Gazel-i bînazîr lâedrî kâilihî* notu vardır.
- 179
 Varak Nu. 30b
 Mahlas -
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ Arz eyledi gülzâra yine ârızını gül
 Zeyn eyledi kâküllerini nâz ile sünbül
 Not Bu şiirde mahlas yoktur.
- 180
 Varak Nu. 43b
 Mahlas -
 NŞ / Birim Gazel / 5 beyit
 Matla’ -

Not	Bu şiirin mürekkebi silinmiştir.
181	
Varak Nu.	54b
Mahlas	-
NŞ / Birim	Gazel / 5 beyit
Matla'	Rast geldüm bana ol şûh-ı cihân şöyle itdi Elin öpmek diledüm çekdi hemân şöyle itdi
Not	Bu şiirde mahlas yoktur.
182	
Varak Nu.	54b
Mahlas	-
NŞ / Birim	Gazel / 3 beyit
Matla'	Niçün ol şûh-ı cefâ-pîşe bizi yâd itmez Dest-i lutfiyla gönül hânesin âbâd itmez
Not	Bu şiir mürettib tarafından yarım bırakılmıştır.

Mecmûanın birkaç sayfasında bir araya getirilmiş müstakil nazm/kit'a ve müfredler de bulunmaktadır. Bunlardan şairi belirlenen manzumeler yukarıdaki sıralama içerisinde gösterilmiştir. Aşağıdaki tabloda ise mecmûada toplu olarak bulunan ve şairi belirtilmeyen manzûmeler yer almaktadır.

- 52b** Râzdârûm goncadur sırr-ı nihânûm kim bilür
Hem-zebânı bülbül-i şeydâ zebânûm kim bilür
- Eylerüm yâre niyâz agyârdan havf itmezem
Tercemânım goncadur gayrı lisânûm kim bilür
- 53a** Ol ki zahmum gonca-yı pür-jâleden fark eylemez
Gonca-yı gülzâr-ı ışkî lâleden fark eylemez
- Andelîbi gûş ider bülbül figânûm zann ider
Eyle mest olmuş nevâyı nâleden fark eylemez
- 53a** Gönül bir dem ırag olmaz hayâl-i zülf-i dilberden
Geçersem ben gönül geçmez cihân içre güzellerden
- 53a** Devlet el verse yüzün gördüğüm eyyâm olsa
Merhabâ eylesem ol şûh ile bayram olsa
- 53a** Sırrımı fâş eyledi şol nokta nokta hâller
Kumda oynasun begüm şimden girü remmâller

- 53b** Çün tâze ruhun şekli çemende göle düşdi
Ağlarken işüm ihtiyârî bülbül güle düşdi
- Kâküllerüne tâlib olup gülşene vardum
Evvel nazarum tâli’i gör sünbüle düşdi
- 53b** Salını salını serv-i hırâmânum sefâ geldün
Tarâvet gülşeninde verd-i handânum safâ geldün
- Bu akl u fikr ü gönlüm hep senünle bile gitmişdür
Kudûmün müjde kıldı ...-i ruhsârum safâ geldün
- 56a** Tıfl-ı dil kaddün görüp ışk... (silik)
Rabbi yessir lâ-tu’assir Rabbi temmim bi’l-hayr
- 56a** Niçün alursun rakîbün akçesin şâhum didüm
Gül di didi pâdişâh almaz mı kâfirden harâc
- 56a** Rakîbâ var yûri şeytanlık itme
Ki yârün bendesiyle başı hoşdur
- 56a** Diremdârân-ı âlemrâ kerem nîst
Keremdârân-ı âlemrâ direm nîst
- 56a** Dane dane ruhunda... (silik)
Gül güli güldi didi... (silik)
- 56a** Ol bahâr irişdi berd-i acûz önince
Şöyle pîre-zen gibi kim yürür nigâr önince
- 56a** Başum üstine dilberün agyârile
Goncaları takınur başımuza hârile

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

• Eser çoğunluğu gazel olmak üzere farklı nazım şekillerinden oluşan manzûmelerin derlendiği bir şiir mecmûasıdır. Tertip düzenine bakıldığında mecmûanın emek mahsulü bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Mecmûa içerisinde mürettibin kimliğine dair küçük ama önemli bir ipucu bulunmaktadır. 53b’de yer alan Vaslî’ye ait bir gazelin başında “li-müverrihîhi” notu bulunmaktadır. Mürettib hakkında başka bir bilgi yoktur. Ancak bu ifadeden hareket edilecek olursa mecmûa mürettibinin Vaslî olduğu söylenebilir. Söz konusu gazel şu şekildedir:

Başlık: Li-müverrihhi**Yeri: Mecmûa 53b**

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Dil oldı nâr-ı gamunla kalender-i âteş
Görince reşk ider elbet semender-i âteş

Rakîb-i kâfiri gör şu'le-zâr-ı âhumda
Görürsün âteş içinde çemender-i âteş

Yanardı hâme vü kâgız şerâr-ı sûzumdan
Yazaydı resm-i misâlüm kalemver-i âteş

Zalâm-ı âb-ı hayâtı diler mi pervâne
Dinilse ana sezâdur Sikender-i âteş

Derûn-ı Vasli-i zâra ne sihr ider ışkun
Ki oldı sûz-ı dilinden suhanver-i âteş

- Şairlere ait manzumelerin bir kısmı ilgili dîvânların neşirlerinde yer almamaktadır. Bu mecmûa vesilesiyle söz konusu şiirler tespit edilip saha araştırmalarına kazandırılmış olmaktadır. Dîvân neşirleri dışında konu ile ilgili diğer çalışmaların da gözden geçirilmesi neticesinde Bâkî'ye ait 1 tahmîs; Emrî, Hayâlî, Hüdâyî ve Ulvî'ye ait 1'er gazelin henüz neşredilmediği belirlenmiştir. Nefî Dîvânı neşrinde yer almayan *bilmem* redifli gazelin varlığı ise daha evvel tespit edilmiştir (Aydemir 2001: 151). Bahsi geçen şiirler şu şekildedir:

Bâkî'nin Tahmîsi**Başlık: Gazel-i Yahyâ Tahmîs-i Bâkî****Yeri: Mecmûa 34b**

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

I

Bihamdillâh ne çarhun gerdişinden inffî'âlüm var
Ne âlemden haberdâram ne kimse ile misâlüm var
Ne erbâb-ı gnâya zerre denlü ibtidâlüm var
Ganîdür ışkla gönlüm ne mâlum ne menâlüm var
Ne vasl-ı yâre handânam ne hicrândan melâlüm var

II

Belâ vü derd ü gamdan bir zamân hâlî degül cânım
Dil-i bîmârımı eglar demâdem cümle yârânım
Gider yanumda lutf eyle tabîbâ anma dermânım
Ne sağ olmak murâdumdur ne ölmekden kaçar cânım
Cihânda haste-i ışk olalı bir hoşca hâlüm var

III

Dil-i Ya’kûbuma künc-i belâdur külbe-i ahzân
 Ten-i sad-çâkümi yakdı kül itdi âteş-i hicrân
 Hayâlün bana eglence yeter ey Yûsuf-ı Ken’ân
*Ne meyl-i külbe-i ahzân ne seyr-i sohbet-i cânân
 Ne ta’n-ı zâhid-i nâdân ne ceng u ne cidâlüm var*

IV

Şehâ esrâr-ı la’lün vâlih itdi rûh-ı gamnâki
 Soyundum tekye-i gamda tagıtdum cümle emlâki
 Götürsem nola Mecnûnveş başumda hâr u hâşâki
*Ben ol hayrân-ı ışkam kim yitürdüm akl u idrâki
 Ne âlemden haberdâram ne kendümden hayâlüm var*

V

Nidersin **Bâkiyâ** dehr-i denîde mesned-i tâkı
 Mukarrer verd-i ömrün hod olur berbâd evrâkı
 Dimişdür na’ra-i nazm ile memlû itdi âfâkı
*Cihân fânîdür ey **Yahyâ** Huve’l-Hayyu Huve’l-Bâkî
 Değişmem atlas-ı çarha benüm bir köhne şâlüm var*

Emrî’nin Gazeli**Başlık: Emrî****Yeri: Mecmûa 23a**

Fâ’ilâtûn fâ’ilâtûn fâ’ilâtûn fâ’ilün

İstemez dil bülbüli sen yüzi gülşen gülsitân
 Her gül-i ahmer olursa la’lden bir âşiyân

Şol kadar âşıklarun gögsine dâg urmuş gamun
 Penbe olsa yitmeye ebr-i sefid-i âsumân

Aks-i dendânun agarmış gözde saklarsam nola
 Dürri âdetdür iderler penbe içinde nihân

Başda sevdâ-yı ruhunla cism-i zerdüm dir gören
 Ucına âyîne konmuş zer varaklu üstühân

Bâd-ı âh-ı **Emriyi** gördün niçün yildün didüm
 Gösterüp yâr ef’i-i zülfin didi budur yılan

Hayâlî'nin Gazeli**Başlık: Gazel-i Hayâlî****Yeri: Mecmûa 6b**

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Hayret alur aklumı bakmam gözine kaşına
Sad hezârân âferîn ol sûretin nakkâşına

İşidüp benden umûr-ı ışk Ferhâd itdi fâş
Sırrını kişi demek olmaz imiş yoldaşına

Meşhedi taşını Mecnûnun alâmet sanmanuz
Seng-i mihnetdür ki yagdırur zamâne başına

Başımun ucında şerh eyler zebân-ı hâlile
Cevrile cân virdüğüm baksın mezârum taşına

Varını itdi **Hayâlî** yâr ayagina nisâr
Âferîn sad âferîn ol la'l-i gevher-pâşına

Hüdâyî'nin Gazeli**Başlık: Hüdâyî****Yeri: Mecmûa 8b**

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Yâ ilâhî seg-i kûyını anun yarlığa
Ki rakîbini kabûl itmediler yarlığa

Dili dildârlıg idüp eline alup ol serv
Her ne vaktin ki düşe hecrlle dildârlığa

Kanda bir Yûsuf-ı gül-çihre görürse alınur
Âcizem gönlümi göndermege bâzârlığa

Cân u dil virmek ile yoluna yâr istemeyiz
Ne virürler a begüm böyle cefâkârlığa

Cürmine bakma **Hüdâyî** kulunun sen yâ Rab
Anı sen eyle ki lâyıq ola gaffârlığa

Nefî'nin Gazeli**Başlık: Nefî****Yeri: Mecmûa 16b**

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Yâre te'sîr ide mi nâle vü âhum bilmem
Bana gün göstere mi baht-ı siyâhum bilmem

Kurtuluş yok felegün cevr-i ta'addîsinden
Neyledüm bilsem ana ben de günâhum bilmem

Vâdi-i ışk u cünûn içre kalam mı böyle
Yohsa bir menzile irgüre mi râhum bilmem

Şeb-i târîk-i firâk içre koyup gitdi beni
Yine teşrîf ide mi ol yüzi mâhum bilmem

Bana kâr eyledi ey **Nefî** hele fûrkat-i yâr
Yâre te'sîr ide mi nâle vü âhum bilmem

Ulvî'nin Gazeli**Başlık: Ulvî****Yeri: Mecmûa 28a**

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ' ilü fâ'ilün

Bir bî-kesem hâlüme mahrem bulunmadı
Kanlu yaşam gibi bana hem-dem bulunmadı

Dâru'ş-şifâ-yı âlemi geşt eyledüm dirîg
Ölmekden özge yaraya merhem bulunmadı

Bay u gedâ fakîr u ganî hep esîr-i mâl
Hiç kimsede nişâne-i Hâtem bulunmadı

Hâlün yanında terk ide Firdevsi dâneye
Âdem gibi cihânda bir âdem bulunmadı

Ulvî getürdi cânını tuhfe kabûl kıl
Arz itmege huzûr ki nesnem bulunmadı

- Bu makale çalışmasının amacını ve hacmini aşacağı için mecmûadaki şiirlerin neşredilmiş eserlerdeki hâlleriyle mukayese ve tenkidi yapılmamıştır. Ancak mecmûadaki şiirlerle ilgili müphem kalan kimi bilgileri izaha kavuşturmak için ilgili neşirlerden istifade edilmiştir. Örneğin;
  - Bazı şiirlerle ilgili teknik bilgilerin tey'idi konusunda dîvân neşirlerine başvurulmuş ve bu husus ilgili şiirin not kısmında belirtilmiştir (bk. 43, 46, 47 numaralı şiirler).
  - Mecmûadaki kimi şiirler ile neşredilmiş hâlleri arasında ciddi nüsha farkları bulunmaktadır. Bu hususlar da ilgili şiirlerin açıklama kısımlarında izah edilmiştir (bk. 39, 133 ve 139 numaralı şiirler).
  - Mecmûadaki kimi şiirler eksiktir. Bu kısımlar ilgili neşirlere müracaat edilerek açıklama kısmında belirtilmiştir. Mesela mecmûada müfredât bölümünde gösterilen Bâkî'ye ait müstakil beyitlerin, Dîvân neşrinde bir gazelin parçası olarak yer aldığı görülmektedir (bk. 38 numaralı şiir). Bunun dışında mecmûaya Bâkî, Cem Sultân, Necâtî, Nefî ve Nev'î'ye ait manzûmelerin eksiltilerek alındığı fark edilmektedir (bk. 19, 43, 112, 118, 130 ve 139 numaralı şiirler).
- Mecmûadaki kimi manzumeler nazîredir. Mürettib nazîre olan manzûmeleri yan yana getirmek suretiyle okurun dikkatine sunmuş, bazen de başlıklarda bu hususu açıkça belirtmiştir. Bu tercih, şairlerin tanzîr edilme durumunu belirlemeye vesile olmuştur. Ayrıca mecmûadaki tahmîs ve tesdîsler de hangi şairlerin daha ziyade beğenildiği konusunda ipuçları vermektedir. Mecmûadaki verilere göre beğenilme ve tanzîr/tazmîn edilme hususunda Necâtî, Zâtî ve Fuzûlî gibi şairlerin başı çektiği görülmektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, Namık (1990). *Riyazî Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ak, Coşkun, (2001). *Bağdath Rûhî Dîvânı*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- Akkuş, Metin (1993). *Nefî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2006). *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Dîvânları (Dîvân II)*, Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2007). "Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa'nın mıdır?", *Turkish Studies*, Volume 2/4, s. 84-97.
- Akyüz, Kenan vd. (2000). *Fuzûlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ayan, Hüseyin (2011). *Fuzûlî-Leylâ vü Mecnûn*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, Yaşar (2001). "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", *Bilig*, S 19, s.147-154.
- Aydemir, Yaşar (2007). "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, s.122-137.
- Bahadır, Savaşkan Cem (2012). "Hayâlî Bey'in Bilinmeyen Gazelleri", *Turkish Studies*, Volume 7/4, s. 921-946.
- Bahadır, Savaşkan Cem (2013). "Bâkî'nin Pervane Bey Mecmuası'nda Yer Alan Yayımlanmamış Gazelleri", *Turkish Studies*, Volume 8/1, s. 187-213.

- Bayar, Cemal (2012). *Misâlî-i Hurûfî Dîvânı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Yozgat.
- Canım, Rıdvan (1995). *Edirne Şairleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ceyhan Adem (2006). *On Altıncı Asrı Osmanlı Şairlerinden Azmî Pîr Mehmed Bey ve Dîvânı*, Manisa.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1977). *Yahyâ Bey- Dîvân*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmed, Walter Andrews, M. Ali Tanyeri, *Revânî Dîvânı (Şücâ)*, Ottoman Text Archive Project (OTAP).
- Çavuşoğlu, Mehmet-M. Ali Tanyeri (1981). *Hayretî-Dîvân*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmet-M. Ali Tanyeri (1987). *Zâtî Dîvânı III. Cilt*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet-M. Ali Tanyeri (1990). *Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çetin, İsmail (1993). *Ulvî-Derzi-zâde: Dîvânı, Hayatı ve Edebi Şahsiyeti*, Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Demirel, Mustafa (1996). *İbn-i Kemâl-Dîvân*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Erdoğan, Mustafa (2008). *Kabûlî İbrâhîm Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ersoylu, Halil (1989). *Cem Sultan’ın Türkçe Divanı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gıynaş, Kâmil Ali (2011). “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, *Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S 25, s. 245-260.
- Gıynaş, Kâmil Ali (2014). *Pervâne Bey Mecmûası*, 3 Cilt, Eskişehir Valiliği Yayınları, İstanbul.
- Gümüş, Nevin (2005). “Bir Mecmua Örneği: Tuhfe-i İsmâiliyye”, *TÜBAR*, s XVIII, s. 129-162.
- Güneş, Deva (2011). *Misâlî Dîvânı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Gürbüz, Mehmet (2012). “Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, s. 99-113.
- İpekten, Haluk (1974). *İsmetî Dîvânı*, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Karaköse, Saadet (1994) *Nev’î-zâde Atâyî Dîvânı*, (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü E-Kitap)
- Kaya, Bayram Ali (2003). *The Dîvân of Azmî-zâde Hâletî*, Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Kesik, Beyhan (2012). “Bir Yazmadan Hareketle Bâkî’nin Yayınlanmamış Şiirleri”, *Turkish Studies*, Volume 7/1, s. 1489-1500.
- Kesik, Beyhan (2013). “Bazı Şiir Mecmualarından Hareketle Basılı Divanlarda Bulunmayan Bâkî Mahlaslı Şiirler-II”, *Turkish Studies*, Volume 8/13, s. 337-350.
- Kılıç, Atabey (2012). “Mecmûa Tasnifine Dair”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, s. 75-96.

- Köksal, M. Fatih (2011). *Edirneli Nazmî-Mecmau'n-Nezâir (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü E-Kitap).
- Köksal, M. Fatih (2012). "Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, s. 411-431.
- Köksal, M. Fatih (2013). "Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Dîvânında Bulunmayan Bazı Şiirleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 10, s. 319-330.
- Külekcî, Numan (1989). *Ganî-zâde Nâdirî ve Dîvânından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Mehmed Gülşen (1338). *Külliyât-ı Hazret-i Hüdâyî Kudûse Sırruhu*, Matbaa-yı Bahriye.
- Mengi, Mine (2014). *Mesîhî Dîvânı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Okuyucu, Cihan (1994). *Cinânî-Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkidli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztürk Fidan, Gülşah Gaye (2010). "Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevîlikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî'nin Yayımlanmamış Bir Şiiri", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S 2, s. 95-108.
- Saraç, M. A. Yekta (2002). *Emrî Dîvânı*, Eren Yayınları, İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat (1967). *Zâtî Dîvânı I. Cilt*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1970). *Zâtî Dîvânı II. Cilt*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1992a). *Ahmed Paşa Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tarlan, Ali Nihat (1992b). *Hayâlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tarlan, Ali Nihat (1992c). *Necâtî Beg Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Taş, Hakan (2010). "Bâkî'nin Dîvânında Bulunmayan Bir Gazeli ve Feyzî'nin Nazîresi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S 1, s. 181-192.
- Tanyıldız, Ahmet (2012). "Şiir Mecmûalarının Neşri Hakkında", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research*, C 5, S 21, Bahar 2012, s. 224-239.
- Tulum, Mertol-M. Ali Tanyeri (1977). *Nevî Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yekbaş, Hakan (2005). *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon-Kritik-Metin-İnceleme)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

İbrahim Halil TUĞLUK*

**ARZ-I İHTİRÂM: TEŞEKKÜR-NÂME
KLÂSİK TÜRK ŞİİRİNDE TEŞEKKÜR İÇERİKLİ ŞİİRLER***

Öz: Klâsik Türk şiirinde edebiyatla sosyal hayatın ilişkisini gösteren ve bu anlamda zengin malzeme içeren edebî türler vardır. Bu türlerden biri de teşekkür-nâmelerdir. Şekil özellikleri itibariyle klâsik tarzda kaleme alınan bu şiirler, başlangıçtan beri özellikle kasîde nazım şekli içerisinde yer almakla birlikte, 18. yy.'dan itibaren yoğun olarak, bir amaç gözetilerek ve buna uygun isimlendirilerek kaleme alınmışlardır. Teşekkür-nâmeler, türlerin gelişimi ve sosyal hayatla olan ilişkisi açısından da dikkat çeken, incelemeye değer şiirlerdir.

Bu çalışmada, taranan Divan'lardaki teşekkür-nâmeler tespit edilmeye çalışılmış ve tespit edilen teşekkür-nâmeler, şekil ve muhteva itibariyle incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Klâsik Türk şiiri, teşekkür-nâme, nazım şekli, muhteva.

**LETTER OF THANKS: TEŞEKKÜRNAME
THANKING THEMED POEMS IN CLASSICAL TURKISH POEM**

Abstract: Classical Turkish poem involves literary genres including a lot of material that indicate the relationship of social life and literature. One of these genre is teşekkürname. These poems written in classical style due to its form are involved in kasîde poetry form from the beginning especially and they have been written for a purpose and had a title suitable to this purpose since 18th century. Teşekkürnames are poems worth investigating that remark in terms of progress of genres and their relationship with social life.

In this study, it has been tried to confirm teşekkürnames in scanned Divans and confirmed teşekkürnames have been investigated in terms of content and form.

Key Words: Classical Turkish poem, teşekkürname, poetry form, content.

* Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, itugluk@adiyaman.edu.tr

* Bu çalışma 16-18 Ekim 2009'da Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğü ile Erciyes Üniversitesi Klâsik Türk Edebiyatı Topluluğu tarafından düzenlenen V. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Harun Tolasa Hatırasına)'nda sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir.

Giriş

Klâsik Türk şiiri, başlangıcından 20. yüzyıla kadar şekil, muhteva açısından olduğu kadar, şair sayısı ve verilen eserlerin niteliği açısından gelişme göstermiş ve değişimler yaşamıştır. Fars şiirinin her açıdan etkisini gösterdiği ilk yüzyıllarda klâsik şairler, muhteva ve üslup bakımından daha çok ortak bir tutum sergilemiş, bu dönem şiirlerine klâsik üslup hâkim olmuştur. (Demirel, 2009: 283-284) Ancak, sosyal hayatta meydana gelen gelişmelere paralel olarak yeni edebî arayışlar ortaya çıkmıştır. Sosyal yaşamın daha somut ve yaygın bir şekilde edebî eserlerde işlenmesi, diğer etkenlerle birlikte şiirin muhtevasında değişimlere yol açmış ve bunun sonucunda edebî türlerin (Tuğluk, 2009: 198) sayısında artış görülmüştür.

Edebiyatta tür kavramı ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte (Akkuş, 2006: 11-15), klâsik Türk şiirinde, bir divanın, mesnevînin şekille ilgili bazı özelliklerinin yanında genelde türe bağlı, referansını dinî / içtimaî gelenekten alan bir düzeni zaten vardı (Akün, 1994: 397). Kısalığına, uzunluğuna bakılmaksızın herhangi bir nazım şeklinin içeriğinde asıl anlatılan hususlar göz önünde bulundurularak tür tasnifi yapmak önemlidir. Çünkü klâsik şiirde mısradan bende uzanan nazım biriminde şiirin anlam boyutunda önemli farklılıklar görülmektedir. Ayrıca klâsik şiirde asıl olanın beyit bütünlüğü olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Akkuş, 2008: 17-21).

Klâsik Türk şiirinde şiirler, genellikle başlıksız olmakla birlikte başlık kullanılan kimi nazım şekillerinde şiir başlıkları, şiirin muhtevası, klâsik Türk şiiri açısından türü hakkında bilgi vermektedir. Bu durum özellikle kasîde, terkîb-i bend, tercî-i bend, kıt'a ve musammat şiirler gibi zaten başlık verilerek yazılan nazım şekillerinde görülmektedir. Tarih düşürme amacıyla yazılan şiirlerde ise yazılış veya sunuluş amacına bağlı olarak türlerin sayısında artış olduğu görülmektedir.

Klâsik Türk Şiiri'nde edebî türler, bu şiirin bağlı olduğu dünyanın ve edebî geleneğin daha somut ve halk hayatı ile iç içe olan yönünü göstermesi açısından önemlidir. Edebî türler aynı zamanda altı asırlık bir medeniyetin şiirsel boyutunu veya şiirle olan sıkı bağını da göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde türlerin; edebî, dinî, toplumsal, psikolojik, sosyolojik incelemelere ve edebî tenkide malzeme oluşturacak değerleri barındırdıkları görülmektedir.

Klâsik Türk şiirinde, klâsik üslup (Demirel, 2009: 279-306) anlatımı içinde, muhtevası itibariyle birbirine benzer ya da birbirinin devamı mahiyetinde türler kaleme alınmıştır.

18. yy., Klâsik Türk edebiyatının zihniyet değişimini yaşadığı bir dönemdir. (Horata, 2002: 573-592) Bu dönemde, toplumsal hayatın edebî

eserlere daha geniş bir şekilde yansıdığı ve şiirlerin muhtevasında değişimlerin olduğu görülür. Klâsik şiirin ilk dönemlerinden itibaren divanlarda karşımıza çıkan bahâriyye, şitâiyye, ramazâniyye, sûriyye, iydiyye, cülûsiye gibi klâsik diyebileceğimiz türlerin yanında, dönemin şartları ve şairlerin bu şartlar karşısında takındıkları/geliştirdikleri tavrın da etkisiyle (bu şartlar şairin kendisiyle de ilgili olabilir), yeni türlerle de karşılaşmaktadır.

Klâsik Türk şiirinde içerikleri itibariyle farklılık arz eden edebî türlerden biri de teşekkür içerikli şiirlerdir. 18. yy.'a gelinceye kadar bir devlet büyüğüne sunulan şiirlerin, özellikle kasîdelerin, tarihlerin çoğunun aslında tebrik (Tuğluk, 2010: 41-68) ya da teşekkür içerikli olduğu söylenebilir. Fakat bu yüzyıla kadarki şiirlerde, şiirlerin başlığında ya da içinde teşekkür ifadelerinin, diğer bir ifadeyle maksadı belirten kelimelerin kullanıldığı pek söylenemez.¹

18. yy.'da birinci sınıf şair kabul edilen; Nedîm, Şeyh Gâlib, Arpaemînî-zâde Sâmî gibi şairlerin divanlarında teşekkür amacıyla şiirler yazılmış, 19. yy.'da bu türdeki şiirlerin sayısında artış görülmüştür. Bu durum, şairlerin şahsî özellikleri ve edebî faaliyetlerinin yanında, yönetici kesimle ve toplumla olan ilişkilerini ortaya koymasından da önemlidir.

I. Tür Olarak Teşekkür-nâme

Arapça “şükr”² kelimesinden türeyen teşekkür³ kelimesinin tasavvufî, dinî, toplumsal, psikolojik birçok boyutu vardır. Kelimenin bütün bu alanlarda

¹İncelenen divanların dışında teşekkür-nâme adını taşıyan şiirlerin olması mümkün olmakla birlikte, bu adı taşımayan ancak muhtevası teşekkür amacı taşıyan şiirlerin olması, dolayısıyla bu türle ilgili farklı örneklerle karşılaşılması mümkündür.

²“[E’ş-şükr] (şîn’in zammıyla) ihsânı bilip ve neşr eylemek ya’nî Muhsin ve Mün’imin tafaddul eylediği ni’met ü ihsânı ve kadr ü kıymeti bilip nâsa neşr ve i’âşa ve muhsin ve mün’im’ini medh ü senâ eylemekden ‘ibâretidir ki küfrân mukâbilidir. ‘İnde’l- ba’z şükr cevârihden hemân yede mahsûsdur ve Hak Te’âlâ tarafından isti’mâl olundukda a’mâl-i hasene-i ‘ibâda mücâzât irâde olunur ve şükr senâ-i cemîl ma’nâsına isti’mâl olunur. Mü’ellifin Basâ’ir’de beyânına göre şükr mün’imin in’âm eylediği ni’meti tasavvur edip nâsa izhâr eylemekden ‘ibâretidir. Ba’zılar ‘indinde keşr lafzından maktûbdur ki keşf ma’nâsıdır. Nitekim zıddı olan küfr setr ma’nâsıdır. Ve ‘inde’l- ba’z ‘Arabların ‘aynün şükrâ kavlından me’hûzdur ki mümteli’et ma’nâsıdır. Pes şükr imtilâ’ün min zikri’l- mün’imi ‘aleyhi ma’nâsına olur. Ve şükr üç darb üzeredir. Biri kalb ile olur ki mün’im tarafından nâ’il olduğu ni’meti tasavvur ve ‘irfândan ‘ibâretidir. Sâni lisân ile olur ki mün’im ve muhsinine senâ ve sitâyiş eylemekden ‘ibâretidir. Sâlis cevârih-i sâ’ire ile olur ki bi-kadr-i’l-istihkâk mün’ime mükâfât eylemekden ‘ibâretidir. Ve beş kâ’ide üzere mebnîdir ki şâkir meşkûre huzû’ ve ibtihâl ve tevâzu’ eylemek ve meşkûra muhabbet eylemek ve in’âm eylediği ni’meti kettm eylemeyüp ikrâr ve ‘itirâf eylemek ve ona senâ ve sitâyiş eylemek ve o ni’meti mün’imin hoşlanmadığı yerlere sarf ve isti’mâldan mücânebet eylemekden ‘ibâretidir. Ve erbâb-ı hakâyıkdan Hamdûn el-Kassâr dedi ki şükr sana in’âm olunan ni’mete nefsinin tufaylî ‘add ve ‘itibâr eylemekden ‘ibâretidir. Ve Cüneyd dedi ki şükr kendi nefsinin sana erzân olunan ni’mete ehl ü müstahak ‘add eylemeyip mahz-ı tafaddul

kazandığı anlamların ortak noktası maddî-mânevî herhangi bir iyilik karşısında bireylerin ya da toplulukları temsilen şahısların, kendi durumlarına ve iyilik yapan kişinin konumuna göre verdikleri tepkidir.

Lutf u rahm etse bir kişiye kişi

O kişinin teşekkür ola işi

Olsa da bâzı kere ser-zenîşi

Budur âdem olanların gidişi

Semt-i küfrân-ı ni'mete gidilmemeli (Kürkcüoğlu, 2004: 224)

Teşekkür aynı zamanda eserlerin kaleme alınma sebepleri arasında önemli bir yer tutar. Özellikle kasîdelerin yazılış amacında doğrudan ya da gizli bir teşekkür anlamı vardır. Ancak 18. yüzyıla kadar kaleme alınmış divanlarda teşekkür-nâme adı altında şiir yazmanın yaygın bir uygulama haline geldiği söylenemez. Bu durum, muhtevadan ziyade şiirlerin bu terim ile adlandırılması ile ilgili bir durum olarak değerlendirilebilir. Teşekkür amacıyla ve Teşekkür-nâme adıyla yazılan manzumelere daha çok 18-19. yy. divanlarında rastlanır.

Gündelik hayatın her alanında insânî bir özellik veya zorunluluk olarak karşımıza çıkan teşekkür kavramı / eylemi Klâsik Türk şiirinde birçok münasebetle şiirlerde işlenmiştir. İncelenen divanlarda teşekkür-nâme kavramı, şiirin başlığında ya da şiir içinde geçmektedir.

Yenişehirli Avni Bey, nazım şekli ile tür ilişkisine dikkat çektiği aşağıdaki beyitte yazdığı şiirin teşekkür-nâme olduğunu özellikle vurgular:

İ'tibâr eylemekden 'ibâretidir. Ve Ebû Osmân dedi ki şükr edâ-yı şükrdan 'aciz ve kusûru bilmekten 'ibâretidir. Ve kaldı ki zikir olunan kavâ'id-i hams şükürün esâs ve bünyâdı olmağla onlardan biri mün'adim oldukda binâ-yı şükr münhedim olur. Ve şükr bâbında her ne kadar akvâl var ise mecmû'un medâr ve merci'i kavâ'id-i mezkûredir. Ve şükürün semeresi ni'am-ı mevcûdeyi kayd ve ni'am-ı mefkûdeyi sayd olup ve 'avâmın şükürü mat'am ve melbes ve kuvvet-i ebdân üzere olup havâssın şükürü tevâhid ve îmân ve kuvvet-i kulûb üzere vâki' olur. Dâvûd Nebî 'aleyî's-selâm dediler ki "Yâ Rabbi, ben dergâhına nice şükr edeyim ki şükürüm dahi mucib-i şükr olur bir ni'met-i 'azîmedir?" Cenâb-ı Bârî Te'âlâ cevâbında (El âne şekertenî yâ Dâvûd) buyurdular ve 'ulemâ hamd ve şükürün biri birinden efdaliyyeti bâbında tekellüm eylediler, lakin hadîsde (el-hamdü re'sü's-şükri) vâkı' olmağla hamd eylemeyen elbette şükr eylememiş olur ve esmâ-i hüsnâ-yı İlâhiyye'den bir ism-i sâmi Şekûr'dur. Hak Te'âlâ cânibinden şükr 'ibâda mağfîret ve mücâzâtından 'ibâretidir. Ve hamd ile şükürün farkı budur ki şükr envâ' ve esbâb cihetinden e'emm ü müte'allakât cihetinden ahasdır ve hamd müte'allakât cihetinden a'amm ü esbâb cihetinden ahasdır ve şükr fi'l-asl masdar olup ba'dehu ism olarak isti'mâl olundu. İntehâ." Mütercim Âsim Efendi, El-Okyânûsü'l-Basît Fî Tercemeti'l-Kâmûsü'l-Muhît Kâmûsü'l-Muhît Tercümesi, hzl Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi, , C. II, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, s. 2071-2072.

³ (E't-teşekkür) tefe"ul vezninde bu dahi şükr ve sipâs eylemek ma'nâsınadır yukâlû teşekkere lehu bi-lâ'ihî bi-ma'nâ şükr." *age.*, s. 922.

Degüldür bu kasîde bir teşekkür-nâmedür ancak

Ki îcâb eylemişdür gördüğüm âlây-ı 'uzmâdan (K / 33-39, Turan, 1998:

531)

Lebîb, iki beyitte özellikle “teşekkür-nâme” kelimesini kullanmıştır. Aşağıdaki ilk beyitte teşekkür-nâme manzumenin sunuluş amacı olarak ifade edilirken, ikinci beyitte teşekkür-nâme vasıtasıyla elde edilen af anlatılmıştır:

Murâdum bir teşekkür-nâme tahrîr itmedür ammâ

Hücûm-ı şevk lâl itdi beni kaldum o hâletle (Kadıoğlu, 2005: 388)

Bir teşekkür-nâmedür taksîrini 'afv eyleyen

Ta'n ider mi sana kim şükründe noksân eyledün (Kadıoğlu, 2005: 172)

Teşekkür-nâme türündeki şiirler, bazı şairlerin ifadesiyle aslında bir mahcubiyeti mucib şiirlerdir. Şeref Hanım aşağıdaki beyitlerde farklı bağlamlarda layıkıyla teşekkür edememe düşüncesini dile getirmiştir.

Teşekkür idemem şartınca ifrât-ı hicâbımdan

Boyumdan aşdı yârin câme-i ihsânı kat katdır (Aslan, 2011: 531)

Bu ni'met-i 'uzmâya teşekkür nice kâbil

Mahz-ı kerem ü 'ayn-ı 'inâyetsin efendim (Aslan, 2011: 112)

Teşekkür-nâme türü şiirler, içerikleri ve sunuluş itibariyle diğer bazı türlerle iç içe olabilmekte ya da karışabilmektedir. Bu türlerden en önemlisi tebriknâme amacıyla yazılan şiirlerdir. (Tuğluk, 2008: 49)

Âsaf, teşekkür geleneğine başka bir açıdan bakar. Eleştiri üslubunda yazdığı aşağıdaki rubâide şair, teşekkürü bir kurtuluş olarak görür:

Pîş-i ümerâda gelmez istikbâra

Allâh dahi dersen çekilirsın dâra

Her bükmedigin eli öpüp koy başına

Nâçâra teşekkür imiş a'lâ çâre (Ceylan, 1994: 203)

Teşekkür etmenin geleneksel boyutu ve şairlerin kendilerini buna zorunlu hissetmesi ayrıca belirtilmesi gereken bir husustur.

Kasîde-i dîgerânda degülse de 'âdet

Bir iki beyt ile oldum teşekkürü mecbûr (Şahin, 2004)

II. Teşekkür-nâme Türündeki Şiirlerin Şekil ve Muhteva Özellikleri

İncelenen divanlarda teşekkür-nâme türünde yazılan şiirlerin, şairleri, şairlerin yaşadığı yüzyıl, nazım şekli, şiirin başlığı, beyit veya bend sayısı, sunulan kişi ve sunuluş amacı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

SN	Şair	Y Y	NŞ	Şiirin Başlığı	BS	Kime sunulduğu	Niçin Sunulduğu
1	Sâbit	17	Kasîde	Şeyhü'l-İslâm-zâde Merhûm Feyzu'llâh Mekke'den Geldükde Teşekkür	32	Şeyhülislâm Feyzullâh Efendi	Mekke'den dönüş
2	Sâbit	17	Kı'a	Sa'atün Teşekkürine	3	?	Saatın hediye edilmesi
3	Nedîm	18	Kasîde	Kasîde Der-Sitâyîş-i Vezîr-i A'zam İbrahim Pâşâ Berâ- yı Teşekkür-i Medrese	51	İbrâhîm Paşa	Medresenin bina edilmesi
4	Nedîm	18	Kasîde	İydiye Der Teşekkür-i Dâmen-bûs-ı Hazret-i Sultân Ahmed Be-Emr-i Hümâyûn	65	Sultan III. Ahmed	Bayram münasebetiyl e
5	Nedîm	18	Kasîde	Teşekkür Kudûm-ı Be- Hâne-i Kapudân Mustafâ Pâşâ	17	Kaptan Mustafa Paşa	Eve teşrif etme
6	Nedîm	18	Terkîb-i Bend	Terkîb-bend Der- Teşekkür-i Sıhhat-i Şehenşâh-ı Âlem	5	Sultan III. Ahmed	Sağlığına kavuşmak
7	Şeyh Gâlib	18	Kasîde	Hudâvendigâr-ı Esbak Sultân Selîm Hân-ı Merhûm Sâhib-i Dîvân Şeyh Gâlib Dede Efendi Hazretlerine Cevrî Hattıyla Bir Mesnevî-i Şerîf Teberrük Buyurdularında Teşekkürî Hâvî Olan Kasîdedir	23	Sultan III. Selim	Mesnevî Sunmak
8	Lebîb	18	Kıt'a	Vüzerâ-yı 'İzâmdan birine 93Manzûm93 'arz-ı hâl yazıldukda virilen ba'zı mukaddime-i nazm-ı mergûbdur	10	Vüzerâdan biri	Arz-ı hâl münasebetiyl e
9	Lebîb	18	Kasîde	Firârî-zâde Vezîr-i Şehîr Boymegri E's-seyyid 'Abdu'llâh Paşa Rûha'da mansıb iken virilen nazm-ı rengîndür	29	Abdullah Paşa (Vezir)	Mansıb
10	Lebîb	18	Kasîde	Kasîde-i Yektâ Berây-ı Dâmâd-ı Râğb Hüseyin	60	Ragîb Hüseyin Paşa'nın	

				Paşa		damadı	
11	Lebîb	18	Kıt'a	Vezîr-i Müşterî-tedbir Yazıcı-zâde İbrâhim Paşa Erzurum'da 94zuhur iden eşkiyâ-yı ahâliyeden tathîr- i memleket ile izhâr-ı celâdet itdükde irsâl olunan târîhli nazmdur	45	Yazıcı-zâde İbraâhim Paşa	Erzurum'u isyancılardan temizleme
12	Reff-i Kâlâyî	18	Tercî-i Bend	Teşekkür-nâme Li-Hazret-i Süleymân Aga Aga-yı Yeniçeri	4	Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa	İhsan
13	Haşmet	18	Kasîde	Tırâzende-i Sadr-ı Vâlâ-yı Fetvâ Şeyhü'l-İslâm- Ma'ârif-Âşinâ Çelebi-zâde Âsım Efendi Hazretleri Senedü's-su'arâ- nâm Te'lîf-i Latiflerinin Takrîz Buyurduklarında Teşekkür Tırâzende-i Vâlâ-yı Fetvâ Şeyhül'islâm-ı Ma'ârif İnşâ Etdikleri Kasîde-i Pâkîzedir	42	Şeyhülislâm Çelebi-zâde Âsım	Senedü'- su'arâ'ya yazılan takriz
14	Haşmet	18	Tesdis	Tesdîs-i Berâ-yı Teşekkür- Kerden-i Kapudan-ı Deryâ Melek Muhammed Paşa İbnü'l-Merhûm Süleymân Paşa	5	Melek Mehmed Paşa (Kaptan-ı Derya)	
15	Haşmet	18	Kıt'a	Kıta-i Esbiye Der-Teşekkür	2		
16	Haşmet	18	Kıt'a	Hengâm-ı Nefyimizde Vüzerâdan Bir Zât-ı Âlî Bir Katar Katır İle İstifsâr-ı Hâtır Etdükde Teşekkürün Yazılmıştır	2	Vüzerâdan bir zat	Katır hediye edilmesi
17	Nevres-i Kadîm	18	Kasîde	Berây-ı Teşekkür-i 'Atıyye-i Sadr-ı A'zam Devâtdâr Mehmed Paşa Yessera'llâhu Mâ-Yesâ	33	Sadrıazam Devatdar Mehmed Paşa	Atıyye
18	Muvakkitzâde Pertev	18	Kasîde		10		Divan tertibi
19	Şehdî	18	Kıt'a	Târîh-i Diger Berây-ı Tecdîd-i Minâre-i Câmi-i Hazret-i Ebâ Eyyûb Ensârî 'Aleyhi Rahmeti'l-Bârî	196		Minare onarımı
20	Mekkî	18	Kıt'a	Târîh-i Vilâdet-i Şehzâde-i Emced Hazret-i Sultân Muhammed	15	Sultan Mehemmed	Doğum
21	Vahyî	18	Kıt'a	Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Cevan-baht-ı Âhir	11		Doğum

22	Ali Emîrî	19	Kasîde	Der Sitâyîş-i Hazret-i Abdü'l-azîz Hân	51	Sultan Abdülazîz	Hizmetler ve ilme verdiği önem
23	Enderunlu Ferid	19	Kıt'a	Târîh-i Milâd	12	Sultan Mahmûd	Makam, Doğum
24	Fatin	19	Kıt'a		2	Ömer Ağa	Doğum
25	Nâil Abbas Paşa	19	Kasîde	Der-sitâyîş-i Şeh-en-şâh-ı Rû-yı Zemîn İskender Derbân-ı Sâhibü'l-Adl ve'l-İhsân Pâdişâh-ı Berrîn ve Bahrîn Sultân Abdülmecid Hân Berây-ı Teşekkür ü İhsân-hâne	29		İhsan
26	Nâil Abbas Paşa	19	Kıt'a	Berâ-yı Târîh-i Vilâdet-i Şehzâde Muhammed	11	Sultan Abdülmecid	Doğum
27	Nâil Abbas Paşa	19	Kasîde	Der-Medh-i Şehin-şâh-ı Rû-yı Zemîn Sultân Mahmûd Hân Gâzî Berâ-yı Târîh-i Sarâ-yı Çırağan	17	Sultan Mahmûd	Çırağan Sarayına Teşrif
28	Zâik	19	Kıt'a	Der-Hakk-ı Tezkire-i Sâñî	11		
29	Zâik	19	Kasîde	Müşârun İleyhe Kable'l-Vüzerâ Burûsa Mütessellimliği Tevcihinde Dinilen Kudûmiyye Kasîde-i Dil-ârâdur	30		Makam tevcihi
30	Zâik	19	Kıt'a	Târîh-i Ser-Asker-Şoden-i Rızâ Der-Def'a-i Sâniye Sellemehu'llâhu Te'âlâ	10	Rızâ	Makam
31	Zâik	19	Kıt'a	Târîh-i Diger	12	Sultan Mahmûd	Ahmed-i Buhârî dergâhı onarımı
32	Yenişehirli Avni	19	Kasîde	Der-Vâli-i Edirne Hurşîd Paşa	53	Edirne Valisi Hurşîd Paşa	
33	Meşhûrî	19	Kasîde	Kasîde-i Diger Der-Sitâyîş-i Cenâb-ı Şeyhü'l-islâm-ı Müşârun ileyh Berây-ı Teşekkür-i Rûûs-ı Humâyûn-ı Meymenet-makrûn	50	Şeyhülişlâm Ârif Hikmet Bey	Makam tevcihi
34	Meşhûrî	19	Kasîde	Kasîde-i Medhiyye Der-Zımn-ı Teşekkür-i Atıyye-i Müşârun ileyh	42	Şeyhülişlâm Ârif Hikmet Bey	Hediye
35	M. Nedim Paşa	19	?	Fu'ad Paşa'nın Efendiliği Hengâmında Söylenen Eş'ardır	?	Fu'ad Paşa	Makam tevcihi

36	Şeref Hanm	19	Kasîde	Berâ-yı Teşekkür-i Tesbîh	9	Bir zat	Tespîh hediyesi
37	Şeref Hanm	19	Kasîde	Teşekkür	9	?	Lutuf
38	Şeref Hanm	19	Kit'a-i Kebîre	Berây-ı Teşekkür-i Vâlide Sultân	5	Valide Sultan	İhsan
39	Şeref Hanm	19	Kit'a	Berây-ı Teşekkür	2	?	200 kuruş ihsan
40	Şeref Hanm	19	Kıta	Berây-ı Teşekkür	2	?	200 kuruş ihsan
41	Şeref Hanm	19	Kit'a	Berây-ı Teşekkür	2	?	Maaş bağlanması
42	Antepli Aynî	19	Mesnevî	Der-Teşekkür-i Nişân	18	?	İhsan
43	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kasîde	Teşekkür Der-Menkabet-i Sadr-ı Müşârün İleyh	62	Hurşid Paşa	İhsan
44	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kasîde	Kasîde Der-Hakk-ı Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi Rahimehu'llâhu Te'âlâ	79	Hâlet Efendi	İhsan
45	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kit'a	Der- Teşekkür-i İhsân-ı Beyhân Sultân-ı Aliyetü's-şân	2	Beyhân Sultan	İhsan
46	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kit'a	Der-Teşekkür-i Medrese-i Misliyye	2	?	Medrese
46	Keçeçizade İzzet Molla	19	Kit'a	Berâ-yı Teşekkür-i Ni'met-i Şâh-ı Cihân Der-Me'mûriyyet-i Evsâf-ı Bâki-i Cennet-nişân	2	Sultan Mahmûd	Makam tevcihi
47	Keçeçizade İzzet Molla	19	Mesnevî	Rü'yâ	99	Sultan Mahmûd	İhsan
48	Nâfi	19	Kasîde	Târihinde Bin Nefer Süvârî İsti'fâsı İçün Âsitâneye Varıldıkda Avf Olmasına Teşekkürü Yazılan Kasîde-i Garrâdır	53	?	Af

(Tablo 1)

A. Nazım Şekli

Tablo 1'de görüleceği gibi teşekkür-nâmeler klâsik nazım şekillerinden özellikle kasîde nazım şekli ile kaleme alınmış; kıt'a, terkîb-i bend, tercî-i bend, mesnevî ve rubâî teşekkür-nâmelerin yazıldığı diğer türler olarak sıralanmıştır. Şairler, teşekkürlerini bazen bir beyitle de dile getirmişlerdir.

B. Muhteva Özellikleri

Teşekkür-nâmeler; şahsî ve edebî ilişkiler, kitlesel olaylar, gündelik hayatta cereyan eden bazı hadiseler vb. münasebetlerle kaleme alınmıştır. İyilik, teşekkür-nâmelerin kaleme alınmasında önemli bir sebeptir. Bu tür şiirlerde ihsan genel ifadelerle belirtilerek, iyilikten duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Bunun yanında ihsanın mahiyetini belirten teşekkür-nâmeler de kaleme alınmıştır. Örneğin, Haşmet, kendisine hediye edilen bir at için iki beyitlik bir teşekkür-nâme sunmuştur:

Kıt'a-i Esbiyye Der-Teşekkür
Cenâb-ı hazret-i yektâ süvâr-ı 'arsa-i devlet
Ki dest-i lutfuna vâbestedür hüsn-i mükâfâtum

Nola pâ-mâl-i esb-i lutfi olsam Haşmetâ her dem
Var ıstabl-ı hayâlinde benim haylî murâdâtım (Arslan, Aksoyak, 1994: 332)

Bir eser ile ilgili olarak da teşekkür-nâmeler kaleme alınmıştır. Haşmet, Çelebi-zâde Âsım'ın, "Senedü's-Şu'arâ" adlı eserine yazdığı takrîzden dolayı ona teşekkür mahiyetinde bir şiir sunmuştur. (Arslan, Aksoyak, 1994: 125-127) Şeyh Gâlib, III. Selim'in kendisine hediye ettiği bir mesnevî nüshası için Sultan'a teşekkür içerikli bir şiir sunmuştur. (Okçu, 1993: 136-138) Nâil Abbâs Paşa, şiirlerini Sultan Abdülmecid için kaleme aldığını, Divan tertibini de sultana bir teşekkür niyetiyle kaleme aldığını belirtir.

İşde bu tertîbe cür'et bir teşekkürdür murâd
Var ise noksânımız 'afv eylesün şâh-ı cihân (Kırıcı, 2006: 213)

Muvakkitzade Pertev Efendi de aynı sebeple bir teşekkür kasîdesi yazmıştır.⁴ Aynı şekilde devlet ve millet için yapılan hizmetler, özellikle ilme verilen değer ve bu yolda yapılan çalışmalar (Serin, 2007: 53-58) için de teşekkür-nâme kaleme alınmıştır.

İnsanların huzurunu bozan bazı sosyal olaylar neticesinde şairler bu sosyal olayları sona erdiren şahsa minnet duygularını ifade etmek anlamında teşekkür-nâme sunmuşlardır. Lebîb, Erzurum'da türeyen eşkiyaları temizleyen Yazıcı-zâde İbrahim Paşa'yı metheden ve ona minnet duygularını belirten bir teşekkür-nâme yazmıştır. (Kadıoğlu, 2005: 376-379)

⁴"İşbu dîvân-ı belîğü'l-beyân huzûr-ı cenâb-ı âhund-ı 'âlî-şâna takdîm olındukda düş-ı kerâmet-bûşlarında bulunan ferve-yi sâhib-i dîvân cenâblarına ilbâs ile iktibâs-ı sünnet-i hayru'n-nâs buyurmalarına teşekküren sâhib-i dîvân-ı müşârün-ileyh dahi mürtecilen ve bedâhетен işbu kasîde-i belîğayı bilâ-tesvîd meşk ü takdîm itmeleriyle bu mahalle sebt ü kayd olındı." (Ulucan, 2005: 862)

Bahâneyle uzatma kâmeti ey hâme-i nâ-sâz
Teşekkür vaktidür olma teşekkî bezmine kavvâl (Kadioğlu, 2005: 379)

Gündelik hayatta cereyan eden bazı hadiseler münasebetiyle de teşekkür-nâme kaleme alan şairler de vardır: Nedîm, Kapudan Mustafa Paşa'nın hânesine teşrifi dolayısıyla duyduğu memnuniyeti Paşa'ya sunduğu bir teşekkür-nâme ile ifade etmiştir. (Macit, 1997: 103-104)

Bir binanın yapılmasından duyulan mutluluk (Macit, 1997: 39-43), minare yenileme (Bayındır, 2008: 80-102), bayram (Bayındır, 2008: 46-51), padişahın sağlığına kavuşması⁵, makam⁶, doğum (Soldan, 2005: 108), ihsan (Kırıcı, 2006: 113), bir yere teşrif (Kırıcı, 2006: 110-111) ve benzeri sebeplerle teşekkür-nâmeler kaleme alınmıştır.

“Eyyâm-ı teşekkür”, tabiri teşekkür zamanı anlamında bazı şiirlerde kullanılmıştır. (Kürkçüoğlu, 2004: 224)

SONUÇ

Klâsik Türk şiiri türler açısından zengindir. 14. yy.'dan 18. yy.'a kadar muhteva açısından gelişim ve değişim içinde bulunan klâsik Türk şiirinde, 18. yy. eserlerinde toplumsal hayatın daha yoğun bir şekilde işlenmesiyle birlikte türlerin sayısında da niceliksel bir artış olmuştur. Klâsik şiirde ilk dönemlerden itibaren-ismi belirtilmese bile- var olan bir türün 18. yüzyılda yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle 18. yy.'da klâsik Türk şiirinin birinci derece şairlerinden sayılan Nedîm ve Şeyh Gâlib başta olmak üzere birçok şair teşekkür-nâme adı altında şiirler yazmışlardır.

Bir iyiliğin karşılığında insanların minnet duyması doğal bir hadisedir. Şairler kendilerine yapılan bir iyilik veya toplum yararına gerçekleştirilen hayırlı bir iş vb. münasebetlerle değişik nazım şekillerinde teşekkür içerikli şiirler kaleme almışlardır. 18. yy.'dan itibaren bu tür şiirlere teşekkür-nâme ismi verilmiştir. Şairlerin, şiirlerinin başlığında teşekkür-nâme ifadesini kullanmaları veya şairlerin kasîdelerinin türünü özellikle teşekkür-nâme

⁵Nedîm, III. Ahmed'in sıhhatine kavuşması üzerine şükür anlamında teşekkür başlığı altında terkîb-i bend nazım şeklinde bir şiir kaleme almıştır. (Macit, 1997: 219-221.)

⁶Enderûnlu Ferîd, kendisine ihsan olunan makama karşı teşekkür niyetindeyken haber aldığı doğum münasebetiyle bir tarih düşürmüş, böylece, teşekkür ile tebrik iç içe geçmiştir.

Kulun endîşe-i icrâ-yı teşekkürde iken
Atılan top-ı vilâdet didi bir ehl-i hîred (Çobanoğlu, 2006: 78)

olarak belirtmeleri bu manzumelerin bir tür olarak bu dönemde olgunlaştığını göstermektedir.

Farklı nazım şekilleriyle yazılabilen teşekkür-nâmeler daha çok aruz vezninin uzun kalıplarıyla yazılmıştır. Genellikle methiye ve dua bölümlerinden oluşan teşekkür-nâmeler, şahsî iyilikler, sosyal olaylar, edebî faaliyetler gibi konularda yazılmıştır.

KAYNAKÇA

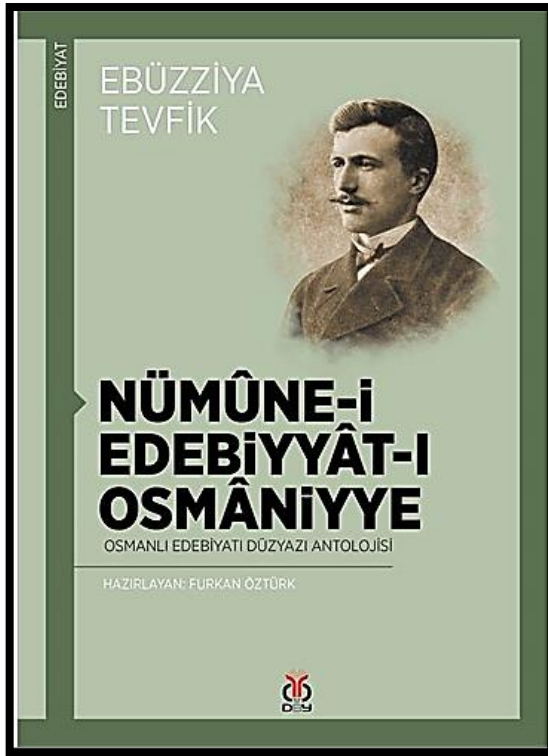
- AKKUŞ, Metin, *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası: Edebî Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2006.
- AKKAYA, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, İstanbul, 1994.
- ALPAYDIN, Bilal, *Refî-i Kâlâyî Dîvânı*, (İnceleme-Metin), İstanbul, 2007. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ARSLAN, Mehmet, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2002.
- ARSLAN, Mehmet; AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Haşmet, Dîvân, Senedü's-Şu'arâ, anı, Vilâdet-nâme (Sûr-nâme), İntisâbü'l-Mülûk (Hâb-nâme)*, Sivas, 1994.
- ARSLAN, Mehmet, *Antepli Aynî Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2004.
- ARSLAN, Mustafa, Mehmed Mekkî ve Divanı (İnceleme, Metin), Malatya, 1998. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- AYDEMİR, Yaşar-ÇELTİK, Halil, *Meşhûrî Divanı (Tenkitli Metin)*, Ankara 2009 (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10626.girispdf.pdf?0> Erişim tarihi: 14. 11. 2015)
- BAYINDIR, Şeyda, *Şehdî Divanı*, Ankara, 2008. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- CEYLAN, Ömür, *Âsaf (Damad Mahmud Celâleddin Paşa): hayatı, edebî kişiliği ve Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni*, Edirne, 199. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇOBANOĞLU, Ferda, *Enderunlu Ferîd İbrahim Divanı'nın Metni ve İncelemesi*, İstanbul, 2006. (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi)
- DEMİREL, Şener, "XVII. Yüzyıl Klâsik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hîkemî Tarz-Mahallileşme", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009*, s. 279-306.
- HORATA, Osman, "Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lâle Devri'nden Tanzimat'a Türk Edebiyatı", *Türkler*, Yeni Türkiye Yay, C. 11, Ankara, 2002, s. 573-592.
- KADIOĞLU, İdris, *Diyarbakırlı Lebîb Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı*, Malatya, 2005.
- KARACAN, Turgut, *Bosnalı Alaeddin Sâbit: Divan*. Cumhuriyet Üniversitesi Yay. Sivas, 1991.
- KARAKOYUN, Engin, *Zâik Divanı*, (Metin, 1b-65a), Konya, 2007. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KIRICI, Ahmet, *Nâil Abbâs Paşa'nın Hayatı, Sanatı ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni (İnceleme-Metin)*, Erzurum, 2006.

- KÜRKÇÜOĞLU, Mehmet Akif, *Mahmûd Nedîm Paşa Dîvânı inceleme, transkripsiyonlu metin, sözlük*, Sakarya, 2004, s. 224.
- MACÎT, Muhsin, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- ....., *Erzurumlu Zihnî Divanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Mütercim Âsım, *Tercümetü'l-Kâmûs*, C. I, Dârüssaade, 1305.
- OKÇU, Naci, *Şeyh Galip (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmi Tahlili ve Divânının Tenkitli Metni)*, C. I-II, Ankara, 1993.
- ÖZEN, Vahit, *Nâfi' Divanı, -İnceleme, Transkripsiyonlu Metin-*, Elazığ, 2010. (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi)
- SERİN, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emiri Divanı*, İnceleme, Metin, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2007. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- SOLDAN, Uğur, *Fatin Divanı İnceleme-Metin*, Gaziantep, 2005. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ŞAHİN, Ebubekir, *Keçeci-zade İzzet Molla'nın Divanları: Bahar-ı Efkâr ve Hazan-ı Asar*, Ankara, 2004.
- TAŞ, Hakan, *Vahyî Divanı ve İncelemesi*, İstanbul, 2004. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- TUĞLUK, İbrahim Halil, "Klâsik Türk Şiirinde Manzum Tевbe-nâmeler", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:13, S. 38, Kış 2009.
- TULUM, Mertol; TANYERİ, M. Ali, *Nev'î Divan*, İstanbul, 1977.
- TURAN, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş*, C. I, Erzurum, 1998. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- TURAN, Osman, "Bayram", *İA*, C. 2, Eskişehir, 1997.
- ULUCAN, Mehmet, *Muvakkit-zâde Mehmet Pertev, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ, 2005. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- ÜZGÖR, Tahir, *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- YAĞCI, Ömer Gökhan, *Mehmed Şerif Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*, Kırıkkale, 2006. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YALAP, Hakan (2007), *Subhi-zâde Abdî (Ataullah) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)*, Niğde, 2007, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YAŞAR, Muammer (2005), *Bâlî Hayatı, Edebî Kişiliği*, Konya, 2005. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YAZAR, İlyas, *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, İzmir, 2006.
- YENİKALE, Ahmet, *Ahmet Nâmî Divanı ve İncelemesi*, İstanbul, 2002, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YILDIRIM, Arzu, *Üsküdarlı Hakkı Bey Dîvânı İnceleme-Metin*, Sakarya, 2006.
- YILDIZ, Seyhan, *XVIII. Yüzyıl Divan Şairi Şâkir Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Ankara, 2002. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- YOLDAŞ, Kazım, *Sâbir Pârsâ Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005.
- ZÜLFE, Ömer, *Nâşid [1749-1791] Dîvân*, İstanbul, 1998. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KİTAP TANITIM-DEĞERLENDİRME

Mustafa Uğurlu ARSLAN*

EBÜZZİYA TEVFİK, NÜMÛNE-İ
EDEBİYYÂT-I OSMÂNİYYE

Hazırlayan: Furkan ÖZTÜRK,
DBY Yayınları, Edebiyat 1,
İstanbul, 2015, 512 sayfa,
ISBN: 978-605-4635-12-2.

Ebüzziya Mehmet Tefkik Bey (1849-1913), Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini yaşamış; yazar, gazeteci, matbaacı, mütercim, editör, hattat ve siyaset adamı gibi vasıfları bünyesinde barındıran önemli bir şahsiyettir. Hattat olması münasebetiyle sanatsal zevke de sahip olan Ebüzziya, matbaacılığı da sanat haline

getirmiş, modern basımcılık tekniğini kullanarak, Türk edebiyatı ve yayıncılık tarihinde pek çok ilke imza atmıştır. On yedi yaşlarında iken *Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis*'e yazı göndererek gazeteciliğe başlayan Ebüzziya, daha sonra Tasvîr-i Efkâr gazetesinin sahibi olmuştur.

Ahmet Mithat Efendi ile birlikte Rodos'ta sürgünde iken Batı tarzında bir ilkokul olan *Medrese-i Süleymaniye*'yi kurmuş ve Batılı tarzda ilk düzyazı antolojisi olan *Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'yi kaleme almıştır. Daha önceleri *Letâif-i İnşâ*, *Nevâdirü'z-Zürefâ* gibi düzyazı antolojileri kaleme

* Dr.; Dicle Üniversitesi, Türk Dili Bölümü; mustafaugurlum@gmail.com.

alınmışsa da *Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye* bu antolojilerden hem yöntem hem de seçilen yazılar bakımından farklılık arz etmektedir.

Eserin, 1876 yılında ilk baskısı yapılmıştır, ikinci baskısı 1886 yılında Ebüzziya'nın kendi kurmuş olduğu matbaa olan Matbaa-i Ebüzziya'da basılmış, üçüncü baskısı 1888 yılında 493 sayfa olarak basılmış, dördüncü baskı ise 1890 yılında 500 sayfa olarak neşredilmiştir. Eserde on yedi önemli nâsirin toplam seksen beş yazısına yer verilmiştir. Bu nâsirler ve nesirlerin başlıkları sırasıyla şunlardır:

1. Sinan Paşa: İlâhiyyât, Hitâbiyyât, Güft-gûy-ı Mutasavvifâne, Hikemiyyât, İnfîâlât, Aşk.
2. Fuzûlî: Şikâyet-nâme.
3. Koçi Beg: Selâtîn-i Mâziye Zamanlarında Ahvâl-i Umûmiyye.
4. Naîmâ: İbşir Paşa'nın Mahsûsâtına Dâir Bir Fıkra,
5. Nedîm: Abdurrahmân'ın Firârı.
6. Kânî: Mektûb, Kânî'nin Mahsûsâtından Olan Ta'birât u Istulâhâtı Hâvî Bir Mektûbunun Ba'zı Fıkralarıdır, Diğer Bir Mektûbundan Müstehrec Fıkradır, Hirre-nâme, Başa Dâir Ta'birât u Istulâhâtı Hâvî Bir Mektûb-ı Latîfi.
7. Hakkî Paşa: Ebüzziya, bu zatın birkaç satırlık mektubunun dışında elde eserlerinin bulunmadığını Mütercim Âsım'ın kendisi hakkında yazmış olduğu birkaç ifade ve *Cevdet Tarihi*'nde geçen basit birkaç havâdisten başka bir bilginin bulunmadığını ifade eder.
8. Koca Sekbanbaşı: Hulâsatü'l-Kelâm fî-Reddi'l-Avâm.
9. Mütercim Âsım: Bir Lâyiha-i Târîhiyye, Hasb-i Hâl, Bir Makâle-i Müzeyyifâne, Akl, İstiflîn, Fesâhat, Belâgat, Şah-dârû.
10. Âkif Pâşâ: Menkabe-i Hezl-âmîz, Bir Tezkere Müsveddesi, Tasvîr-i Ef'âl, İstitrâd, Tebkît, Mebhas-ı Sâni, Şeyh Müştâka Cevâb-nâme
11. Reşîd Paşa: Lâyiha, Bâlâdaki Lâyihanın Takdîmini Nâtk-ı Mâbeyn-i Hümâyun Baş Kitâbetine Müşârun İleyhin Bir Tezkiresi, Nutk-ı Müretteb.
12. Fuâd Paşa: Sûriye Mektubu, Şinâsî Merhûma Bir Tezkiresi, Bir Mülâhaza.
13. Edhem Pertev Paşa: İtlâku'l-Efkâr, Av'ave, Bir Mektûb Şerhi.
14. Şinâsî: Seele, İnfâk-ı Muhtâcîn, Tezkiretü's-Şu'arâ, İstanbul Sokaklarının Tenvîr ü Tathîri, İstitrâd, Cerîde-i Askeriyye, Vâlidesine Bir Mektûbu, Mülâhaza-i Mahsûsa.
15. Ziyâ Pâşâ: Hâtıra, İhtilâfu Ümmetî Rahmetun, Hukûk u Mehâkim, Endülüs Tarihinden Birkaç Satır, Defter-i A'mâl'inden, Şi'r ü İnşâ, Tarz-ı Tahrîrimize Dâir Mülâhaza
16. Sa'dullah Paşa: Şarlotenburg Sarâyı, 1878 Paris Ekspozisyonu, Berlin Mektûbu, Ta'ziyet-nâme.

17. Kemal: Sa'y, Vatan, Nüfûs, Londra, Gelibolu (Tasvîr-i Gurûb), Âile, Görenek, Medeniyyet, Hukûk, Hukûk-ı Umûmiyye, Maârif, Celâleddîn Herzemşâh, Mahabbet, Haysiyyet, Bir Mukaddeme, Muhâkeme-i Târîhiyye, Mektûb, Diğer Mektûb, Mektûb, Mektûb, Diğer, Bir Mülâhaza-i Edebiyye, İnşâât-ı Umumiyye, Cezmî'den, Mebâhis-i Edebiyyeye Dâir Bir Mektûb, Mektûb (Ebüzziya Tevfik Beg Birâderim'e), Mebâhis-i Edebiyye Üzerine Câmiü'l-Hurûfa Diğer Bir Mektûbu

Eserin baş kısmında Ebüzziya tarafından mukaddime mahiyetinde “Ashâb-ı Mütâleaya” başlıklı bir yazı yer almaktadır. Bu yazıda ifade güzelliğine ve ifadenin güzelliğine sebep olan hususlara kısaca değinilir ve yazmış olduğu eserin Türk edebiyatına önemli katkılar sağlayacağı dile getirilir. Maziye “Bir mevt-i ebedî” ve istikbâlin ise şimdilik kendileri olduğunu, ileride de bu toprağın evlatları olacaklarını ifade ettikten sonra yazmış olduğu *Nümûne-i Edebiyyat-ı Osmâniyye*'ye nasirlerin çoğunu almadığını, geçmişte pek çok inşa yazan nâsirin olduğunu fakat bunların -edebî fazilet ve marifetlerini teslim etmekle birlikte- edebiyatı başka nokta-i nazardan muhakeme eden kimseler olduğundan dolayı eserlerini kabule lüzum görmediklerini ifade eder.

Nümûne-i Edebiyyat-ı Osmâniyye'de her nâsirin yazısının baş kısmına Ebüzziya Tevfik, takriz mahiyetinde kısa değerlendirmeler yazmıştır. Bu yazılarda bir taraftan nâsirin eserlerinin ehemmiyetine, üslûbuna değinirken diğer taraftan da onların hayatlarına dair önemli anekdotlara da yer vermiştir. Esere sadece bu açıdan bakıldığında bile Ebüzziya Tevfik gibi müdakkik bir araştırmacının nâsirler hakkındaki değerlendirmelerinin araştırmacılar için oldukça önemli olduğu görülecektir.

Yayımlandığı devirde de Batı'nın Türkoloji dünyasında ilgi ve beğeniyle karşılanmış olan *Nümûne-i Edebiyyat-ı Osmâniyye*'nin 1890 yılındaki dördüncü baskısını, Furkan Öztürk, tıpkıbasım ve çeviri yazısı ile birlikte neşretmiştir. Böylece edebiyatımız açısından büyük ehemmiyet arz eden eseri, araştırmacıların ve ilgili okuyucuların dikkatlerine sunmuştur.

Eser, karton kapak ve birinci hamur kâğıda basılmıştır. İçindekiler kısmından sonra eser bir “Sunuş” ile başlamaktadır. Daha ilk sayfada Öztürk, Ebüzziya Tevfik ile ilgili yapılmış çalışmaları hacimli bir dipnotla araştırmacıların dikkatine sunmaktadır. Bu bölümde Ebüzziya Tevfik'in yaşamı, kişiliği ve hayatından önemli kesitlere yer verdikten sonra *Nümûne-i Edebiyyat-ı Osmâniyye*'nin önemine değinmiştir.

Açıklamalar kısmında ise çalışmanın yöntemine değinen Öztürk, özellikle eseri tıpkıbasım ve çeviri yazısı olarak neşrettiklerinden dolayı transkripsiyon işaretlerinin kullanılmasına gerek duymadıklarını vurgular.

Esere alınan metinlerde on sekizinci yüzyıla kadar yazılmış olanlarda klâsik Osmanlı Türkçesi imlası, on dokuzuncu yüzyıla ilişkin metinlerde ise günümüz imlasını kullandığını hatırlatılmıştır. Ayrıca Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların yazımında takip edilen yola da değinen Öztürk, yabancı özel adların yazımında Ebüzziya'nın telaffuz tercihlerini dikkate aldığını dile getirmiştir. Öztürk, çalışmasının son bölümünde metnin söz varlığı hakkında detaylı bilgi sahibi olunabilecek ve araştırmacıya önemli katkı sağlayacak "Dizin" bölümüne yer vermiştir.

Çalışmanın bizce tekmil edilmesi gereken tek yönü, *İçindekiler* kısmının okura kolaylık sağlayacak bir yöntemle yeniden oluşturulması gerektiğidir. "*Sunuş, Açıklamalar, Çeviriyazı Alfabeti ve Nümûne-i Edebiyyat-ı Osmâniyye (Tıpkıbasım ve Çeviriyazı), Kaynakça ve Dizin*" şeklinde sıralanan İçindekiler bölümünde, okuyucuya eserin içerisinde hangi nâsirlere yer verildiğine ve bu nâsirlere ait metinlerin hangi sayfalar arasında yer aldığına dair bir bilgi de eklenmiş olsaydı çalışmanın niteliği ve muhtevası tavazzuh edecekti. Ayrıca çalışmada, eserin içerisindeki metinler ve bunların ehemmiyetine dair kısa bilgiler verilmiş olsaydı okura bu anlamda da rehberlik edilmiş olunacaktı.

Edebiyatımızın bir geçiş süreci yaşadığı ve yeni edebiyatın şekillenmeye başladığı dönemlerde, Meşrutiyet dönemi entelektüellerinden sayabileceğimiz Ebüzziya Tevfik'in *Nümûne-i Edebiyyat-ı Osmâniyye* adlı eserini büyük bir özveri ile hazırlayan Furkan Öztürk'ün bu çalışması saha araştırmalarına kaynaklık edecek ve devrin edebî zevkini günümüz okuruyla buluşturacak bir eser olmuştur. Yazarı bu titiz çalışmasından dolayı takdir ediyor, eserin dil ve edebiyat sahasına hayırlı olmasını diliyoruz.